

GÂNDIREA

ANUL XX—Nr. 1

IANUARIE 1941

S U M A R U L:

DESPRE DEMOFILIE

NICHIFOR CRAINIC: Despre Demofilie	1
ION PILLAT: Stâna părăsită	9
RADU GYR: Poeme	11
VICTOR PAPILIAN: Nebunia	14
ȘTEFAN BACIU: Poesii	20
OLGA CABA: Fata Morgana	23
GH. TULEȘ: Cules de poveste	23
IOAN COMAN: Zalmoxis	24
VALENTIN MĂCRINEANU: Depărtări, depărtări	28
SERGIU CRISTIAN, Elegia frunții	29
HERMANN KLÖS: Viața rurală românească, subiect de artă germană	30

IDEI, OAMENI, FAPTE

PETRU P. IONESCU: Max Scheler și sensul suferinții. René Le Senne: Introducere în filosofie	39
MARIELLA COANDĂ: Prefascismul D'Annunzian; Spectacole italiene	42
MAĞDA RAIU: Literatura germană și naționalismul	47

CRONICA LITERARĂ

OCTAV ȘULUȚIU: Vlaicu Bârna: Brume; Ștefan Ba- ciu: Celatea lui Bucur	49
ȘTEFAN BACIU: D. Ciurezu: Pământul luminilor mele	53
IOAN COMAN: Sfântul Vasile Cel Mare: Cuvânt că- tre tineri; Dimitrie Marmeliuc: Sofocles	64

CRONICA MĂRUNȚĂ

NICHIFOR CRAINIC: Intrăm în anul XX; Spre o plas- tică nouă; Muzele în politică; Armatoții	58
---	----

EXEMPLARUL 30 LEI

GÂNDIREA

DESPRE DEMOFILIE^o

— CUVINTE CĂTRE STUDENȚII MEI —

DE

NICHIFOR CRAINIC

Dela sfârșitul anului academic până la începutul noului an au trecut decât trei luni : Iulie, August și Septembrie. O simplă vacanță de vară. Dar în acest interval atât de îngust, s'au petrecut cu țara noastră și în țara noastră, atâtea întâmplări și atâtea transformări încât ar putea să umple cu drama lor un veac întreg de istorie. Ne-am despărțit unii de alții într'o Românie mare și orgolioasă; ne vedem unii cu alții într'o Românie ciopârțită și umilită. La răsărit și la miază-noapte am pierdut jumătate din Moldova lui Ștefan-Vodă. La miază-zi, o bună parte din Dobrogea. La apus, jumătate din Transilvania. În total, șapte milioane de locuitori, dintre cari aproape patru milioane de Români neaoși și, olată cu ei, o treime din suprafața pământului strămoșesc. E o dramă a neamului nostru, vecină cu o catastrofă.

Lovit fără cruțare, neamul acesta peste măsură de răbduriu, neputând să reacționeze în afară, a reacționat în lăuntru. Regimul politic care, împotriva tuturor prevenirilor rostite răspicat de naționaliștii prigonii pentru ele ca pentru crime, — regimul deci, care a pregătit această nenorocire, s'a prăbușit. De sub dărâmurile naționale, a ieșit la suprafață o lume nouă și tânără, aducând din subteranele fioroaselor prigoane de până ieri nădejdea viguroasă de refacere a unui neam bântuit de toate blestemele.

Lumea aceasta nouă vine dintre morminte la conducerea statului; ea a trăit ani de zile în vecinătatea neființei și are experiența durerii fără nume. Cine a suferit adânc și a biruit moartea cucerind puterea statului, are în față două căi deschise: dacă suferința nu l-a călit îndeajuns, el se îmbată de alcoolul biruinței și își arogă dreptul desfătărilor ca o răsplată pentru cele îndurate; dacă suferința însă l-a călit și l-a reclădit în moralitate lăuntrică, el capătă o infinită înțelegere pentru poporul care suferă și pe care se simte chemat să-l conducă.

Toată problema complexă a conducerii se poate reduce la atitudinea sufletească a conducătorilor față de poporul condus. Omul în genere e alcătuit din cele două impulsuri fundamentale, care îi călăuzesc conservarea și desăvârșirea ființei: impulsul egoist și impulsul altruist. Echilibrarea lor în aceeași persoană dă un tip de moralitate mediocră. Dominația egoismului duce la monstruositatea morală. Sub imperiul altruismului însă omul poate atinge desăvârșirea sfințeniei. Transpuse în atitudinea politică a conducătorului, cele două impulsuri pot considera în poporul condus fie o pradă de exploatat, fie o durere imensă ce trebuie vindecată.

Cu alte cuvinte, precum un chip se răsfrânge în imaginea fotografică după care îl recunoaștem, tot astfel chipul lăuntric al conducătorului își apasă pecetia proprie în opera pe care o săvârșește asupra colectivității. Una din cele mai cinice idei din câte s'au rostit în lume este aceea că între politică și morală ar exista o incompetență reciprocă și că religia ar fi o chestiune particulară, fără niciun amestec în viața publică. În lunga și dezastruoasă experiență democratică, într'adevăr nici morala și nici izvorul ei, religia, n'au avut mare amestec în trebile de stat. Căci din moment ce mulțimea nu era considerată decât ca o pradă de exploatat în folosul conducătorilor, principiile credinței și ale eticei n'aveau ce căuta în politică, fiindcă erau incomode. Criteriul Mântuitorului că după fapte se cunoaște omul precum pomul se cunoaște după roade, e de o valabilitate veșnică. Dacă politica nu e altceva decât acțiunea unui ins sau a unui grup de a ridica poporul, cu toate mijloacele pe care puterea de stat le pune la îndemână, atunci această politică nu se poate scoate din cadrul moral, fiindcă ea e, dimpotrivă, arta insului superior de a sta în slujba mulțimii. Nicăieri ca în politică nu e dată omului mai din plin posibilitatea de a-și exercita egoismul sau de a-și revărsa altruismul. Câmpul moral cel mai larg, ce se deschide omului pentru a face binele, e politica. Tocmai de aceea, între teologie și politică e o legătură atât de organică cum nu există între politică și niciuna dintre celelalte discipline ale spiritului. Teologia, care e știința binelui și a izvorului său de dincolo de lume, vede și este obligată să vadă în politică imensul câmp de aplicare a principiilor ei, ce trebuiesc încarnate în viața omenirii.

Ultimul deceniu de viață românească a pus în discuție acest raport, și oamenii politici ai trecutului regim au tras consecințele cele mai dureroase asupra teologiei și a Bisericii, din pricina amestecului lor în viața politică. Se ciocneau împreună cele două concepții contrare de care am pomenit. Oamenii egoismului democratic, cari vedeau în politică arta de a exploata mulțimea anonimă și amorfă în folosul unui club de partizani, se arătau revoltați de atitudinea morală, pe care năzuiau s'o afirme în viața publică teologia și Biserica și au lovit deopotrivă și Biserica și teologia, fără să aibă curajul bolșevic de a le nimici cu totul, cum ar fi dorit. Constatarea că în toate mișcările noastre naționaliste de stil nou, care au năzuit și năzuiesc să creeze în țară o ordine morală opusă fărădelegii democratice, teologii tineri și preoții au desfășurat și desfășură o activitate de mare însemnătate, vine să illustreze însă principiul că între teologie și politică există o legătură organică. Ca unul care cunosc toate aceste mișcări de primenire a neamului românesc, în începuturile și în evoluția lor, afirm că aportul tinerilor teologi e considerabil nu numai ca număr și ca devotament, dar mai ales ca înzestrare a naționalismului românesc cu o spiritualitate de natură creștină, adică cu ceea ce alcătuește specificul superior al acestui naționalism față de toate celelalte forme politice similare din Europa.

Ce a împins oare elementul teologic în vălmășagul acestor lupte politice și ce l-a determinat să joace un rol hotărîtor în făurirea fisionomiei creștine a naționalismului românesc? Poate egoismul unei cariere ușoare pe seama mulțimilor populare? Dar toți acei cari, dintre teologi și dintre clerici, au judecat astfel, au dezertat dela principiile creștine și s'au înscris în cluburile democratice, unde fără risc și fără jertfă puteau găsi ceea ce căutau! Participarea masivă și totdeodată calitativă a tinerei lumi teologice la mișcările de reînnoire naționalistă nu se poate lămuri decât prin afinitățile organice dintre substanța morală a teologiei și scopurile nobile, propuse de aceste mișcări. Din clipa în care o mișcare politică își pune problema reînnoirii omului care, la rândul lui, să reînnoiască viața poporului, tânărul teolog se găsește acolo în elementul său fi-

resc fiindcă toată concepția și toată educația lui sunt făcute în vederea acestei reînnoiri. Problema omului nou, exprimată poate vag în domeniul politic, pentru el se precizează imediat ca o problemă de rezidire sufletească în Iisus Hristos. Pentru el „mântuirea neamului” care poate fi o idee pur omenească, îmbracă imediat prestigiul mântuirii religioase. Pentru el, ideea de a sluji poporului se transformă imediat în misiunea și în sacrificiul, pe care le cunoaște din viața Mântuitorului. Pentru el, mucenicia luptei și ai prigoanei capătă oarecum aureolă hagiografică. Pentru el, mișcarea politică devine astfel teologie și preoție dinamizate în vastul câmp al vieții naționale. O singură regulă mare i se impune dela sine, pentru a salva puritatea credinței cu care a intrat în luptă: aceea de a rămâne credincios până la capăt principiilor creștine, aceea de a nu le lăsa să degenereze și să se desfigureze sub pasiunea luptei, nici în sufletul său, nici în sufletul camarazilor săi. Un teolog, care activează public în numele creștinismului, dar contrar doctrinei Mântuitorului lumii, e o apariție mult mai monstruoasă decât aceea a unui politician democrat, care exploatează poporul în numele binelui statului.

Atitudinea publică a teologului se conturează astfel din trei puncte de vedere: față de Mântuitorul, față de camarazi și față de popor. Față de Mântuitorul el va fi ucenicul care nu-l trădează; față de camarazi, un apostol discret și prietenos al Evangheliei; față de popor, un salvator după concepția Bisericii naționale.

Ce înseamnă ucenic credincios al lui Hristos e o chestiune asupra căreia nu e nevoie să insistăm aici. Din evidența acestei atitudini decurg celelalte două. A fi apostol discret și prietenos între camarazi e un lucru absolut necesar. Camarazii cu altă formație intelectuală sunt dispuși să înțeleagă uneori creștinismul în felul lor, să-l adapteze modului lor de a gândi și de a lucra. Această atitudine însă nu este cea creștină, chiar dacă ei ar pune un zel înflăcărat în cauză. Căci dacă ținem să înțelegem creștinismul după capul nostru al fiecăruia, nu înseamnă că prin aceasta ne încreștinăm noi, ci mai degrabă că descreștinăm doctrina Mântuitorului, reducând-o la modul nostru de înțelegere, care e arbitrar fiindcă e individual. Creștinismul nu se poate înțelege decât în felul lui Iisus Hristos după metoda ecumenică a Bisericii. În cazul acesta, trebuie să renunțăm la părerile noastre individuale și să ne adaptăm spiritul la doctrina sacră. Procesul asimilării creștine, fie intelectual, fie moral, nu înseamnă o asimilare a creștinismului în doctrina sau în ființa ta, ci, dimpotrivă, o asimilare a ta în corpul mistic al lui Hristos. Apostolatul camaraderesc al teologului va avea deci în vedere suirea tuturor prietenilor de luptă la nivelul supraomenesc de înțelegere a lui Iisus Hristos, înlăturând odată cu aceasta primejdia de desfigurare a doctrinei după mentalitatea noastră individuală, care e mai totdeauna orgolioasă, chiar atunci când se iluzionează că este creștină.

Vă amintesc în această privință cazul pilduitor petrecut acum câțiva ani în lumea catolică a Franței, între Charles Maurras, veneratul șef al naționalismului francez, și între Jacques Maritain, celebrul filosof neotomist. Erau camarazi de mișcare politică. Maurras însă înțelegând catolicismul într'un fel foarte personal și atacând violent pe Papa fiindcă nu gândea politic după modul maurrasian, Jacques Maritain, când a văzut că nu mai poate îndrepta lucrurile, s'a despărțit cu durere de genialul său camarad de luptă, fiindcă voia să rămână credincios Bisericii catolice. Charles Maurras a fost condamnat de Papa, iar Jacques Maritain atacat furibund de maurrasieni că i-a trădat. Ce se întâmplă însă? Peste câțiva ani, Charles Maurras, recunoscându-și greșala, cere iertare Papei printr'o zguduitoare scrisoare publică, iar Papa îi acordă iertarea. Este evident că în acest caz răsunător, cel care a avut dreptate și atitudine ireproșabilă a fost Jacques Maritain. Din moment ce afirmi că faci

politică de natură creștină, nu ești tu care dai directivele creștine, ci care le primești dela Biserică. Dacă ar fi urmat pe Maurras în erorile lui, Maritain ar fi trădat Biserica, dovedindu-se totdeodată un rău camarad al celui dintâi. Rămânând însă ucenic credincios, însăși despărțirea lui de Maurras a însemnat pentru acesta un protest de natură apostolică de vreme ce, până la sfârșit, și-a recunoscut greșala. În concluzie, celebrul filosof neotomist s'a dovedit nu numai un ucenic credincios al Bisericii, dar și un bun camarad, care și-a recâștigat prietenul pentru cauza creștină.

* * *

Cealaltă atitudine, care decurge în politică din fidelitatea față de Hristos, e atitudinea față de popor, atitudine care trebuie să fie cu totul alta decât aceea cu care ne-a obișnuit democrația. Lucrul acesta e de o însemnătate capitală pentru păstrarea raporturilor organice între politică și morală. Dar când zicem astfel, zicem prea puțin. Lucrul acesta e de o însemnătate capitală pentru transformarea țării din ceea ce este în ceea ce trebuie să fie. Dacă naționalismul de stil nou s'a ridicat cu atâta vigoare și cu atâtea jertfe împotriva democrației, aceasta presupune o viziune și un sentiment diametral opuse celor practicate de profesioniștii votului universal.

E adevărat că în obârșia ei îndepărtată, democrația a pornit dela marea idee generoasă a liberării mulțimilor anonime, ce robiau sub autoritatea absolută a feudalismului. Această idee odată înfăptuită prin revoluțiile, care au distrus în favoarea mulțimii privilegiile feudale, democrația a evoluat repede la un sistem nou de exploatare a acestor mulțimi eliberate. Poporului, care fusese rob până ieri, i s'a spus: Tu ești astăzi poporul suveran! Tu ai suveranitatea de a ne alege pe noi să te conducem. Și cine erau conducătorii? Erau cei cari, lepădându-și conștiința morală, isbuteau mai ușor să intre în placul mulțimii pentru a fi aleși. Ideea succesului personal constituie mobilul conducerii democratice, iar ea se realizează prin libera concurență a candidaților în fața poporului. Niciun scrupul moral nu-l împiedeca pe vreunul să smulgă succesul. Libera concurență ascutea și mai mult cinismul acestei atitudini. Pentru a intra în placul mulțimii, erau atâtea toate instinctele josnice și aprinse toate patimile ce degradează pe om. Etosul democratic, — dacă e îngăduit aici un cuvânt ne la locul lui, — își înfipse rădăcinile tocmai în zăcămintele naturii umane unde dospește răul din această lume, pe care îl osândește creștinismul. Metoda democratică aprindea patima individuală și laolaltă, patima colectivă, pentru succesul conducătorului. Periodicitatea alegerilor nu era decât un nou prilej de recrudescență a răului acestuia, fără putința unei domoliri, fără perspectiva unei purificări. „Poporul suveran” ajungea astfel un imens teren de cultură a mătrăgunii răului. Satanismul democratic îl numea în derâdere „suveran”, în timp ce-l îmbrâncea în noroiul patimilor.

Tocmai împotriva acestui satanism al democrației s'a ridicat naționalismul, conturându-și față de popor o atitudine nouă, determinată de sentimentul frăției îndurate, prin care se simțea legat de dânsul. Acest sentiment, care constituie substanța specifică și adâncă a naționalismului creștin, l-am numit *demofilie*, pentru a-l deosebi de atitudinea cinică față de popor a democrației.

Ca apariție istorică, demofilia s'a ivit în lume odată cu Iisus Hristos, care, privind gloatele flămânde, obosite și fără adăpost în amurgul zilei, a suspinat: *Milă mie de popor!* Ca înțeles etimologic, firește, demofilia înseamnă iubire de popor. Dar în realitate, iubirea de poporul tău nu însemnează neapărat demofilie. Eu pot să-mi iubesc neamul din care fac parte, gândindu-mă bunăoară numai la marile lui calități, prin care s'a afirmat ca personalitate etnică în existența sa istorică. Aceasta nu e încă

demofilie, ci iubirea de neam care se confundă cu mândria națională. Mândria națională se mulțumește să aleagă anumite trăsături caracteristice din desfășurarea istorică a neamului, să le idealizeze, și din acest conținut sublim, cum ar fi geniul eroic sau geniul estetic al rasei, să-și facă izvor de energie morală. Demofilia e altceva decât mândria națională.

Pe când aceasta idealizează poporul ca existență istorică sau ca neam, demofilia îl privește în realitatea prezentului, așa cum se înfățișează poporul acum și aici, cu cele bune, dar mai ales cu cele rele din natura și din viața lui. Câmpul ei nu e istoria, ci prezentul, ziua de azi. Obiectul ei nu e neamul în totalitatea lui, devenită abstracțiune conceptuală, ci fragmentul concret din acest neam, poporul, care ocupă acum, viu și suferind, spațiul pământului strămoșesc. Demofilia privește poporul nemijlocit, cu ochiul care distinge pe viu și calitățile și defectele și marile neajunsuri de care suferă mulțimea. Ea consideră mai ales rănilor de care sângeră trupul și sufletul acestei mulțimi. Și le consideră cu acel sentiment adânc al comunicațiilor sufletești prin care suferința din inima mulțimii năvălește în inima ta și-ți pricinuește durerea care unifică și înfrățeste. Sentimentul acesta, prin care luăm asupra noastră chinul apropiatului, ne transpunem în el, iar el se transpune în noi, sentimentul acesta al identificării spirituale în durere se numește *milă*. Mila e iubirea de aproapele muiată în suferința comună. Ea dă tot înțelesul cuvântului demofilie care, încăodată, e altceva decât iubirea de neam a mândriei naționale. Neamul se poate iubi omeneste; poporul se poate iubi, în demofilie, adânc creștinește, specific creștinește. Firește, naționalismul e un complex de sentimente, în care intră întreaga mândrie națională, dar când noi afirmăm că substanța lui morală e demofilia, îi recunoaștem prin aceasta specificul creștin, care îl deosebește de celelalte forme ale naționalismului european. A iubi poporul după modul lui Iisus Hristos, care privind gloatele obosite, flămânde și fără adăpost în amurgul zilei, a suspinat: Milă mi-e de popor! — iată ce însemnează a practica naționalismul demofil, sau naționalismul creștin.

* * *

În cugetarea religioasă modernă, sentimentul demofiliei se leagă în deosebi de numele lui Dostoiewski. El e romancierul care se coboară mai adânc ca oricare altul în sensul suferinței poporului. Totuși demofilia lui Dostoiewski depășește cercul de înțelegere pe care îl dăm noi. Mila de suferințele apropiatului e un act de umilință din partea ta. Te cobori cu inima până la inima căzută în durere a celuilalt. Dar nu te cobori pentru a rămâne acolo. Mila e un sentiment activ, un sentiment dinamic și constructiv. Precum, ca să ridici o piatră de jos te cobori mai întâiu, tot astfel te înjosești în durerea celuilalt ca să-l poți ridica deasupra ei. Căci precum el nu trebuie să o îndure, tot așa n'o înduri tu care ai luat-o asupra ta. Și căutând să-l eliberezi pe el de suferință, te eliberezi în același timp pe tine. Mila adevărată cuprinde neapărat acest element activ, transmis asupra celuilalt pentru a-l scăpa de suferința ce și-a devenit comună. În acest stadiu ea nu e încă ceea ce se numește sacrificiu pentru aproapele. Numai mila intensificată la maximum atinge sacrificiul. Sublimitatea sacrificiului stă în faptul că îi eliberezi pe ceilalți fără să te mai eliberezi pe tine însuși, ci dimpotrivă, cu prețul nimicirii tale. Te jertfești ca prin jertfa ta să-i salvezi.

La Dostoiewski găsim toate nuanțele și gradele milei. Dar în ce privește atitudinea sa față de popor, demofilia capătă un sens ce trece dincolo, cu mult, de mila creatoare. Dostoiewski e demofil fiindcă i se pare că poporul rus, el însuși, e deținătorul tuturor acestor calități ale milei. Astfel demofilia romancierului se transformă în

admirație și în adorare a poporului rus. Dacă adevărul e unul singur, -- zice Dostoievski prin gura personajului Șatov din romanul *Posedații* -- atunci poporul ortodox al Rusiei e singurul care îl are pe adevăratul Dumnezeu. Fiecare popor își are Dumnezeul său, căci Dumnezeu, după expresia stranie din acest roman, n'ar fi altceva decât personalitatea sintetică a poporului dela începutul istoriei sale până la sfârșit. Cum ușor se poate înțelege, această definiție nu are nimic creștin în ea. Căci dacă Dumnezeu n'ar fi decât personalitatea sintetică a unui popor, adică simpla proiecție în infinit a geniului său religios, atunci urmează că sunt atâția Dumnezei diferiți câte personalități etnice există. Lucrul acesta se poate spune fără greș despre religiile naturale ale popoarelor, care și-au imaginat zeii după particularitățile geniului etnic religios. Dar în creștinism, care e revelația universal valabilă a lui Dumnezeu, cel absolut, viu și transcendent acestei lumi, definiția de mai sus e o aberație. Prin gura personajului amintit, Dostoievski caută să rectifice oarecum această aberație, afirmând că adevărul e unul și că, prin urmare, poporul rus posedând adevărul, posedă pe Dumnezeul cel adevărat. Principiul acesta, care vrea să circumscrie creștinismul exclusiv pe seama poporului rus, îi slujește lui Dostoievski pentru susținerea credinței în care culminează demofilia sa, și anume : că poporul rus este purtător de Dumnezeu, poporul teofor. În naționalismul lui Dostoievski, teoforia exclusivistă rusă slujește mai departe, ca temelie metafizic-religioasă a mesianismului rus. Poporul Rusiei, al Rusiei pravoslavnice, are astfel misiunea exclusivă dela Dumnezeu, -- dela Hristosul rus! -- să mântue restul omenirii. E adevărat că această idee nu reprezintă concepția întreagă a marelui scriitor despre creștinism. Ea e însă accentuată cu atâta tărie și de alți cugetători ruși dinainte sau de după dânsul, încât ne aflăm parcă în fața unei monopolizări a adevărului religios pe seama Rusiei. Precum s'a observat cu dreptate de numeroase dați, doctrina mesianismului pravoslavnic, întemeiată pe credința în poporul teofor, nu e altceva decât o abdicare dela universalismul creștin și o recrudescență a mesianismului iudaic din interpretarea talmudică a Vechiului Testament. Naționalismul religios e adesea în primejdie să cadă într'un asemenea exclusivism, mai ales atunci când creștinismul e lăsat la libera interpretare a diferitelor personalități cugetătoare.

Popoarele nu sunt teofore în întregimea lor, cu atât mai puțin un singur popor. Teoforă sau purtătoare de Dumnezeu e Biserica lui Hristos și personalitățile care au trăit în Duhul Sfânt până la gradul sublim al sfințeniei. Poporul, care e suma tuturor indivizilor vii, e un amestec de virtuți și de vici, de bucurii și de suferințe, cum e viața omenească în deobște, care trebuie în întregime trecută prin filtrul purificator al credinței mântuitoare. Dacă atribuiam poporului nostru calitatea de teofor, de templu viu și desăvârșit al Duhului Sfânt, atunci el ne apare ca un fel de absolut în sine, care nu mai are nevoie de străduințele noastre de a-l ridica. Cei cari considerăm cu ochiu realist poporul nostru, în care credința locuiește împreună cu păcătoșenia, ca în fiecare dintre noi, nu vom avea, desigur, curajul să-l numim teofor. În el, ca în oricare alt popor creștin, există posibilitatea teoforiei, dată fiecărui om, de vreme ce toți sunt chemați la limanul mântuirii.

Demofilia lui Dostoievski, care duce astfel la divinizarea poporului rus, e o idee întemeiată mai degrabă pe naturalismul religios decât pe creștinism. În mod firesc ea ne poartă cu gândul la doctrina lui Jean Jacques Rousseau despre bunătatea absolută a naturii umane în stare primitivă, doctrină care e în contradicție cu dogma păcatului original. Pe vremea lui Dostoievski asemenea idei despre popor erau curențe. Ele se regăsesc într'o măsură mai atenuată și la contemporanul său francez Jules

Michelet, a cărui învățătură a avut un mare răsunet și în țările noastre. Demofilia europeană a veacului al XIX-lea crease o atmosferă generală de vag misticism naturalist în jurul poporului, atmosferă de care nici Dostoiewski, nici Tolstoi n'au rămas străini.

La Tolstoi, ea îmbracă un admirabil caracter etic, în acea necesitate de a te dăruți poporului din care faci parte, pentru a-l ridica până la tine. Cine ați citit romanul *Invierea* vă aduceți desigur aminte de fapta generoasă a Prințului Nekliudow, care își împarte țăranilor moșiile pentru a realiza demofilia evanghelică. Episodul acesta nu e numai o invenție artistică a geniului tolstoian; el a fost în acea vreme un fenomen social de oarecare extindere. Numeroși boieri ruși își împărțeau moșiile din sentiment demofil. În Țara Românească se cunoaște cel puțin un caz asemănător, — acela al boierilor Golești cari, sub înrâurirea spiritului lui Jules Michelet, și-au împărțit deasemenea moșiile la țărani. S'a întâmplat atunci un lucru, ce coincide perfect cu episodul din romanul lui Tolstoi: țăranii dela Golești la fel cu țăranii de pe moșiile Prințului Nekliudow, cu totul nedumeriți de generositatea neobișnuită a boierului, au refuzat să primească pământurile împărțite. Se temeau să nu fie atrași — Doamne ferește! — în cine știe ce cursă vicleană! Cel puțin așa îi sfătuiseră ceilalți boieri, cari nu voiau să-și piardă latifundiile prin curentul social, ce s'ar fi ivit în urma acestor dărnicii nesăbuite ca aceea a Goleștilor sau a demofililor ruși.

* * *

Iubiți studenți,

Eu știu că niciunul dintre voi nu e boier. Boieri României, cari au jucat pe vremuri un admirabil rol în viața ortodoxă, au încetat să mai fie ucenicii lui Hristos din clipa când s'au franțuzit. Cei cari veniți astăzi să vă adânciți în tainele dumnezeiești ale teologiei sunteți, aproape toți, vlăstare ale satelor. Din adâncul milenar al acestui neam voi aduceți credința, pe care el a păstrat-o lui Hristos, ca s'o luminați de tot orizontul doctrinei creștine; fiindcă numai credința luminată integral de sistemul Bisericii ortodoxe poate, la rândul ei, să devină învățătoarea și călăuzitoarea poporului. Pentru voi poporul acesta nu e vreun obiect de contemplație exterioară. El trăește în sângele vostru; el e viu în spiritul vostru, așa cum e viu pe plaiuri și pe șesuri, la munte și la mare. Toți câți am pornit din sat purtăm satul nu ca o amintire sau ca niște moaște, ci ca o prezență care străbate toate moleculele fapturii noastre. Fie că vrem, fie că nu vrem, poporul trăiește în fiecare dintre noi. Noi însă, cari prin cultură ne-am ridicat cu judecata deasupra lui, îl trăim în două feluri deodată: îl trăim așa cum este în cruda realitate și îl trăim așa cum ar trebui să fie, în imaginea lui spiritualizată și perfecționată. Așa cum este, ne contrariază și ne îndurerează; așa cum ar trebui să fie, ne fascinează și ne ațăță la muncă. Dela poporul real până la imaginea lui ideală din spiritul nostru e distanța pe care vrea s'o străbată lupta titanică a naționalismului creștin. Această luptă e condiționată de cunoașterea celor două extremități ale distanței pe care se desfășură.

Sunt unii fii ai satelor în sufletul cărora se sbuciumă năzuința surdă de a se desface de popor. Cunoscând realitatea crudă din care au plecat, se rușinează de ea și caută să sugrume satul care trăește astfel în ei. Pentru această categorie de desrădzinați, poporul apare ca un strigoiu lăuntric, ce înspăimântă. Niciunul dintre aceștia nu se va putea socoti vreodată în rândul demofililor. Dar din categoria lor s'au ridicat spiritele pervertite care, voind să scape de poporul dinlăuntru lor, s'au răzbunat cumplit asupra satelor, batjocorindu-le credința și datinile, stimulându-le patimile prin

minciuna electorală, disprețuindu-le durerea și exploatăndu-le vraga. Aceștia sunt trădătorii poporului cari au adus țara unde se găsește azi.

Pentru sentimentul adânc al demofiliei nu există decât un singur mijloc ca să scapi de strigoii ce te urmăresc: lupta de distrugere a suferințelor în care zace poporul real și de ridicare a lui până la imaginea ideală, pe care ți-ai făcut-o despre el. E singura cale morală a eliberării. Pentru un intelectual, mândria de a fi țaran sau mândria de a fi popor nu stă atât în actul de naștere cât în truda eroică, pe care o pune spre ridicarea poporului său. Mândria actului de naștere aparține aristocrației orgolioase și disprețuitoare. Un cunoscut scriitor apusean, ridicat din popor și care lupta pentru ridicarea poporului său, văzându-se disprețuit de un prinț, care cobora dintr'o veche familie nobilă, îi ripostează: „Prințule, tu te cobori în vreme ce eu mă ridic!”

Această mândrie a ridicării, această conștiință a misiunii o dă numai gândul închinat celor rămași în urmă, numai lupta pentru înălțarea lor, numai sacrificiul pentru mântuirea lor.

Nu vă rușinați de mizeria poporului din care vă trageți. Apropiati-vă de ea cu fiorul milei dumnezeiești a lui Iisus Hristos, care atingea ochii orbilor pentru a-i deschide, membrilor înțepenite ale paralizicilor pentru a le pune în mișcare, spiritele îndrăciților pentru a le vindeca, leșurile morților pentru a le da viață. Naționalismul creștin nu mai poate fi astăzi un orgoliu, și cu atât mai puțin o fanfaronadă, ci o umilință creatoare, pe care trebuie s'o trăim în umilința desnădăjduită a nației noastre și s'o vindecăm.

Pe cine se îmbată de fumul iluzoriu al biruinței chemați-l camaraderește lângă rănile uriașe de care sângeră trupul patriei noastre. Voi nu sunteți încă generația biruinței. Voi sunteți tinerețea trimisă de Dumnezeu în ceasul marelui dezastru: lujeri iviți dintre dărâmurile catastrofei. Creșteți și luptați într'o grozavă și cutremurătoare răspundere, pe care mâine istoria o va pecetlui ori ca lașitate, ori ca eroism. Iar răspunderea voastră e, mai presus de orice, în fața milioanei de frați, zmulși cu pământ cu tot din ființa Românicii.

STÂNA PĂRĂSITĂ

DE

ION PILLAT

„Foaie verde, foi de nuc,
Se duc oile, se duc
Și se duc și nu mai vin
Pân 'la Sfântul Constantin“...

Pe cărarea de la stână
Poate crește iarbă bună,
Pe cărarea de la strungă
Poate crește iarbă lungă;
Că se duc cu cai și câni
Și nu vin pe azi, pe mâni;
Că se duc și-or veni iară
Cu surata primăvară,
Pe 'nverzitul nucului,
Pe cântatul cucului,
La fătatul oilor,
Oilor și ploilor.

— Brazilor încetinați,
La ce foc vă legănați ?
Ce dor, brazilor, vă bate
Tot de jale s'aveți parte ?
— Cum să nu ne legănăm
Dacă singuri rămânem.
Ciobănașii ne-au plecat,
Turmele s'au răsfirat
Jos în țară la iernat.
Și s'au dus, s'au dus, s'au dus
Pân 'la baltă de-au ajuns,

Și s'au dus cu turmele
De le-am pierdut urmele.
Și s'au dus cu verile
De-au golit poenile.

— Biete stâni
Fără stăpâni,
Biete strungi
Fără de slugi,

La ce foc vă încălziți ?
De ce dor, pustii, jeliți ?
— Cum să nu ne plângem,
Singuri de ne stângem.
Ne-au lăsat și baccii mari
Cu măgari și cu samar,
Și ne-au luat băcițele,
Și ne-au luat oițele
Și s'au dus pe drum de zi
Peste văi la miază-zi,
Și s'au dus pe drum de noapte
Peste munți la miază-noapte.
Și s'au dus, s'au dus, s'au dus,
Dunărea de au ajuns;
Și pe drumul oilor
Ne-au lăsat nevoilor,
Și ne-au dus și soarele
De-au tăcut isvoarele,
De-au pălit pășunile,
Cerul și pădurile.

Stână părăsită,
Inimă cernită:
Strungă fără oi,
Suflet cu nevoi...
N'or mai spune 'n tulnic
Fetele cu vâlnic,
Și nici din tilinci
Flăcării 'n opinci:
N'or chema oierii
Dorul primăverii
Din fluier de fag
Cu răsunet drag,
Din fluier de soc
Să tot stai pe loc...
Ți-or sufla vântoase
Din caval de oase,
Vifore păgâne
Singure ți-or spune
De zăpezi și brume.

Și vor păstori
Alte turme mii
Cu lână de nea
Ce la tuns or sta
Gerul să le tundă,
Iarna-și facă țundră,
Țundră pentru ea
Albă ca ghiața.
Și vor păstori
Alte turme mii
Pe nalte stihii,
Ce la muls or sta
Cu copită grea,
Cu ugere grele,
In ocol de stele,
Crivăț să le mulgă,
Iernii să-i ajungă
Cașul cât nămeții
Pân la moartea ghieții.

P O E M E

DE

RADU GYR

C A N T E C

Din toate drumurile ce pornesc să 'nfrunte,
iubesc granitul cărărilor de munte.
Urcuşul lor cu ghiare căjărate
e numai piatră şi singurăţate.

Ah, liniştea potecii 'nvingătoare
când tâmplele îşi reazimă de soare !
Viaţa mea, tu cunoşti aceste poteci ?
De-atâtea ori, cu ele-ai vrut să pleci.

Din toate cântecele ce străbat pământul,
mi-e drag doar geamătul pe care-l cântă vântul.
E larg şi singur şi înalt şi geme,
precum un strămbă - lemne peste vreme.

Rupând fâşii din mări, din stânci, din noi,
aleargă geamătul văduhului vâlvoi.
Tristeţea mea, amarul cântec ştii să-l spui ?
De-atâtea ori te-ai despletit în goana lui.

Din toate stelele ce pâlپae pe cer,
mi-s dragi acelea care cad şi pier.
E-atâta aur în căderea lină
şi moartea lor e jerbă de lumină.

Zăpezile din moartea lor mi-s dragi,
când se desfac peste păduri de fagi.
Inimă, le cunoşti ? Fiecare stea
Te 'nchide şi pe tine în ea.

S A L C I A

Dragostea ți-o despleteşti, curată,
peste liniştile mele reci şi grave,
ca o salcie de vis cutremurată
peste-un iaz cu apele bolnave.

Mladele palpită ca o undă
sărutând, sfioase, somnul verde
Balta vrea c'un cearcăn să răspundă,
ci sub lintiță inelul ei se pierde.

Salcia se pleacă, dar senină
apa 'ncremenește fără viață.
In lichida-i putredă lumină
tresărirea frunzelor înghiață.

Numai purpura adie lin un scâncet,
când din fundul somnului acvatic
duhul nufurilor morți se urcă lănced
ca un fum subțire și molatic...

E P I L O G

N'am să mai chem, înalte și subțiri,
la dans diurn, pădurile virgine.
Amară, tamburina lunii pline
n'am s'o mai zornăi lângă vechi iubiri.

Nici apele n'am să le mai despoi
de limpedea lor rochie de mireasă,
și piersicii cu umbră somnoroasă
n'am să-i mai scutur, prieteni peste voi.

N'am să mai fur comete, nici ereți...
Plecați, zăpezi, nu vă mai cer hermina.
M'au obosit și trânta cu lumina
și umbletul desculț printre tristeți.

Din tâmpla stinsă și din ochii seci
vor crește spini, vor gălgâi ulcioare...
Voi sta solemn și trist ca o uitare
prin rafturi negre de biblioteci.

Între coperte vinete de fum
mi-or tremura grădinile bolnave.
Alătura de tomuri mari și grave
voi fi un biet și rătăcit volum.

Burghezi și domni vor-trece pe sub el,
disprețuind de-apururea truverii,
și nu vor ști că'n raft, sub praful serii,
un înger cântă din violoncel.

Dar când suave mâini vor scoate din
bătrânul raft volumul de poeme,
din paginile galbene de vreme
va fâlfâi un vis ca un suspin.

Și-o lacrimă va pâlpoi încet
Și ca o stea plâpândă se va sbate
sub mâinile suave și mirate
care-au deschis o carte de poet.

D E S G U S T

Hai, huiduiți poetul ce duce soarta voastră,
înalt ca o tristețe, desculț precum un sfânt.
Știu, limpedele-i cântec l-ați spart ca pe-o fereastră
Și inima lui arsă i-o spulberați în vânt...

A 'ngenunchiat grădina ca o rănită ciută,
și fumegă năluca albaștrilor ani sterpi,
mai lăncedă ca balta de secetă băută
pe fund cu putrezite și duhnitoare ierbi.

Prin piețe vechi atârnă lungi ștreanguri pentru vise,
spânzurători la pândă să gâtuie lumini.
Numai desgustul cântă călcând pe flori ucise
peste maidane, printre străini.

Și sufletul grav trece pe străzile sonore :
acest sclivist fante cu ochi de porțelan,
o, ce burghez ridicul pentru tăioase ore
și ce sperietoare și ce comedian...

Vezi, la un colț iubirea zâmbește după noi.
Haide, fetico tristă, arată-ne cangrena.
Dudui amare, sterpe mirese, rupeți trena
de bal și rochia albă svârliți-o în noroi.

E prea târziu, prieteni, — prea multă beznă azi.
Cine 'n surâsul vostru de frate să mai creadă ?
Să strângem doar cenușe în urne, camarazi, —
pe ochi, pe mâini, se lasă o galbenă zăpadă.

Domnul poet de-i tânăr, să știe că apune
lucefărul în slavă, beat de otravă grea...
Ah, toată viața nu e decât putrezicime,
scuipați pe orice floare, călcați pe orice stea.

August, 1940.

N E B U N I A

DE

VICTOR PAPILIAN

Toată curtea eparhială din Alba Iulia observase profunda depresiune în care căzuse excelența sa, contele Szentbenedikty, episcopul romano-catolic al Ardealului. Câtă patimă în chipul lui supt ca de oftică, cât întuneric în ochii cei curați ca lumina dinaintea răsăritului! Se vedea topindu-se din picioare, el, omul sortit unei veșnice tinereți, și singur își mărturisea sufletul bântuit de deșartă trudă, când, după darul sfânt, el ar fi trebuit să se găsească în afara oricărei vremelnicii. Zadarnic se împotrivise, zadarnic luptase. Acum se simțea ca înotătorul prins de obezile cârceilor la mâini și la picioare, în mijlocul valurilor. Și cu toții își dădeau seama că răul se trăgea dela noul ordin al Ministerului educației naționale. Zadarnic Kardos Ioszeff, confesorul și prietenul său, încerca să-i abată gândul; zadarnic toți ceilalți prelați se străduiau să-l împace. Zadarnice erau rugăciunile, zadarnice sfaturile medicilor.. Ordinul suna a pustiu ca din gura balaurului apocaliptic, pentru sufletul lui sleit era vestitor de stricăciune și de moarte....

Prin urmare, în școlile confesionale nu mai puteau fi primiți decât elevii aceleiași confesiuni. Și cu un ordin atât de hotărât, că împiedeca orice tălmăcire, orice ocol, tradițiunea era curmată și lupta închisă. Se duceau Ovreei, pierdeau pe Români... Ultimele legături cu milenara cultură maghiară piereau subt privirile lui înmărmurite, subt mâinile lui încleștate. De ani de zile începuse, împotriva-i, atacul dureros. El se apăruse cum se cuvenea unui fiu vrednic al bisericii lui Hristos, doar cu vorba. Și totuși de ani de zile răul creștea văzând cu ochii. Mai întâi ca mici școale primare și timide biserici de lemn, cetățui stinghere dar dușmănoase; iar acum pe tot cuprinsul ținutului cu felurite școale de stat și biserici solide, toate comandate parcă de impunătoarea catedrală din Cluj.

— Excelență... excelență...

Episcopul abia își mișca din ochi privirea.

— Excelență, mare bucurie...

Nasul ascuțit al lui Kardoș Ioszeff trăgea parcă după el ochii bulbucați de fericire și buzele care tremurau.

— Excelență...

— Oprește Ioszeff! Mai întâi să-mi ușurez sufletul de chinul meu, ca liniștit să pot primi vestea cea bună.

Sta nemișcat în jilț, ca un paralytic, cu mâinile pe genunchi, capul rezemat de speteaza scaunului, privind în gol, absent la tot ceea ce-l înconjură.

— Excelență, dela Cluj ne vine mare bucurie...

— M'ai surprins, Ioszeff, în mare păcat... Gândul mă ducea înapoi cu mulți ani, la puțin timp după venirea schismaticilor Români în Ardeal... Era o noapte de primăvară, cum rareori întâlnești, cu cerul deschis parcă prin fiecare stea... Mă pregăteam de rugăciune... Intre mine și Dumnezeu nu se mai opunea decât umbra crucii... Tu știi, la miezul nopții, bătăile orologiului sunt parcă învelite în vată și prin fereastra deschisă, boarea zefirului e tot una cu lumina stelelor... Așteptam ca meditația să dea la o parte pânza încă neagră a veghei... când deodată, întreaga mea făptură, care se făcuse una cu natura și aștepta să devină una cu Dumnezeu, s'a prefăcut în țandări... de groaznice bubuituri de tun...

Chipul lui Kardoș Ioszeff se întunecă.

— Știu, excelență...

— Și am înnebunit de bucurie, crezând că sunt tunurile noastre... tunurile care vorbesc în numele adevăratei biserici, una pe tot cuprinsul lumii...

— Și erau tunurile lor, care sărbătoreau Paștele.

— Am aflat numaidecât.

— Așa e obiceiul oriental.

Chipul frumos al înaltului prelat se prefăcu într'o schimă groaznică, parc'ar fi vrut să plângă. Ioszeff prinse cumplita muncă a sufletului stăpânului său și se bucura: vindecarea prin durere se arăta.

— Vezi, Ioszeff, începu vlădica cu glas tremurător, aici e păcatul meu, marile mele păcat...

— Care, excelență ?...

— Aștept... aștept tunurile noastre, ca într'o zi de Paște...

— Asta nu-i păcat.

— Ba-i mare păcat, Ioszeff!... Oare Dumnezeu îmi va ierta această nelegiuire?...

— Nu e nelegiuire.

Contele abia acum ridicase mâinile în sus, în semn de adorare. În Kardoș Ioszeff tresări tot sufletul de bucurie. În fine, stăpânul său făcea o mișcare, nu se lăsa răpus de imobilitate. Frica lui de aci se închipuia, ca paralyzia sufletului să nu se întindă și la trup. Dar iată că stăpânul său gândea, suferea, se svârcolea în suflet. Asta era bine.

— Sunt preot... și Paștele e sărbătoarea, după Crăciun, cea dintâi pentru un drept credincios... Cum s'o dau tunurilor și prăpădului ?...

— E Paștele lor, nu al nostru...

— Nu vorbești ca un creștin, Ioszeff...

— Excelența voastră e prea bună...

Dar înverșunarea lui se topi față de căldura unei atari milostenii. Om bun ca stăpânul său nu se găseau prea mulți la număr în toată biserica romano-catolică.

Adevărat creștin! Suferind pentru dușmani parcă mai mult ca pentru prieteni. Incapabil să conceapă răul, necum să-l facă. De aci i se trăgea și marea slăbiciune, de aci și învinuirile care din ce în ce, se strângeau împotriva lui. Nu era în stare să fie om politic, ci numai păstor peste marea turmă de creștini. Loviturile îl imobilizau, în loc să-i armeze mâna. Avea remușcări — el le cunoștea mai bine ca oricine, — pentru cele mai mici și mai îndepărtate fapte, ca de pildă acum pentru ceea ce se petrecuse cu mulți ani în urmă, pe vremea când nici nu se cunoștea obiceiul orientalilor de a-și sărbători Paștele, în miezul nopții, prin bubuituri de tun și veselie de rând. Apoi deodată își aminti de a sa datorie.

— Monsegnore, dela Cluj ne vine o mare veste... Catedrala...

Episcopul își îndreaptă trupul în jilț.

— Catedrala lor, catedrala greco-orientală, e gata să se prăbușească...

Contelui îi scapă un strigăt de bucurie, ca și când tot sufletul i-ar fi ieșit pe gură, apoi imediat își dă seama de greșală și speriat se întoarce în sine.

— E un locaș de rugăciune, Ioszeff...

— Dar e locașul lor...

— Dumnezeu...

Și începu să murmure rugăciuni.

— Excelență, nu vă lăsați dat pierzării. Luați faptele așa cum sunt. Dacă se prăbușește catedrala, tot voia lui Dumnezeu este, tot un semn al Lui se arată...

Contele nu se lăsă convins, continua rugăciunea. Dar confesorul avea un rol de îndeplinit.

Arhitectul statusului catolic a observat înclinarea bisericii. În fiecare zi parcă magnetii iadului o trag tot mai jos... și acum, nu peste multă vreme, poate dă Dumnezeu de Paște, la miezul nopții, orașul să se cutremure mai rău decât de bubuitul tunurilor... Marele edificiu va fi la pământ... Din el doar pulbere și țărână se va alege...

Contele se ruga acum lui, confesorului.

— Se vor dărâma, frate, case și se vor ucide oameni...

— Adevărat... Dar se va arăta incapacitatea lor și vrerea lui Dumnezeu... întregii lumi civilizate.

* * *

Gândul nimicirii s'a prins ca o ventuză de sufletul blajinului păstor. Abia îl desprinde într'o parte, că se fixează mai tare de cealaltă. Il urmărește dimineața la sculare, iar noaptea îi agită sufletul până la exaltare. Și trupul îi este în mare sdruncin. Se înneacă, inima-i bate în piept ca mingea, urechile îi vâjâesc și ochii îi sunt roșii și ard de atâta pojar. A devenit neliniștit, speriat, parcă tot așteaptă ceva. Și într'adevăr aici e durerea... Aștepta chemarea telefonului dela Cluj, care să-i vestească prăbușirea. Dar telefonul, hain și străin de svârcolirile sufletului, îi aducea alte vești. Ordinul Ministerului educației aduce jalea în părinți, copii și profesori. Și ar trebui să fie mulțumit, văzând că munca atâtor generații n'a fost fără roadă și că tradiția e un mare adevăr. El ar trebui să fie mulțumit văzând câtă legătură s'a strâns între elevii străini de confesiunea catolică și această dumnezeiască lucrare. Și totuși nu se poate bucura. Plângea de mila micuților, ca și când s'ar duce la pieire. El e un om bun și un bun catolic. Crede în misiunea sa. Nu e numai interes bănesc sau interes național, ca la Kardoș Ioszeff, ci un dor de protejare, de mântuire a plăpânelor suflete.

Kardoş Iosze! Şi el e om bun, dar prea aprig pentru idei străine bisericii, idei lumeşti.

Contele se surprinde din nou în mare păcat. Oare nu s'a bucurat şi el de dărâmarea unui locaş dumnezeiesc? Doamne, Doamne, ce nenorocire să te simţi om!...

Când a intrat confesorul, şi-a repezit din jilţ tot sufletul, deschis parcă în chip de braţe.

— Ce e, bunul meu prieten?

— Suntem nişte păcătoşi, Doamne... nişte nevolnici.

— De ce?

— Nu vezi ce se petrece în jurul nostru... Şi noi, care suportăm toate fără murmur....

Episcopul luă asupra-şi muştrarea.

— Ce să facem?

— Ce să facem?... rânji Kardoş Iosze! Dumnezeu mi-a dat semn...

— Care?

— A închinat biserica lor pe jumătate.

— E semn că nu vrea mai mult.

Confesorul se înfurie.

— Suntem nişte păcătoşi, monsegnore... nişte nevolnici. Restul ar trebui să-l completăm noi...

— Cum?

Kardoş închise pumnul drept şi apoi îl repezi.

Episcopul se sperie.

— Ce spui?

— Da, monsegnore, bomba... Asta ar trebui. Dumnezeu a pornit doar lucrarea, omul trebuie s'o desăvârşească... Aşa e în firea lucrurilor...

— Iosze! mă înspăimânţi...

Dar Kardoş era hotărât:

— Stăm în nemişcare, excelenţă, ca nişte paralitici. Mâna dreaptă ne atârnă din umăr... iar lucrarea lui Dumnezeu va rămâne deapururi numai în chip de semn, fără să treacă la înfăptuire...

* * *

De atunci chinurile nu-i mai dau pace. El muncesc fără de cruţare vrăjmaşii necunoscuţi. Un tremur intens îi este trupul şi rană deschisă sufletul. Tot ce clădeşte prin rugăciune se dărâmă prin gând. Iată o patimă de iad: gândul, duşmanul rugăciunii. Căci fără îndoială, el este marele vinovat; el, stăpânul; el, conducătorul; el, glasul... Da, el este un păcătos şi un nevolnic. Kardoş Iosze! are dreptate. Dumnezeu se arată prin semne. Semn a fost înclinarea catedralei din Cluj, semn a fost şi plânsul micilor copilaşi răpiţi, de un ministru hain, şcoalei. Şi atunci gândurile se aruncă asupra-i ca leii din tufişuri. O bombă pentru catedrală, o lovitură de cuţit pentru ministru. ...Dar răul se înteteşte mai ales noaptea, când rugăciunile s'au înălţat la cer şi au lăsat trupul gol, părăsit, fără ajutor de nicăeri, pradă tuturor gândurilor vrăjmaşe. Noaptea se şi vede la pândă. Piaţa e goală. Intunericul îl ajută. E singur parcă în toată noaptea. Oraşul doarme liniştit. Dorm şi ai lui, fiindcă el a fost alesul, apărătorul şi răzbunătorul tuturor. E singur, şi deasupra lui, pe toată întinderea lumii, numai Dumnezeu. În mână ţine unealtă ucigătoare. A dat un ocol bisericii. Adevărat, e înclinată. Parcă să-i dai un brânciu şi dintr'o dată ar fi la pământ.. S'a oprit la partea altarului.. Aci e locul cel mai nimerit. Da, chiar în altar. Ridică braţul. Ce vânjos e! Acum, ori niciodată. Bomba a izbit fereastra, ţandări au

sărit în toate părțile, și apoi o detunătură. Fum, praf, țipete... Din mulțimea vrăjmașilor s'a ales doar pleava și sufletele lor se înăbușă în țărână.

Contele se trezește cu o ghiară în gât, pieptul strâns ca în clește și mâinile sgârcite. Sudori reci îi curg în șiroaie dela tâmpile și în trup simte gol, ca și cum inima și plămânii n'ur mai fi acolo.

— Iosze!f!

Credinciosul confesor aleargă.

— Ce vis !... Ce vis !... Inchipuiește-ți că eu aruncam o bombă în catedrala lor...

— Și visul e un semn al lui Dumnezeu...

— Dar e un locaș sfânt... Nu înțelegi ?...

— Nu... E un locaș al lor... Culcă-te, monsegnore...

— Lasă-mă să mă rog...

Și blajinul episcop îngenunche în fața crucifixului și cu toată inima începe să se roage. Se roagă cu umilință, se roagă cu nădejde, se roagă cu dragoste, se roagă până ce trupul i s'a prăbușit pe jos. Atunci confesorul l-a ridicat binisor ca pe un bolnav și l-a îndreptat spre pat. Și a stat lângă el până ce somnul, cerul sufletului, s'a așezat ca un cort dumnezeiesc asupra stăpânului său. Atunci, eu pași de călți, a părăsit odaia.

Dar abia adormit, șerpii și scorpiile vrăjmașe au început din nou să roadă viclean casa trupului sfânt, făcându-și loc în suflet. Episcopul se găsește la o mare recepție. E și regele și curtea întreagă, la București. Fracurile, uniforme, deorațiile strălucesc. Chipurile zâmbesc diplomatic. Surâsuri, străngeri de mână, complimente. El surâde, fiindcă în buzunarul sutanei are cuțitul. Cine e domnul înalt, distins, binevoitor, care se apropie de el ?

— E ministrul nostru... îi șoptește Kardos Iosze!f.

Ministrul l-a văzut, l-a recunoscut după îmbrăcămintă și amabil se îndreaptă către dânsul cu mâna întinsă. El a ochit printre decorații un loc precis în dreptul inimii și, până ca cineva să se desmeticească și scos cuțitul și l-a împlântat.

Acum monsegniorul se scoală țipând și într'o goană, parcă să scape de un urmărit, a intrat în odaia vecină.

— Josze!f... Josze!f...

— Ce-i monsegnore ?

— Sunt nenorocit, Josze!f.. Prin vis am ucis pe ministru.

— Excelență, nu te potrive visurilor

Dar cu un ochiu fericit își vedea stăpânul agitat, plimbându-se prin odaie. Și-a ajuns scopul, să-i scoată din pierzarea nemișcării.

— Josze!f, Dumnezeu mă poate, cu drept cuvânt, pedepsi pentru vise ca și pentru faptele din veghe...

— Nu, excelență.

— Așa-i cum îți spun... Cine greșește în vis, greșește și în veghe. Acelaș suflet păcătuiește...

Și căzând în genunchi în mijlocul odăii, a început să se roage fierbinte. Când și-a terminat rugăciunea, chipul său era fericit, ca omul ce-a dobândit un mare adevăr.

— Josze!f, m'am hotărât... mâine plec la mânăstire....

— Monsegnore...

— La mânăstire... la mânăstire e singura mea salvare...

* * *

Dar la mânăstire răul s'a întesit. A ales mânăstirea Paulinilor, în amintirea Sfântului Gerardus, primul episcop maghiar, aruncat în Dunăre de către păgânii răzvrătiți.

A vrut să-și împlinească votul de umilință față de Agárdi Pál, vechiul său adversar la scaunul episcopal, azi priorul mănăstirii; a venit să-și desăvârșească votul de sărăcie, hrănit poate ca ermitul Paul de un corb. Pentru toți frații el e omul cel mai bun, cel mai liniștit. Numai credinciosul său Jozsef, care l-a urmat în surghiun, și cu priorul îi cunosc durerea și îl păzesc. Il păzesc de înspăimântătoarea stâncă Gellert care, înălțată deasupra Dunării, îi amintește de Gerardus și de al său supliciu. Ce ar fi dacă o prigoană, nu de păgâni pornită, ci de propriul său suflet, l-ar asvârli ca pe-o otreapă în apele râului? Ce rușine pe întreaga biserică! Ce neiertat păcat pe sufletul lui dreptcredincios! Ce umilință pe un neam viteaz! Prin urmare, ar fi triumfat puzderia de dușmani...

De aceea în fiecare noapte, când pe contele Szentbenedikty îl trezește clopotul pentru mesă, el vede în pragul ușii, trupul cel înalt, distins, îmbrăcat în frac, cu pieptul plin de decorații, venind la el cu mâna întinsă;... sau imaginea catedralei orientale din Cluj, aplecată într'o rână, gata să fie doborâtă la pământ. Atunci el se repede cu pumnul sau cu bomba. La lovitura lui, manechinul se prăbușește pe padiment, sau decorul de carton se preface în țandări. Și imediat după ce crima a fost înfăptuită, contele cade în genunchi și cu mare jale începe să-și ispășească fapta în fața lui Dumnezeu.

— Doamne, iartă-mă... Am ucis un dușman, un dușman vinovat... dar tot frate mi-era... și am dărâmat o biserică potrivnică, dar tot locaș al lui Dumnezeu se chema...

Și cu ochii pieriți se uită la cei doi prieteni.

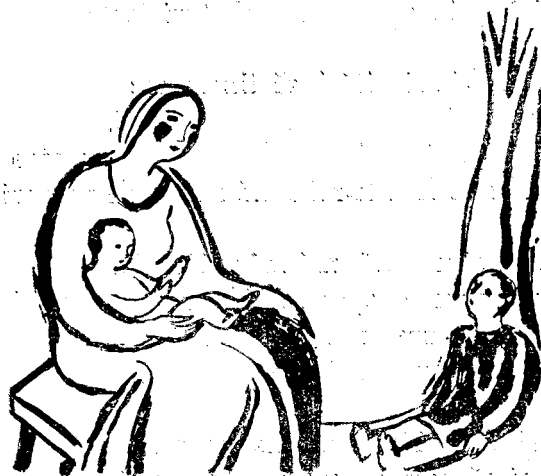
— Sau mă găsesc în iad, fraților?... spuneți, mă rog....

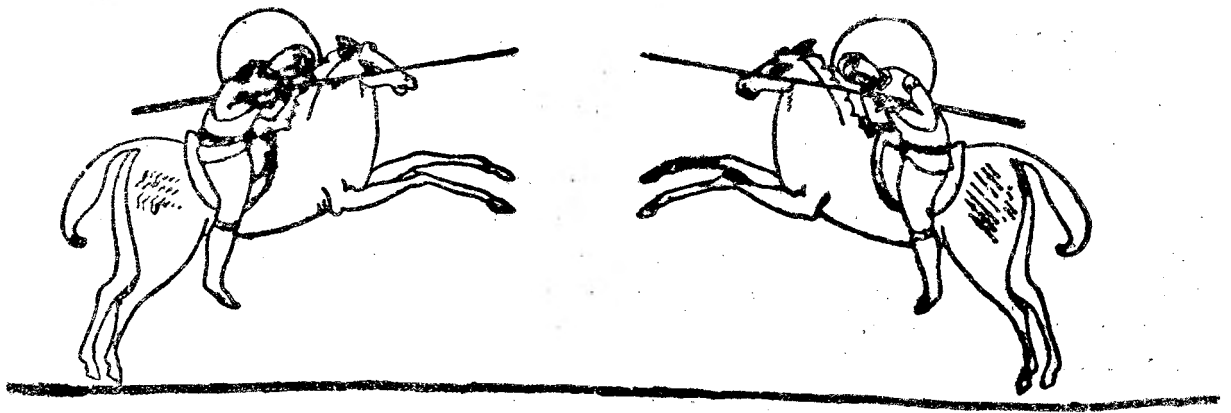
Mai întâi priorului i s'a făcut milă.

— Poate ar fi fi bine, Jozsef, să-l scăpăm odată de chinurile astea, mai rele ca ale iadului.

— Nu, făcu confesorul. Fără ele ar urma rușinea pentru noi și ștergerea de tot pentru el... Adevărat, el trăește acum în mari suferinți, dar sufletul său, purificat, își croiește drum drept către cer, iar nu drum prăvălit către iad, printre stâncile și apele Dunării.

Cluj, XII. 1939

P O E S I I

DE

ȘTEFAN BACIU

CÂNTEC DE LUPTĂ

Tot mai stau în viață, ca'ntr'o cușcă
Șoimul dârz cu aripi retezate,
Inima ciuntită 'n piept, se sbate
Ciuruită de un glonte-amar de pușcă.

Unde sunt acele slăvi, spre care
Eri priveam, sfidându-le semeț ?
Astăzi steaua smulsă de pe zare,
Pentr 'un cânt, mă face precupeț.

Hei, elanuri cum vă pierdeți forța,
Nu mai pot cu lumea să mă bat !
Am căzut în țărână, junghiat,
Agitând în cele patru vânturi torța.

Încă nu-i sfârșită însă tinerețea:
Bănuesc în umbră alte universuri.
Nu mă 'nvinge 'n stradă, gureșe, tristețea
Când sub frunte-mi sună sutele de versuri.

Seara, câteodată, mă mângâie vântul
Și-mi șoptesc copacii : „Nu mai da 'napoi,
„Când securea mușcă, lacomă, din noi,
„Încă este verde și întreg pământul !“

Trist, ești câteodată, însă totuși luptă,
De-ai să cazi cu creanga putredă sub tanc,
Vor veni tot alții, viața nu e ruptă,
De-o strivesc cu sete frații sub bocanc !

AN

Vara

Ca un motan la soare, ziua toarce.
Pădurea se desbracă lângă gărlă
Și câteodată soarele se 'ntoarce
Să scalde 'n aur puii de șopârlă.

Toamna

Pe deal cad frunze, ca 'ntr'o poezie,
Aceeși gărlă curge către sud,
Și 'n umbra care 'n seară întârzie
Tristețea ca pe-o goarnă o aud.

Iarna

Teoreme noi pe lac
Pythagora desleagă, patinând:
Un opt, un trei, mari cercuri se desfac
Și Johann Strauss privește fluerând.

Primăvara

În fiecare tufă e un gnom,
C'o bidinea mustind de verde.
Și 'n fiecare creangă e un om :
Sub bucuria rodului se pierde.

ADINA

Lumina albă care suie 'n mine
Mă umple azi cu cântec și iubire,
În nimbul ei, eu sunt o licărire,
Ce-o simt crescând în ploaia care vine.

O ferec, lacom doar într'o privire :
Ce 'naltă frunte, flăcări reci, senine,
Și linii vii ca păsările, line,
Svâcnind și azi, sub sâni, în amintire.

Nu-i nimeni între noi și totuși este
Ceva : un zâmbet dus, sau poate o poveste,
Care ascunde 'n miezul ei comoara

Cu albiu umeri și cu buze coapte.
Deaceea, uneori, îmi iau vioara
Zidind din melodii o fată 'n noapte.

FATA MORGANA

DE

OLGA CABA

Am văzut ca bătrânul Columb odinioară
Că lumea e rotundă. Nu m'am învățat minte
Și azi mai cred că drumul e o linie dreaptă
Care mă va conduce la steaua mea. Cum fiara
Inchisă într'o cușcă adulmecă prin gratii
Mirosul greu de vânturi din alte primăveri, —
Așa mă cheamă valul și mă înșală încă
Atunci când steaua mea apare sus în zare,
Imi trebuie o barcă cu pânze de zăpadă,
Și mai visez că raiul e pe celălalt mal.

Dar vai, de câte ori am urmărit cărarea
Șerpuind peste dealuri și dincolo de coastă
Am găsit numai bradul și salcia de-acasă
Și pâinea cunoscută și mâna care vrea
Și fruntea care minte și gândurile vechi
Și lacrima de eri și - aceeaș primăvară
Care mă chiamă încă în alba depărtare
Și îmi mai cântă încă, cum în copilărie
Că are să mă ducă și - are să fie bine
Și dincolo de dealuri e liniștea visată
De dincolo de versuri și dincolo de viață.

CULES DE POVESTE

DE

GH. TULEȘ

Pe foi de brustur, melcii umblă greu
Pe urma ploii risipită 'n fagi.
Albastră fumegă în jurul meu
Pe mari ocoale sângerii de fragi.

Vânt lung se-aude, zmeu cu aripi verzi
Pe care îl aștept să-mi iasă 'n drum
(Să te răpun ori să mă pierzi),
Zvârlind pe masă flacăre și fum.

Slovarul vremii, scrijilat pe trunchi,
L-ași tălmăci cu ochi înlăcrimați,
Plecându-mă sub arbori în genunchi
Mesteceni, urieși armați.

Dar traista mi bate șoldul și mă 'nchin
Sub norii cerului cât niște cergi,
Culegător cuminte de pelin,
De mierea - ursului și de ciuperci.

Z A L M O X I S ^{of}

DE

IOAN COMAN

Bătrânul zeu Zalmoxis, tăria și mângăerea „Geților nemuritori“ și a altor populații trace de acum 2500 de ani este o figură extrem de eterică în literatura și știința românească. Miile de ani l-au învăluit în pânza de aur a mitului și amenință să-l îngroape ca pe o mumie. Dumnezeu al unui neam este însă izvorul nesecat al civilizației și al tuturor aspirațiilor sale către ideal. Zalmoxis n'a fost nici un fetiș și nici un idol efemer ca la multe dintre popoarele primitive și sălbatice. El a fost încarnarea celei mai înalte și mai pure forțe divine la neamurile traco-getice și a impus cel mai superb stil de viață morală și religioasă unui mare număr de oameni de pe o întindere considerabilă de pământ. Acești oameni erau strămoșii noștri Daco-Geții. Dacă Roma nemuritoare ne-a dat mândria, asprimea și disciplina legiunilor sale, reînviată azi atât de fericit în legiunea nesfârșită a cămășilor verzi — fasciile României moderne — Geția strămoșească a turnat în sufletele noastre setea după desăvârșire și credința caldă în nemurire.

Această desăvârșire și această nemurire vin dela Părintele nostru Zalmoxis.

Dar cine era Zalmoxis? Vechimea imemorială a acestui zeu, lipsa unei tradiții scrise despre el la popoarele traco-gete, relațiunile fragmentare și deseori confuze ale autorilor greci și latini, dar mai ales interpretarea raționalistă și naționalistă în sens grec a vieții și doctrinei acestui zeu, dată de izvoarele grecești, au îngreuiat și îngreuiază enorm lămurirea stării civile a lui Zalmoxis. S'au făcut nenumărate ipoteze, pe cât de ingenioase, pe atât de fragile. Singurul lucru sănătos de făcut în asemenea caz este cercetarea fără prejudecată, dar cu toată precauția a izvoarelor celor mai vechi. Adică a lui Herodot, Platon și Strabon.

Potrivit pe de o parte concepției antropomorfe în materie de credință, pe de alta orgoliului rasial al vechilor Eleni că toate ideile înalte din cultura și religiile așa numitelor popoare barbare sunt de proveniență greacă, clasicismul grec înfățișează pe

Zalmoxis ca elev al lui Pythagora. Iată cuvintele lui Herodot: „Acest Zalmoxis a fost un om; el a fost sclavul lui Pythagora al lui Mnesarh, la Samos. Liberându-se, se întoarse în țara lui foarte bogat. În patrie, aci, Tracii duceau o viață primitivă și simplă. Zalmoxis cunoscând felul de viață al Grecilor Ionieni precum și concepția lor despre existență, superioară celei a Tracilor, pentru că fusese în legătură cu Grecii și în deosebi cu cel mai savant dintre ei, cu Pythagora, își clădi un apartament pentru bărbați (un andreon), unde adăpostea și ospăta pe cei mai buni dintre locuitorii cetății. Aci el predica învățătura că nici el, nici oaspeții lui, nici urmașii lor perpetui nu vor muri, ci că, — după moartea trupului — vor merge într'un loc unde vor duce o viață fără sfârșit și unde se vor bucura de tot binele. În această casă pentru bărbați unde Zalmoxis predica astfel și unde încerca să pună în practică învățătura lui, el își construi o cameră subterană. Când această cameră fu gata, el coborî în ea și dispăru trei ani din mijlocul Tracilor. Poporul fu îndurerat și-l plânse ca pe un mort. Dar în cursul celui de al patrulea an, el se arătă Tracilor și-și adevări spusele. Iată istoria sa, după cum mi s'a povestit. În ce mă privește, eu nu sunt nici prea neîncredător, dar nici prea credul față de menționata cameră subterană. Eu cred că acest Zalmoxis a precedat cu mulți ani pe Pythagora; îmi este perfect indiferent dacă Zalmoxis a fost un om sau un zeu regional la Geți“. Așa sfârșește Herodot. Puerilitatea acestei legende sare în ochi. Grecii Pontului-Euxin, aceia care îl informează pe Herodot, nu puteau admite că o concepție așa de înaltă ca nemurirea sufletului, să aibă o origină barbară, getică. Și atunci soluția a fost simplă: Zalmoxis a fost sclavul și elevul lui Pythagora dela care a împrumutat nu numai doctrina în chestiune, dar și tot stilul de viață civilizată al Ionienilor.

Herodot ezită să se pronunțe asupra umanității sau divinității lui Zalmoxis. El nu poate hotărî dacă acesta a fost om sau zeu. La fel și în privința camerei subterane, care a servit ca mijloc de demonstrație a nemuririi.

Ezitatea lui Herodot este explicabilă. Interpretarea prea raționalistă pe care conaționali săi o dădeau mitului precum și neputința lui de a se informa direct, necunoscând limba getă, l-au derutat.

Adevărul este însă că ideea nemuririi sufletului — cea mai luminoasă și cea mai sigură dintre toate dogmele religiei Geților — se degajează din credința într'un singur Dumnezeu, infinit în putere și în bunătate. Geții credeau că nu mai există alt Dumnezeu afară de al lor. Acest premonoteism și universalism presupun o vechime extraordinară a zeului get. O vechime prea mare pentru istoricitatea lui Zalmoxis.

Zalmoxis a fost identificat târziu cu marele zeu al Geților; totuși cu mult înaintea lui Herodot. Înainte de a fi zeu, Zalmoxis a fost un mare rege, preot și profet al Geților. Un text din Platon ne spune că Geții însși numeau pe Zalmoxis regele lor și-l socoteau mare medic, adică, în limbaj antic, preot-magician. Strabon ne relatează că Zalmoxis a fost mai întâi preotul celui mai mare zeu al Geților și numai mai târziu a ajuns zeu. Acelaș autor ne dă detaliul, excepțional de prețios, că tradiția divinizării preotului la Geți s'a menținut până la venirea lui, și citează cazul marelui său contemporan, preotul Deceneu al lui Boirebista. Marele preot get era totdeauna colaboratorul, coregentul indispensabil al monarhului. O tradiție transmisă de acelaș Strabon ne spune că poporul get nu da ascultare hotărîrilor regale decât dacă erau întărite de marele preot. Acest detaliu ne arată că a fost o vreme când regele și marele preot făceau una. Coexistența într'o singură persoană a regelui și a marelui preot din timpurile cele mai îndepărtate până la ortodoxia noastră bizantină este un adevăr comun în istorie. Faraonul egiptean, regele Persiei, Impăratul asirian și cel roman,

erau și mari preoți. În ce privește pe Geți, e demn de luat în seamă că preoții lor sunt numiți „fondatorii” sau „fondatorii de orașe”. Dar cine sunt fondatorii de cât regii? Istoria culturii și psihologiei popoarelor nu cunoaște alți fondatori. Numele însuși al lui Zalmoxis înseamnă, în limba traco-scită : „Rege, Stăpân de oameni”. Zalmoxis este deci regele, regele prin excelență. Nu e vorba de un rege ceresc, adică de un apelativ al divinității supreme, așa cum s'a zis; ci de un rege cărmuind pe pământ. Legătura organică a regelui Zalmoxis cu pământul o avem în nume de orașe și persoane ca : Zaldapa, Salmydessos, Zelmisses, Abrosalmes, Saldobyssa, Sarmis-getuza. În fine, se cunosc cazurile istorice ale regilor Cosingas și Comosicus cari erau și mari preoți în același timp.

Divinizarea s'a efectuat nu atât asupra regelui cât asupra marelui preot. Evident, pietatea și recunoștința poporului așează cu ușurință pe regii pământești pe tronuri divine. Dar preotul-profet Zalmoxis se bucura de privilegiu special care să-i facă pârție spre divinizare. Mai întâi faptul că acest preot locuia în muntele sfânt Kogaionon, sediu al celei mai mari și mai străvechi divinități getice. Caracterul sacru al muntelui conferea încetul cu încetul aceeași sfințenie și preotului Zalmoxis. Acest preot și toți succesorii lui erau inaccesibili oamenilor; ei nu puteau fi vizitați decât de rege și de servitori cari îi aduceau cele trebuincioase. În al doilea rând, preotul Zalmoxis era consilierul indispensabil al regelui, și avea deseori chiar puterea unui hiperrege. Nimic nu se făcea fără sfatul și aprobarea lui. Sfatul și aprobarea erau socotite că sunt dictate de către zeul suprem, al cărui profet era, dar nu e mai puțin adevărat, că în forma vizibilă, acestea veneau dela el.

La început, zeul Zalmoxis era o divinitate a pământului și a subsolului, o divinitate htoniană. Preotul și pe urmă zeul Zalmoxis au oficiat și au locuit în sanctuarul vechiului zeu al Geților din muntele Kogaionon. Camera subterană, în care — după Herodot — Zalmoxis a intrat și de unde a ieșit pentru a dovedi nemurirea, era mormântul vechei divinități getice.

Zalmoxis începu să se spiritualizeze încă din vremuri foarte depărtate pentru că deja pentru Herodot spiritualismul și nemurirea Geților apar ca foarte vechi. El se înalță din grotă pe vârful muntelui și de aci în cerul luminii și al nemuririi.

Care erau atributele zeului Geților?

Zalmoxis era șeful suprem al națiunii getice și al lumii. El singur susține și garantează viața poporului său atât aici, cât și dincolo.

El era izvorul hotărârilor regale; el sfătua regele și națiunea prin marele preot pentru actele politice, sociale, morale și religioase. El era oracolul suprem al națiunii.

El era educatorul națiunii prin preoții săi, care predicau doctrina zalmoxeeană. El creia ordine călugărești dintre care cel mai celebru era acel al „Săracilor”.

Preoții, de o cumpătare proverbială, învățau poporul să ducă o viață sobră : să nu mănânce carne și nimic din ce constituie o creatură, ci numai miere, lapte și brânză. Preoții trăiau în afară de căsătorie și duceau o viață liniștită și independentă. Ei erau și judecători.

Prin aceiași preoți Zalmoxis învăța pe Geți cultul vitejiei și al dreptății ; Herodot numește pe Geți „cei mai viteji și cei mai dreپți dintre toți Tracii”.

Corpul și viața nu au nici un preț. Se cunoaște practica Geților și a Trausienilor la naștere și la moarte : „copilul nou născut e înconjurat de părinți și de rude care-l plâng amarnic. Ei înșiră plângând nesfârșitele nenorociri care se vor abate asupra lui din momentul nașterii și comentează toate suferințele omenești. Dimpotrivă, cel

răposat e îngropat cu bună dispoziție și bucurie; mortul a scăpat de toate suferințele și va duce de aci înainte o viață cu totul fericită“

Sufletul e cea mai înaltă podoabă a ființii omenești. El singur trebuie să ne preocupe. El nu merge la Zalmoxis decât în stare de perfectă puritate. Această puritate se obține prin vitejie în timp de război și prin practicarea dreptății și a cumpătării până la sărăcie în timp de pace.

Dogma centrală a doctrinei lui Zalmoxis era nemurirea sufletului. „Geții cred că nu mor“ — zice Herodot, — „ci că defunctul merge la zeul Zalmoxis“. Și alte triburi aveau această credință, dar cu anumite adausuri sau nuanțe. Terizii și Crobyzii de exemplu credeau că morții revin. E în aceasta o influență a metempsihozei orfice sau pitagorice, dar e cu totul contrarie concepției getice despre nemurire, care nu admite revenirea, căci aceasta ar însemna reluarea contactului cu viața și materia. Spiritualismul get evită precizarea locului nemuririi. Sufletele merg la Zalmoxis și nemurirea e gustată în tovărășia acestui zeu. Cum? Herodot ne spune doar atât: „Sufletele se vor bucura de tot binele“. Undeva, în nesfârșitul cerului albastru, sufletele sunt fericite de nemurirea lor, în desăvârșirea lor.

Cultul adus lui Zalmoxis a fost la început sângeros, având loc pe pământ sau chiar într'o grotă. Pe urmă, paralel cu spiritualizarea zeului, sacrificiul a evoluat și el: pe vârful lăncilor, în aer și pe vârful munților.

Nici un autor vechi nu pomenește despre temple sau statui ale lui Zalmoxis. Dar un sanctuar pe muntele Kogaionon, care era socotit sacru, trebuie să fi fost. Această imaterialitate a religiunii zalmoxeene — unică în istoria religiilor — arată excepționala superioritate a strămoșilor noștri în concertul întregii lumi. Contactul cu Zalmoxis se făcea numai în spirit, prin meditație, rugăciune, sfințenie. Se făceau probabil libațiuni de miere și lapte la locul de rugăciune.

Spiritualismul și nemurirea zalmoxeeană au insuflat rasei noastre virtuțile ei neînfrânate. Prin ele am durat dealungul veacurilor. Prin universalismul și nemurirea zalmoxeeană creștinismul a pătruns ușor și adânc în sufletul strămoșilor noștri.

Zalmoxis cel nevăzut și nemuritor nu trebuie să fie numai o amintire pentru noi; ci o lozincă și un îndreptar prin care să ne merităm noblețea noastră rasială.

DEPĂRTĂRI, DEPĂRTĂRI...

DE

VALENTIN MĂCRINEANU

Depărtări, depărtări, —
de ce mă strigați atât peste zări ?
Zăvorît între citadine ziduri de fer,
îmi simt pulpa 'mpietrită și pasul stingher.

Singurătăți, singurătăți, —
vis însořit pentru robi din cetăți,
în poienele voastre de flori și lumină,
truditul suflet își cată hodină.

Mări de azur, mări spumegate, —
ale gândului meu fregate,
pe nesfârșitul valurilor bărăgan,
Înfruntă brize și uragan.

Zăvorît între citadine ziduri de fer,
îmi simt pulpa 'mpietrită și pasul stingher.
Depărtări, depărtări —
de ce mă chemați atât peste zări ?

ELEGIA FRUNȚII

DE

SERGIU CRISTIAN

S'au topit, pe rând, în tihnă,
Zărilor pentru odihnă .

Trist, cu glasurile sumbre,
S'au întins tăceri și umbre.

Peste umeri mari de cer
Trece-o boare de mister...

Din tăcerea de sub frunte
A irupt isvor de munte.

Sub pleoapele închise
Cresc nestăvilite vise...

Și spre zărilor din mine
Trec chervane de lumine...

Pentru cine ard făclii
Peste albe veșnicii ?

Pentru cine plâng în soare,
Glasurile lacrămioare

Pentru cine scriu aceste
Gânduri albe de poveste

Cine - a plâns între perdele
Pentru visurile mele ?

Cine mi - a aprins sub frunte
Dorul creștelor de munte ?

Cine mâinile mi - alină
Cu săruturi de lumină ?

Clipa 'și trece veacul. Unde
S'ar topi în mers de unde

toate visurile mele
răslețite printre stele ? !

Către care vis de mare
Mă vor duce căi amare ?...

VIAȚA RURALĂ ROMÂNEASCĂ – SUBIECT DE ARTĂ GERMANĂ

DE

HERMANN KLÖSS

Viața germanilor din România este strâns legată cu însuși românismul. Când studiam la universitățile din Germania, dorul de patrie era legat mereu și de clopotele, pe care eram obicinuiți să le auzim în satele noastre, Duminica, din turlele bisericilor românești, amestecându-se cu sunetul clopotului nostru; și la imaginea despre patrie, pe care o purtam în suflet, aparținea ca și strada germanului și aceea a țăranului român, ca și ciobanul român, care mâna turma de oi a stăpânului său pe ulița prăfoasă a satului. Nici o mirare că asemenea impresii se impregnează adânc în gândirea și creația noastră artistică.

Când, ca poet național german, trec pe ulițele satului românesc, sunt atins de un sentiment patriarhal, văzând femeile în fața porțițelor, torcând la fus. Urcă în mine amintirea zilelor copilăriei, când în carul cu boi al „badii“ din satul vecin, plecam în via noastră; „lelea“ era cam la fel îmbrăcată ca acele torcătoare, aerul feții ei la fel de serios, atent, ca ((vorbind la figurat) să nu-i scape fusul din degete, sau să nu se abată cu copiii ei de pe căile Domnului. Sau, cum „badea“ al nostru se proptea pe drumul de țară de jugul de lemn al boilor săi, ca să nu se prăvălească în jos și să-și rupă genunchii, în imaginația mea de copil e și salvator în același timp, salvator al nostru care ședeam în car și ne minunam în fața credinței lui cu care ne ferea de orice accident, ca și pe animalele sale; aceasta deveni pentru mine un nepieritor patrimoniu de creație artistică. În plus întoarcerea spre casă a românului, seara, prin pădurea de stejari cu drumurile ei lutoase și întortochiate, unde imaginația mea îl urma până în coliba în care copiii zăceau deja dormind, capete castanii, dulci fețe de îngeri sub ten închis și fin, mama veghiind asupra lor și așteptând întoarcerea soțului ei, ca o mamă de sfinți, adâncită în credința ei în Iisus.

Tot așa, dacă aș fi pictor german, aș putea să redau pe torcătoarea româncă din fața porții ei, nu cu mai puțină participare launtrică decât pe nemțoaică; au auzit cum sufletul meu se înalță la vederea lor. Sau ca sculptor ar trebui să mă atingă nemijlocit acel țăran român, înghesuindu-se între oiștea carului său cu boi, cu vinele încordate, încât par că se rup; ar trebui să-l încrustez pe o placă de lemn așa cum stă, cu gest larg, ca un luptător grec. Sunt doar și eu atras în acțiunea dramatică, ce se desfășoară înaintea ochilor mei, cum pretutindeni nici o trăire care se referă la noi germanii din țara Românească, nu se poate imagina separată de colaborarea apropierei de sânge sau duh românesc.

Dacă ar replica cineva, ca eu să las aceste motive pe seama artiștilor români și să mă țin numai de motive pur germane, le răspund că motivele mele transilvănene

germane abia s'ar putea desface cu totul de mediul lor românesc, fără a le silui. Gura poetului se revarsă de impresiile care îi umplu sufletul. Dece în Niebelungenlied Hunii cu regele lor Atila ocupă un spațiu atât de larg? Fiindcă fantezia acelor cântăreți germani era preocupată în veghea și visele lor de seminția și luptele Hunilor, urmărindu-i pe Dunăre în jos până la Viena, până în pomposul oraș regesc Buda, și chiar mai departe, în jos pe fluviul care-și trage isvorul din germana Pădure Neagră. Dar în nici un caz prin introducerea acestui popor, străin de altfel, unitatea poemei Niebelungilor nu suferă, ci dimpotrivă, câștigă în contrastul prin care eroismul Burgunzilor crește până la mărimea lui supra-omenească.

Tot așa cântăreții noștri germani sunt așezați aici cu fantezia lor poetică, chiar în mijlocul românismului. Dacă ași vrea să scriu un roman în care să se împletească mișcări politice pre-legionare, și dacă aș vrea să zugrăvesc alegerea de deputat într'un mare sat transilvănean săsesc, atunci în fața primăriei vuieste, îmbinându-se, mulțimea alegătoare românească și germană. Aici sosește un convoi întreg de alegători români din satele vecine, sub drapelele lor, cântând cântece naționale, colo masa țăranilor germani se desparte, dându-le drum liber, amestecându-se apoi ca frații printre ei.

Cum se înviează tabloul prin portul lor colorat, cu cămășile umflate, brodate, cu șerparul lat în jurul trupului, cu cioarecii albi și înguști, cu pălăria mică pe fața lor copilărească și dârză. Aduc cu ei gesturile lor pătimașe, râsul lor clar, reveria spre zările satului, care contrastează vesel cu realismul serios al țăranului german. Apoi trăsura bătrânului președinte de tribunal intră în cetele lor, cari iar se împrăștie brusc, isbucnesc în urale reverențioase, se închină înaintea demnității de conducător suprem al alegerii, în fața părului său alb, primesc cu adâncă închinare, aproape până la pământ, strângerea lui de mână și totuși cu o intimitate și cordialitate frățască, fiind doar și el încă fiu de țăran; e un ritm în această devenire, atât de original, încât auzi vînd sîngele în vinele acestui popor de munte, dobîndind certitudinea pentru ei: astfel i-a plămădit Dumnezeu, ei vin încă deadreptul din grădina raiului, unde Arhanghelul Gavril, se preumblă printre ei. Ce obligațiune e pentru noi, pentru cei maturi, să nu devenim șerpui, seducătorii lor, cari să le șoptească: „Oare într'adevăr Dumnezeu să vă fi oprit să gustați din pomul cunoașterii?”

Raportul în care germanul din Transilvania a intrat cu românii în cursul conlocuirii seculare, este acela de vecin; la sate, de acest raport e legat ajutorul mutual la incendii și inundații, ba chiar și la clădit, la săparea de puțuri, la păzirea vitelor, participarea launtrică la soarta familiilor. Dumnezeu care șade la răsboiul viitor al timpului, țese firele întâmplării externe în jurul acestor două popoare, deși rasial le ține atât de minunat separate; strîns legat și chiar sentimentele lor reciproce se întretes adesea și nu se poate spune că își stau față în față fără dragoste, dar nici fără ură, așa cum e obiceiul între vecini.

Lupta dintre cele două popoare va rămâne aici totdeauna material pentru arta germană, acum, în timpuri de înțelegere politică, lupta tăcută pentru ogradă și pământ, sau pentru întâietatea valorilor spirituale. Și nu luptă numai individul contra individului, ci colectivitatea intervine contra colectivității. Dacă o curte germană e amenințată să se piardă, trecând în posesiunea unui român, atunci cele două popoare se opun ca două râuri cari curg unul contra altuia și dintre care unul îl silește pe cel mai slab să se retragă și să se dea în lături. În lupta aceasta ies la iveală de ambele părți cele mai deosebite caractere, conducătorii de-o parte și de alta; adversarul mai slab va isbucni cu patimă, neferindu-se nici de mijloacele viclene și dosnice pentru a-și atinge ținta, posesiunea curții țărănești ajunsă la vânzare, trăgând cu sine ceața

sa, încât se adună cu violență în jurul lui, intervenind pentru dobândirea curții, de parcă ar fi un bun bisericesc sau politic, care ar avea să le aparțină în comun. Cel mai tare stă liniștit, ca un torent invizibil care însă cu o putere de neînvincis năvălește contra celuilalt, împingându-l înapoi, până ce își pierde jocul și cade în nepuință. Totul e un proces dramatic, război în mic, care se poate cuprinde pe scenă, și care deșteaptă aceeași emoție în sufletul nostru ca războiul în stil mare.

Sau licitarea de pământ țărănesc e totdeauna o rivalitate între forța poporului românesc și german. Cum Rembrandt în portretele sale de „Staal Meesters“, lămurește pe fiecare care știe să citească în ele, asupra esenței orașului olandez contemporan, tot astfel pictorul german care ne prezintă pictural o astfel de licitație de pământ, în fețele acelor țărani, în gesturile lor în care se exprimă acea tensiune cu care aici un popor contra celuilalt popor luptă pentru lărgirea spațiului său vital, viața noastră sătească, cum se desfășoară ea în satele mixte româno-germane — cuprinde toate acestea în punctul culminant al luptei. O astfel de ședință de consiliu orășenesc, cum ne-o dă Rembrandt în ai săi „Staal Meesters“, este încărcată de tensiune interioară, fie că aduce vreo hotărîre față de prieteni sau dușmani din afară, sau ia decizii referitoare la administrația proprie; fiecare din acești consilieri caută în mod șiret sau volnic să străbată cu planul sau cu opinia sa, căutând însă în acelaș timp să-și ascundă această năzuință, subordonându-se la aparență părerii colectivității. Astfel grupul e ținut într'o liniște aproape de fier, în spatele căreia emoția invizibilă impresionează cu atât mai dramatic.

Exact așa se desfășoară o licitație de pământ în satele noastre. Această teribilă liniște exterioară; nici românul nici sasul nu vrea să arate că totul e pus la bătaie, lupta se dă pentru glia care-i aduce pâinea de toate zilele, pentru a fi sau a nu fi; o trântă tăcută și nevăzută vujește încolo și înapoi, incomparabil mai pătimase decât la acei „Staal Meesters“, ținuta, gesturile acestor țărani sunt cu atât mai expresive, cu cât ei au să ascundă în dosul liniștii lor, emoții lăuntrice mai violente... În aceasta se ascunde artă, ar spune Duerer, „trebuie smulsă numai“.

Această reținere în poziția lor războinică, e însă tocmai un semn că aceste două popoare au și mult fond comun, formând de fapt o comunitate de vecini. Mai ales le este comună credința lor creștină din care li se clădește viața casnică, atât la țaranul român și la cel german, apoi ocupația lor țărănească și, peste tot, ființa lor sătească. Duminica clopotele lor chiamă în același timp la biserică. Eu, ca german aș putea să intru și în casa germană a lui Dumnezeu. Acolo văd cum fiecare credincios îngenunchie în fața lui Iisus Cel Răstignit, sărutându-I urmele cuielor. Oare acest obicei mi se pare mie străin? Mai curând ar trebui să regret că în slujba noastră germană a dispărut acest obicei. Cum îmi captivează sufletul faptul, văzând figuri aspre, într'adevăr îndrăznețe, îngenunchind cu smerenie în fața Dumnezeilor! Și ochii mei nu se pot sătura de acest gest pios, care revine mereu și în masa de credincioși care, la numirea numelui lui Iisus „care e deasupra tuturor numelor“, se închină iarăși și iarăși adânc, fapt care produce un vuiet ca acela al valurilor mării, cari și ele se înalță și scad, evlavioase, sub largul cer al lui Dumnezeu. Nimic străin nu este pentru mine în acest fel al lor, de a participa la slujba divină, din contra, ceva înrudit.

Mă captivează slujba lor Dumnezeiască. Nu există pentru un poet o mai puternică datorie decât de a-l întruchipa pe om, așa cum așteaptă venirea lui Dumnezeu. Și eu ca german, care sunt obicinuit să actualizez numai spiritual, din cuvântul lui Iisus, pătrunderea lui Dumnezeu în traiul nostru de toate zilele, aflu ca participant la slujba românească, cum ei, vecinii mei Români, prin ochii lor ascuțiți în urma unei

existențe mai mult firești, îl văd oarecum pe Domnul, cum pogoară în vuiet și vâjâit divin deasupra altarului lor, sguindu-le sufletele, această vedenie. Dacă apoi acești țărani dealungul săptămânii ară sau fac negoț, stau de vorbă pacinic, seara, pe lavița din fața casei, sau dacă nu arareori ajung la certuri mortale unii cu alții, acțiunile lor se săvârșesc încă tot sub vraja trăirii lor dumnezeiești de Duminică, sub pavăza Celui de Sus, făcând binele, trăind însă în groază de pătrunderea amenințătoare și pedepsi-toare a lui Dumnezeu în căminurile lor, atunci când fac răul.

În poemele clasice ale celor vechi, fie Greci, Inzi sau Egipteni, zeii sunt actorii; se luptă puterile, domnii și voevozii văzduhurilor, cum se numesc în Testamentul Nou, pentru cinstea pe care le-o dau sau nu oamenii; asupra Troiei, oraș și popor, ei lasă suferință, robie, apus, pentru că fiul de rege Paris, nu o cinstise, din gelozie pentru Aphrodita, căreia îi acordă țințietatea înainte de Hero și Athena. Tot așa se poate stabili că în Orestia lui Eschyl o divinitate îl urmărește pe Agamemnon, nu-l lasă să se bucure de victoria lui, pentru că a atins pe vizionara sfințită lui.

Sensul mai adânc al poeziei, ba al artei în general, tinde în spre a cerceta legătura între Dumnezeu și om. Și pentru aceasta, viața rurală românească oferă artistului ocazii inepuizabile. Țăranul român desbate înaintea fiecărei acțiuni ale sale cu divinitatea sa, ea e pentru el actorul, de ea se lasă mânat, odaia lui e plină cu icoane de Sfinți și Iisusi, ba chiar și reproduceri ale lui Dumnezeu, Răstignitul Iisus e pe bufetul său și înaintea sa deseori lumânări aprinse, totul e instalat ca să-i servească drept capelă de casă, în care el îngenunchie în fața unei icoane și-apoi a alteia, spre a invoca prezența Domnului sau a Fiului. Pe opusul sfaturilor și indicațiilor Lor divine îl simte în sine sau în spatele său, pe diavol. Aici, în acest ținut se petrec lucruri divine, țăranul român ascultă fie de porunca Domnului sau se supune glasului satanei; lupta acestor două forțe se desfășoară în el. Venerarea sfinților nu e idolatrie, ci luptă și rugăciune, pentru ajutorul lui Iisus, împotriva tentațiilor lui satan „care a venit să distrugă operele diavolului“ .

Noi germanii, în urma zilnicei lupte grele pentru existență, pe care a trebuit s'o purtăm secole întregi, oră de oră, neasigurați de soarta neamului, aici în țară străină, am rămas aproape de vechiul creștinism mai ales în satele noastre, credințele se mișcă la fel cu acelea ale lui Luther, în contrastul între milă și păcat, între așteptarea venirii Domnului și teama în fața besnelor lăuntrice și exterioare din noi și din jurul nostru, care să ne risipească adierea divinității ajutoare și apropiate și să o pre-schimbe în bucurie și descătușare.

Pentru vecinii noștri români acest contrast câștigă un relief și mai vizibil decât pentru noi în cele două forțe suprapământene ale lui Iisus și satan; ei se simt mereu amenințați de influențe satanice, de marea forță și multa șiretenie a diavolului și cer contra lui neîntrerupt prezența lui Iisus, invocându-și Sfinții. Satul lor e un adevărat sat de Crist, deja la intrare e Crucificatul, apoi fiecare interior de casă e împodobit cu reproduceri colorate ale Invierii, ale Înălțării, poarta bisericii împodobită din ambele părți cu chipuri de sfinți și turnul încoronat cu o cruce de cele mai multe ori de aur. Că țăranul român își face semnul crucii peste frunte și piept, trecând pe lângă lăcașurile sfinte, nu e fariseism sau uexpresia fricii înaintea demonilor, ci rugă înălțată spre Iisus ca să distrugă lucrurile diavolului.

Aici, cu toate deosebirile exterioare, e dată cea mai adâncă legătură cu țăranul german, pentru care lumea deasemenea se cuprinde clar între opoziția celor două forțe, puterea Domnului, care ne e insuflată prin credința în Iisus, fiul său, împotriva vicleniei satanice care vrea să ne distrugă, deoarece aparținem fapturilor divine urâte de el.

Și sănătatea spirituală a țaranului nostru sas, e aceeași ca a românului; rămâne indestructibilă, atâta vreme cât din proprie inițiativă n'ar opune împotrivire „forței și viclesugului iadului care ar urcă oră de oră în fața ochilor săi“, fără opoziția lui Iisus; „cu puterea noastră nu s'a săvârșit nimic“.

Arta își câștigă sensul mai înalt numai prin serviciul pe care-l îndeplinește religiei. Dacă aș așeza viața rurală românească ca subiect de artă națională-germană, această artă e înțeleasă drept aceea pe care Grecii o considerau ca soră a religiei, iar Egiptenii și Inzii ca servitoare a ei.

Chiar și dansul popular român care aduce în relief în mod desăvârșit duioșia și sălbătăcia, pasiunea și blândețea mișcărilor umane, încât nu obosesc niciodată de a-l privi, își primește farmecul misterios prin aceea că în același timp e reprezentat și în fața ochilor lui Dumnezeu, în cinstea și spre plăcerea Lui, Dumnezeu e spectatorul în fața căruia fata româncă îndeplinește grațioasele-i figuri de dans, înu fără mândrie puerilă, deseori în învărtituri amețitor de repezi, sigură și abilă, în timp ce flăcăul se ia la întrecere cu ea, arătând toată puterea și arta lui bărbătească, pentru a fi pe placul Inaltului Spectator Divin care l-a însărcinat să danseze.

Fiece artă reprezintă viața ca dusă din ținutul pământean, într'o măsură oarecare, chiar de-și alege motivele din realitatea imediată; și un asemenea joc popular oferă un chip de-o astfel de plecare, tocmai fiindcă sângele care e împins mai cu putere în vine decât de obicei, e forța motrice; în acelaș timp însă sângele ia poruncă dela Dumnezeu și-L cheamă pe El, poruncitorul său, ca examinator și spectator al agitației și creației lui.

Ca german, nu trebuie să caut prea mult în lumea românească înconjurătoare pentru a afla motive de artă, pentru că mai fiecă închegare a vecinilor mei de sat români, mi se preschimbă în impresie de artă, pentru că ei judecă mereu original, și de aceea variază în armonie, întâmplare lumească sau cerească, fiindcă așa e voia; dansul pentru popor, e ca și teatrul și înmormântarea.

Dacă întâlnesc un convoiu mortuar și mă asociez, mi se pune în mână, aproape pe nevăzute, o lumânare albă, o păstură albă și groasă, merg și eu după cei șapte preoți, cari oficiază în stola lor aurită și bogată, formând șirul cel mai lat al convoiului. Nimeni nu-și silește lacrimile, nici bărbații și nici femeile. La fiecare răscruce de drum convoiul se oprește, preoții bneucuvântă sicriul, se desfășoară splendoarea odăjdiiilor lor, în plânsetele sguuitoarei vestiri funebre a celor îndoliați, care ajunge până la stele, de unde o observă Dumnezeu. În fața porților, convoiul e încadrat de mase compacte de popor, în care se amestecă și țărani și țărance germane, și această cea mai de seamă întâmplare a satului se impregnează mai bine în minte decât cele mai strălucite marșuri militare de pe stradă.

Iarși totul îmi apare ca ceva minunat, depărtat de pământ, pentru că acești șapte preoți, și cu ei participanții la înmormântare, se dedau atât de total slujbei, pentru a recomanda lui Dumnezeu sufletul celui dus, a-i ajuta să se acomodeze la Dumnezeu. Pentru aceea intră cu toții în acțiune, se îngrămădesc în jurul mormântului deschis, aproape de tot de preoți, se prăbușesc în genunchi, ridicând mâinile lipite spre cer, în cel mai autentic gest de rugăciune. Nu e imaginabil pentru ei, că Dumnezeu nu s'ar lăsa mișcat pentru aprobare, de atât de pătimasele și sincerile îngenunchieri. O astfel de plângere — epuizare, ca în ritmul jocului popular exteriorizarea totală a bucuriei, în ascultătoare contra mișcării sângelui nostru — în măsura în care sunt cheamate de Dumnezeu, cheamă într'adevăr brațele zeilor... Eu însă simt în vecină recunoștință, cum în contact cu această omenire veche a fraților mei români, izvoarele poe-

tice care amenințau să sece sau să se oprească în fața severelor probleme de cultură, pe care noi germanii a trebuit să le luăm asupra noastră față de popoare, se desfece în mine.

Pe lângă asemenea motive tipice încă o întreagă serie de motive speciale, d. ex. un sat românesc care acum două secole era încă pământ de coloniști germani. Casele țaranului român poartă încă urma, stil francon, deosebindu-se doar prin zugrăveală de învecinatele sate săsești. Dar pășesc numai peste morminte săsești, doar români mai locuiesc aici în satul odinioară german, care fu depopulat prin războaiele turcești, venită înghesuindu-se, inundându-l, cum unori marea inundă porțiuni de țarm, care i-a fost răpit de forța omenească; aceasta e tragismul destinului de colonist. În doliu trec pe uliți, din ale căror porți — contrar imaginației mele — ies nu țărani germani, ci țărani români, populație germană apusă. Las să mi se istorisească, cum ultimii germani trecură lînsfârșit la ortodoxie, licitând biserica lor dărăpănată, cărând-o ca material de construcție, pe un car cu loitre își duseră vechiul altar cu aripi în colecția de antichități a orașului, ca unic martor al coloniei lor seculare germane.

Locuitorii români de-acum au vreo vină la dispariția lor? Desigur că nu! Ar fi nedrept de-aș simiți amărăciune contra lor! Dar sufletul meu totuși e sguduit, imagini suie în mine, care-mi înfățișează acest sat odinioară german în vremea înfloririi sale, atât de bogat atât de înconjurat de câmpuri grele de rod, cu vii lucrute cu îngrijire, cu strălucitoare grădini cu pomi, cu mame cu copiii lor, tot madone, cari și-au închinat viața și casa lui Dumnezeu, până când n'a năvălit Turcul, năpustindu-se ca un roi de lăcuste asupra așezărilor, golindu-le de rod și de oameni, pustiindu-le și lăsându-le libere pentru coloniști români cari veneau în urmă și care aveau nevoie de spațiu.

Acestea sunt procese enorme, de proporții cosmice, pe care noi cu rațiunea noastră pur pământească nu le putem pricepe, ele se mărginesc din nou de miracol. Unde au dispărut acești țărani germani? Imi întind brațele după ei, dacă i-aș putea scoate din pământ, pentruca să stea iarăși strălucitori și rodnici în fața mea! Sufletul meu începe să cânte, cântece când linistite, când furtunoase, cari deșteaptă în mine destinul lor.

Sau un sat întins și populat în care scoaterea germanilor de către populația românească se poate observa cu ochii. Acum 200 de ani, mai era încă o colonie puternică germană, cu turla lor ca un bastion, clădită în mijlocul satului. De iur împrejur țărani români au început să facă cercul care se lărgea tot mai mult, ridicându-se la multe mii, în timp ce centrul german scădea, până în cele din urmă la o singură uliță. Valuri de românism în jurul caselor țărănești germane, cari băteau ca valurile mării zidurile, noaptea, sdruncinându-le, în timp ce ziua clopotele turlelor românești acopereau cu dangătul lor clopotele germane, dis de dimineață, și în amurg nesfârșite turme de bivoli și de oi străbat ulițele, făcându-le aproape de neumblat. Mă întreb care sunt cauzele cufundării populației germane, încât abia mai poți recunoaște cele două rânduri de case, pitulate, ca și când pământul le-ar fi înghițit deja de înmățate, pitulat chiar și turnul, încât clopotele lui sună ca ieșite dintr'un put? Pământul pare să se ridice și să atragă în poala lui tot ce este german, în schimb aruncă la suprafață mase românești, ca focuri din lăuntrușău, cari se întind asupra ținutului, prinzând rădăcină, purtând plugul asupra ogorului odinioară german, desfășurându-și forța rustică, muncitoare, deasupra podișului neted, până aproape de poalele munților ce se ridică prăpăstioși.

Oricum întrupez eu artistic, ca poet german, viața rurală românească, în cântec, în teatru, în povestire, în mod fidel întotdeauna îl voi pune actor pe Dumnezeu, care

născocește, mișcă și hotărăște totul, a cărui conducere luminează prin cele mai înverșunate și aprigi certuri ale celor două popoare, împăciuitoare, am putea spune ca rezultat final. Poezia care nu s'ar caracteriza prin acest ritm al dumnezeirii, ca de altfel fiecare fluviu sau vifor, peste tot nu este poezie. Chiar și în Niebelungenlied în a cărei a doua parte, în răsbunarea Krimhildei, umbrele pământești dobândesc un spațiu prea larg și îndârjirea luptei amenință să arunce adânc de tot în pulbere pe eroii săi burgunzi, iarăși Dumnezeu îi ridică, inspirându-le fidelitate dumnezeiască dela bărbat la bărbat, dela frate la frate, preamărindu-le astfel opera.

Astfel noi, fără să vrem să ne măsurăm cu cântecele acelor mari epopei poporane, vom întreprinde în prezentarea artistică a vieții satului românesc mereu intervenția lui Dumnezeu, care spre durere și bucurie se amestecă în viața celor două popoare, promovându-le totuși până acum spre o dezvoltare bogată, fiecare în felul său. Și țărănul știe — aceasta este adânc comun în felul german și românesc — că peste toate contrastele naționale trebuie să se strângă pentru respingerea intențiilor veșnic neobosite ale forțelor satanice care le amenință semănăturile, casa, urmașii și cinstea. La o astfel de luptă, Dumnezeu li se face aliat, unindu-i ca frații sub stindardul Fiului Său, Christos, pentru ca să distrugă opera diavolului.

Apoi le hărăzește cules bogat din conviețuirea lor pașnică, încât poetul german, pe lângă cânturile lui războinice, intonează și cântece pline de duhul păcii. Nu există un loc mai plin de pace decât un sat românesc prin a cărui lată uliță principală, toamna trec venind dela munte, de ale cărui poale este răzimat, turmele de oi spre pășunile lor de iarnă din câmpie. Ele aduc în lâna lor aerul limpede, liniștea și evlavia munților, păstorul călărește pe măgar în urma lor, îndemnând cu fluierături ascuțite câinii la veghe — pictorii nu vor înceta niciodată să picteze acest galben-cafeniu al turmei, așa cum se încadrează în culorile toamnei, întrecându-le totuși prin deplina lor vioiciune; e ca și cum ar fi o nouă suprafață a pământului întinsă asupra celeilalte, atât de strânse pășesc animalele, unul într'altul, și totuși scapără lumini din lâna lor, sângele zornăie înspre noi din vinele lor, sau s'a prins zăpada de cele care s'au atins în munte, în drumul lor spre casă, fulgerând și sclipind încă în blana lor. Sculptorul își va aprinde mereu din nou plăcerea sa de creație la turma ce se întoarce spre casă, cum din infinitul plan întins în care animal se înșiruie lângă animal, iar păstorul se înalță vertical de pe calul său, sau când obosit de călărit, sare de pe cal, amestecându-se în turmă, stând între oi și două-trei din animalele-i dragi se apropie gudurându-se, formând cu lâna lor un strat înmiit și viu, care se poate ciopli în lemn cu efect aproape miraculos.

Dar poetul! E omul străvechiu, această turmă mânăta de ciobanul ei, tropăind prin toamnă; din nou s'ar putea zice: vechiu creștinism. Pentru că ciobanul își iubește oile, în munte își pune pentru ele viața (în joc împotriva lupului, a râsului și a ursului. Și dacă e amenințat ca vreuna să i se rătăcească din drumul spre casă, atunci aleargă după ea, distanțe mari și și-o aduce înapoi fără să răsufle. Se simte legat interior de ele, în singurătatea lui de cioban ele fac societatea sa, grija, distrația, teatrul, plăcerea; el strigă după ele, încât mai că i se sparge pieptul, pentru că să-i audă glasul de cioban. Iar câte unul își pierde viața pentru ele. Ciobanii aceștia sunt bărbați curajoși și puternici, a căror existență se sfârșește în cele din urmă tot în jertfă pentru colectivitate, pentru că sunt copleșiți de iubire și răspundere pentru cei puși în grija lor.

Poezia ciobănească a fost de întotdeauna o ramură a artei poetice în general, care nu a murit, ci reinverzește din timp în timp. În România, deseori încă satul e

strâns unit de ciobanii săi prin apropiate legături de sânge, proprietarul de turmă își trimite băieții în munți, pentru ca să-i păzească oile care se ridică la mii; românii sunt încă un neam de ciobani, în măsura în care fiecăruia delat țară mai cunoaște această meserie și-și dorește să o exercite, poate și mai mult decât agricultura. Când acest bronzat fiu al muntelui învelit în zeghe șade pe-un vârful de stâncă, păzindu-și oile până jos în adâncuri de prăpastie, atunci se simte cuprins de ceace se numește de fapt pentru el viața, nesfârșită libertate a muntelui pentru pribegit, iubit, luptat, rugat, căci desigur nu prea departe de el e așezată o cruce cu Crist; aici îi iese în cale și dracul, fie în forma animalelor sălbatice, care amenință să-i sfâșie noaptea turma, fie ca mânia sa ca ura împotriva camarazilor ciobani, pofta lui proprie care-l mână în păcat, dacă nu invocă crucea cu Iisus și pe Dumnezeu din cer, care i se uită în inimă clar și aproape, de sus.

E o minune că această experiență ciobănească, care intră și în sângele scriitorului nostru german Emil Witting, inspirându-i opera „Foc ciobănesc“, mai tremură în sufletul fiecărui român și se țese mai departe, ca și cum însuși cel mai apropiat strămoș, tată sau bunic, ar fi fost încă cioban ?

Am avut un prieten care a fost poet român; acesta mi se plângea de multe ori că a plecat din satul său, iubita lui și-a luat de soț un țaran, proprietar de turme de oi, iar el nu se mai poate decide să se însoare; creșterea lui spirituală e stingherită prin aceasta, căci adevărata înțelepciune care începe cu frica de Dumnezeu, i-a isvorât mereu din privirea vieții rustice. Și dezvoltarea lui fizică suferă, deoarece s'a obișnuit cu plăceri inutile, așa încât el însuși trebuie să se desemneze ca pe un om desfrânat. La sat ar fi fost scutit de o descompunere atât de prematură. El îmi descrie satul său: toate drumurile lui duceau în munte și vin de acolo, cu ele vine în jos aerul pur și tare de munte, toamna turmele, pentru a sui primăvara din nou pe înălțimi; pădurea de fag crește imediat în spatele grădinii noastre, dedesubt zonele de brad și sus de tot trunchiurile golașe de jepi, după cari dorul meu se înalță, fără ca să-l pot înfrâna. În toate, puterea lui Dumnezeu. Căsuțele noastre sunt clădite la piciorul muntelui, asemănător degetului său, un trupuleț atât de minuscul în comparație cu forța și mărimea sa, numai prin puterea lui Dumnezeu, care lucrează în ele, puternice și capabile de viață, căci altfel muntele, într'o clipă de mânie și-ar scutura pe noi tot satul de pe piciorul său, încât s'ar fărâma în hăuri.

Pentru că și inamicul nostru e activ fără întrerupere, seamănă noaptea neghină între grâne. Il observai de multe ori la lumina lunii, prin fereastra dormitorului meu; fantomatic se legăna peste ogorul nostru, cu gest larg aruncând sămânța, retrăgându-se uneori în pădurile întunecoase, pentru a răsbate iar, plutind când ca umbra muntelui peste câmp, în contururi grozave, când chircindu-se în făptura mică a unui șoarece.... Dracul !

Și acum, prietenul meu îmi descrie ce simplu se formează la țară lupta contra forțelor satanice: „Ingenunchiai în fața icoanelor noastre din odaie, mă plecai în casa Domnului cu buzele la picioarele Celui Răstignit, simții pătrunderea Sa în sufletul meu, în care distruse lucrurile diavolului; erau mereu ca ploaia pe un strat de flori veștede și așa mă împrăști, încât ochii mamei străluciră la vederea mea și ea fu tentată să culeagă din ființa mea purificată un buchet de flori colorate, ca de pe un strat proaspăt udat și să-l pună în vaza noastră.

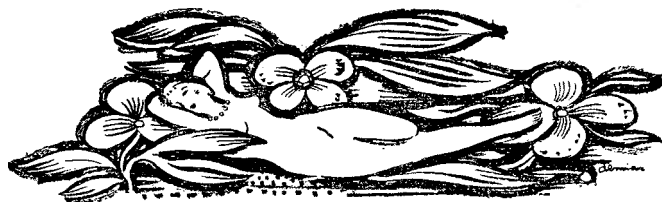
Satul nostru țărănesc nu poate cădea pradă satanei, să-și piardă lumina care rotește în sângele său nestruciat, păstrându-l asemănător soarelui, atât timp cât Iisus e prezent la intrarea în sat, în biserică, în odaie și i se oferă spre închinare. De

aici se explică și farmecul pe care-l exercită glia asupra țaranului nostru; ea îi e în acelaș timp pământ și cer, cu toate că primăvara e neagră, ea iradiază totuși o strălucire care-l leagă pe agricultor de ea, pentru că Iisus a pășit peste ea, lumina Sa rotește în praful din care se compune, așa ca în sângele țaranului. Satul țărănesc e plin de mister; nu există întunec, materie sau substanță, nici satan, asta puteți s'o învățați la el, și noi copiii dela țară am trăit-o; pentru că prezența lui Iisus străbate în fiecă oră toate întâmplările sale, coacerea recoltei, gândurile locuitorilor săi, înflorirea strugurilor, pregătesc venirea Domnului, alungă pe diavol în hotarele sale.

Față de aceștia, cei desrădăcinați, cei emigrați! Cei desfăcuți de glie! Dacă aceasta s'ar compune doar din substanța pământului, dar în ea s'a sălășluit Dumnezeuzeirea împreună cu puterea ei, pe care Ea ne-o acordă pentru lupta noastră contra apostaziei, a lăcomiei simțurilor, a dorului de răsbunare, tot atâtea forțe satanice cari mă persecută de când nu mai trăiesc în curtea mea țărănească, când înaltă și largă asemeni munților noștri, când minusculă ca un șoarece, apăsându-mă în umbră sau rozându-mă, cum observam eu aceasta ca băiat, din odaia mea de dormit, noaptea pe ogorul nostru părintesc; iar în lung și în lat nici o cruce de a lui Cristos. La ce m'ar și ajuta aceasta? M'aș rușina doar să îngenunchiez în fața ei, mișcându-mă în iluzia că strâmtorările noastre satanice ar fi numai procese lăuntrice care ar trebui să fie aplanate cu forțele noastre morale, când eu, copil încă, la sate vedeam pe diavol chiar în noaptea cu lună, semănând sămânța neghinei în ogor, și văzându-l tot atât de întrupat pe Iisus, pășind contra lui, iar în urma Lui masa poporului evlavios, cântând, rugându-se și făcându-și cruce pentru a-i învăța ca să învingă încercările tuturor forțelor întunecate, care fără intervenția lui Dumnezeu, de bună seamă ne-ar copleși.

De această boală suferă sufletește și trupește populația noastră românească urbană, că la emigrarea ei pripită din sat nu și-a transplantat tradiția ei rurală creștină. Satul românesc este satul lui Cristos, înconjurat în cercuri largi de troițe care se ridică până sus pe munte, încât bărbații se adună Duminica după slujbă în piața înșorită înaintea porții bisericii, nu atât pentru taifas politic, cât pentru că așteaptă cu inimile agitate ca nu cumva din munți să pogoare cu turmele vreun sfânt, pe asinul lui, un profet trimis și crainic al lui Dumnezeu, pentru a le fi învățător în lupta lor contra satanei neobosite. „Și astfel aflați — termină prietenul meu — cruci pretutindeni, departe și de Casa Domnului, în ulițele munților, fiecă casă țărănească fiind supra încărcată cu icoanele lui Iisus, din care pogoară înțelepciune asupra celor ce îngenunchie în fața Lui, înțelepciune al cărei început e frica de Dumnezeu și forță pentru victoria contra monstrului-viață.

Acesta este creștinismul nostru strămoșesc român; din intuiția lui puteți dobândi și voi germanii înțelepciune, înțelegere pentru popoare, pentru creațiune, rodnicie sufletească, așteptare încordată pentru venirea lui Dumnezeu împotriva stăpânirii temerare a satanei în lume, fiind aceasta veșnicul străfund, izvorul original al oricărei arte și poezii, isbucnind din împărăția pământului și a cerului.

C R O N I C I

I D E I, O A M E N I, F A P T E

MAX SCHELER ȘI SENSUL SUFERINȚII

Poziția pe care o ocupă azi gândirea lui Max Scheler în ambianța totală a filosofiei germane contemporane nu este precis și definitiv determinată. Aceasta poate și din cauză că filosoful nu și-a spus încă ultimul cuvânt. Sau poate pentru că a fost depășit de evenimente, de rostogolirea uriașă, covârșitoare a istoriei. Se petrece azi în Germania filosofică un fapt oarecum ciudat. Viața a depășit gândirea, dinamismul ei, puterea ei de zildire a unor cadre noi au găsit nepregătită, ca să spunem așa, speculația filosofică înaltă așa cum ne obișnuise Germania lui Kant și a lui Hegel. O filosofie a Faptei nu s'a produs în Germania pe tărîmul metafisic. Germania a părăsit contemplația pentru a urmări realizarea viziunilor lui Nietzsche, în vreme ce metafisicienii germani creiau o viziune a lumii și a existenței cu o coloratură zdrobitor de pesimistă. Dar alături de acești metafisicienii ai contemplării existenței s'au ridicat oamenii Faptei și ai Muncii. Doctrinarii regimului naționalist totalitar au exaltat viața eroică și sacrificiul, precumpănirea colectivului asupra individualului, acțiunea în locul contemplației. Doctrinarul cel mai de seamă al acestui nou mod de viață națională poate fi considerat Alfred Rosenberg. Însăși poezia a îmbrăcat un caracter totalitar, dinamic. Despre Keyserling s'a spus că ar putea fi considerat până la un punct drept un favorit al vederilor noului regim totalitar care a dus Germania la cea mai strălucitoare victorie cunoscută în istorie. Dar și cazul lui Keyserling este ciudat. Pentru că și el rămâne, cu toată înfățișarea lui de gânditor social și militant, un contemplativ, aproape un metafisician. Germania trăește azi o metafisică a ei proprie, dar aceasta este metafisica Faptei nu vreo metafisică transcendentă. Însfârșit, marele Husserl, logicianul cel mai genial pe care l-a dat lumii poporul german, nu are nici o legătură directă, ni se pare, cu enor-

ma avalanșă a entuziasmului constructiv al Germaniei de azi. Ar fi deci cazul să spunem că Germania lui Adolf Hitler nu are filosofii care să-i integreze înfăptuirea într'o metafisică a acțiunii. Pentru a găsi o atare metafisică, trebuie, de voie, de nevoie, să ne reîntoarcem la viziunea lui Nietzsche.

Ne rămâne așadar cazul lui Max Scheler, filosoful unui catolicism cu puternică nuanță germanizantă, a unui mod nou de a integra în gândirea germană modurile esențiale ale filosofiei budiste. Scheler este un filosof al religiei și al valorilor, afirmând undeva că valoarea supremă este religiozitatea sau, cu un termen al său propriu, *sacralul*. Dar o asemenea filosofie a religiei nu are azi aderențe cu structura dinamică a spiritului german care se depărtează organic de orice atitudine contemplativă pentru motivul foarte puternic că este incompatibilitate firească între acțiune și contemplație. De unde nu trebuie să deducem însă că Germania de azi, adică tineretul german mai cu seamă, ar fi refractar sau ostil misticismului religios. Complexitatea sufletului german e covârșitoare dar el nu se situează în etaje paralele ci se manifestă succesiv, făcând să predomine azi un caracter nou care este, în fond, caracterul spiritului prusian, în ordinea rasială, sau caracterul hegemoniei puterii în ordinea spirituală.

Dar dacă azi vrem să vorbim în special despre Max Scheler noi o facem numai spre a ne apropia de o lucrare extrem de caracteristică a acestui gânditor cu multiple înfățișări. E vorba anume de eseuul intitulat „Sensul suferinții”. Vom reține de aci numai definiția pe care Scheler o dă suferinții. Suferința, spune gânditorul german, poate fi definită drept sacrificiul părții pentru tot. Este în această simplă propozițiune esența însăși a Germaniei de azi, negarea individului ca parte, în favoarea totu-

lui care este națiunea, exaltarea sacrificiului care apare astfel în adevărata lui lumină crea-tore de valori permanente, afirmare eroismu-lui și formularea definitivă a suferinții drept element pozitiv în zidirea unei ordine noi a lumii.

Dar în ce condițiuni sacrificiul părții pentru tot devine pozitiv și creator? Pentru că sunt sacrificii nule, după cum sunt sacrificii produ-cătoare de valori superioare. Lucrul acesta îl afirmă categoric gânditorul german când spu-ne: „Sacrificiul nu este necesar decât acolo unde cauzalitatea, atât întrucât ea este socotită drept legea a lucrurilor și a proceselor care sunt factorii anumitor valori, leagă în chip ne-cesar, realizarea unei valori superioare de rea-lizarea unui rău de ordin inferior“. Cu alte cu-vinte, orice realizare superioară nu se poate face decât printr'un rău care se îndeplinește pentru a garanta realizarea valorii superioare. Este, după cum ați observat, reeditarea legendei Meșterului Manole. Iar mai departe filosoful conchide astfel: În orice suferință partea cau-tă să înlocuiască totul și previne astfel o mai mare durere a totului. Sau, cu alte cuvinte, partea își ia asupra ei răspunderea totului, am spune că își ia asupra ei păcatele totului. Nu este oare aci locașul oricărui sacrificiu și nu găsim noi oare în istoria celor două trecute de-cenii de viață politică asemenea cutremurătoare exemple:

Suferința își pierde astfel caracterul ei ne-gativ, tragic; ea devine astfel condiție și ca-dru pentru o înțelegere pozitivă a vieții și a lumii. Răul metafisic de care au făcut atâta caz filosofii, își află astfel un rost organic, construc-tiv. Suferința nu anulează ci crează, nu distru-ge ci construiește, întărește și transformă. Iată un învățământ care nu e lipsit de măreție și la care trebuie să adere tot tineretul acestei Germanii care exaltă sacrificiul individual pen-

tru înălțarea totului, a vieții mele pentru viața națiunii mele.

Dar nu seamă pentru noi Români, concep-ția lui Scheler este salvatoare. Pentru că la noi, mai mult decât oriunde, putem aplica formula filosofului german. Noi am trecut prin suferin-ță ca printr'un foc de izbăvire și de curățire. Noi am făcut sacrificiul înspăimântător al ampută-rii părții pentru salvarea acelui tot care este viața însăși. Nu un tot material, pământul a-cesta de care suntem răpiți, ci un tot spiritual pe care trebuie să îl ținem neatinsă. Suferința noastră, ruperea cărnii noastre etnice din tru-pul nostru național, trebuie să privească sub sem-nul acestei concepții. Orice distrugere de parte este suportabilă dacă prin ea unitatea este sal-vată dela pieire. Dar pentru ca suferința să fie cu adevărat pozitivă ni se cere acest lucru enorm, covârșitor de a putea, de a învăța să o acceptăm nu ca pe o pedeapsă ci ca pe un semn, ca pe o întărire, nu ca pe o lovire. Este ceea ce trebuie să facem noi fiecare în parte, conștient și sobru, pentru a salva, pentru a ridica, pen-tru a lumina fața întristată, cutremurată de iz-beliște a neamului acestuia care totdeauna a cu-noscut suferința ca pe o bucată din însăși su-fletul și destinul nostru.

Legăturile noastre organice cu gândirea ger-mană, paralelismul de destin dintre viața noas-tră și formula cugetătorului german niciodată—credem — nu s'au dovedit mai copleșitoare, mai roditoare ca în această coincidență.

Pentru acei care mai susțin că sensul politi-cei noastre de azi ar fi un oportunism de cir-cumstanță, exemplul acestei coincidențe sperăm să fie, dacă nu doveditor, dar măcar simpto-matic.

Și aceasta pentru că destinele spiritului sunt totdeauna aceleași.

PETRU P. IONESCU

RENE LE SENNE: INTRODUCERE ÎN FILOSOFIE

O introducere în filosofie se poate scrie și alt-fel decum am fost obișnuiți până acum. Do-vada ne-o face ciudata și interesanta lucrare a acestui gânditor francez, puțin cunoscut la noi dar care în Franța, împreună cu Louis Lavelle și Gabriel Marcel, pentru a nu cita decât aceste trei nume caracteristice, au pus bazele unei direcționări noi a gândirii filosofice. Direc-țiune nouă, dacă ne înfățișăm pe acești trei gânditori ca pe reprezentanții filozofiei existen-tialiste de marcă franceză; direcțiune veche și de nobilă tradiție filosofică, dacă îi surprindem în esența gândirii lor care continuă drumul

glorios al spiritualismului francez începând încă înainte de Maine de Biran numărând culmile la care a ajuns prin Ravaisson, Lachelier, Bou-troux, Hamelin, Bergson.

Lucrarea despre care notăm aci aceste scurte însemnări, era sortită să facă parte dintr'o vastă colecțiune „Logos“; „Introducerea“ lui R. Le Senne nu forma decât prima verigă a unui lanț, pe care însă războiul și dezastrul Franței l'au oprit deocamdată, poate temporar, poate chiar definitiv.

O „Introducere“ în filosofie poate fi scrisă în două feluri. Sau abținându-te dela orice co-

mentariu, privind gândirea și problemele ei eterne fără de nici o atitudine, fără dorința de a ajunge la nici o concluzie; al doilea fel, cel opus primului, este acel pe care îl urmează R. Le Senne. Pentru că „a nu propune nici o concluzie înseamnă a trăda filosofia”.

Mersul lucrării e trasat într-o singură frază, luminoasă: „Se va vedea aci cum idealismul se sfârșește în spiritualism; spiritul poate oare să conchidă contra spiritului!”

Este inutil să anunțăm că nu facem aci nici rezumat, nici discuțiune a lucrării măcar pentru motivul că o carte de 430 de pagini nu poate fi rezumată în două coloane! Nu facem decât să urmărim, de departe, gândirea autorului care pleacă de la idealism pentru a sfârși în spiritualism. Gândirea umană e considerată ca un *demers* indefinit al spiritului. Metoda e astfel „genetică”. Care sunt etapele? Descoperirea rațiunii e prima etapă; de aci raționalismul, dualismul și ontologia raționalistă care decurge din ele. Apariția eului este a doua mare etapă; ea se manifestă în „cogito” cartesian, în idealismul lui Berkeley, în criticismul lui Kant, în „reflexia eului asupra lui însuși” la Maine de Biran. Dar odată aci, spiritul își reclamă definitiv suveranitatea. Această suveranitate se manifestă în trecerea de la idealismul transcendent al lui Kant la idealismul moral al lui Fichte, la dialectica unui Schelling, până la idealismul absolut al unui Hegel.

O etapă caracteristică a gândirii și la care se leagă o serie de probleme filosofice este „descoperirea” timpului, punând problemele fundamentale ale transformismului, evoluționismului și chiar pe a pozitivismului comtian. Estetica însăși trece de la o exprimare a frumosului absolut, întru eternitate fără mișcare, la o estetică a mișcării și a timpului. Baudelaire nu exprimase oare idealul estetic raționalist când spunea: *Je hais le mouvement qui déplace les lignes, et jamais je ne pleure et jamais je ne ris!*

Odată ajunși aci, sarcina unei „Introduceri” în filosofie este aproape sfârșită. Este totuși marele merit al lui R. Le Senne de a ne fi actualizat, în partea a doua a lucrării sale, opera lui Hamelin, idealismul sintetic al acestui gânditor original, puțin cunoscut la noi. Capitolul în care autorul analizează, cu o claritate cu adevărat galică, noțiunea fundamentală a relației hamelinienne precum și cele 5 trăzi ale reprezentării (relație, număr, timp; spațiu, timp, mișcare; cantitate, calitate, alternație; specificație, individualitate, cauzalitate; finalitate, personalitate, spirit); construcție unde întâlnim ceva

din dialectica hegeliană, ceva din categoriile lui Renouvier, unde e cuprins și sintetizat întregul idealism spiritualist (în afară de spirit nu există nimic), trebuie citit! Trebuie deasemeni citit capitolul în care autorul analizează filosofia bergsoniană, pentru a descifra aceleași linii conducând la spiritualism.

Ni se pare totuși că întreaga carte este nu mai un pretext pentru prezentarea adevăratei părți originale a lucrării, partea a treia, intitulată: Schiță a unei descrieri filosofice a spiritului R. Le Senne pleacă de la concluzia absolută a lui Hamelin: nimic nu poate fi în afară de spirit. Materia, pentru a fi concepută, are nevoie de spirit, această unitate originală și ireductibilă care are drept organ și instrument conștiința, prin care luăm act de unitatea originală a spiritului.

Dar spiritul este mișcare, fluctuație, activitate. În câte sensuri se va îndruma activitatea spiritului finit, uman, pentru a atinge, în cele din urmă, propria-i esență și punctul său de plecare? Primul „demers” al spiritului este știința, cunoașterea, prin care spiritul ordonează, schematizează și asimilează realul. Al doilea demers este *arta* care transfigurează natura, încercând a o cunoaște astfel prin creație, prin act. Morala este al treilea pas al spiritului, prin care se organizează lumea interioară a spiritului însuși, îndemnul său către un ideal. În fine, religiozitatea este demersul „intim” al spiritului în tendința lui finală de a se uni, prin iubire, cu Spiritul Absolut.

Discutând problema valorilor R. Le Senne admite valorii o oarecare transcendență față de noi. Toate valorile și în special cele patru valori, cardinale (adevărul, frumosul, binele și iubirea) sunt insuficiente sau, cum spunea E. Dugrèel, sunt „precare” față de o valoare absolută care e Dumnezeu. „Mișcarea către valoare... care ridică atât conștiința universală cât și conștiințele particulare către o uniune din ce în ce mai intimă... este o metamorfoză a unui „mai jos” către un „mai sus” care comportă și o participare mai pătrunzătoare și o contribuție mai puternică a spiritelor către Spirit” (pag. 400.)

Filosofia profesată în această „Introducere” la spiritualism nu este poate nouă, nici originală deși ne întrebăm ce înseamnă a fi original în filosofie! Spiritul este etern, credința este veche, adevărurile fundamentale ale spiritualismului, ca și cele ale materialismului, au fost spuse de acum două mii de ani, expresia fundamentală a creștinismului are aceleași vechime respectabilă. Originalitatea nu stă deci totdeau-

na în nouitate ci și în adâncirea acestor lumuri atât de vechi și totuși atât de vii. Este, ni se pare, tocmai ceea ce a făcut R. Le Senne, deschizându-mă încă odată, în pragul unui război care începea și care avea să se sfârșească

pentru Franța așa cum s'a sfârșit, viziunea nemuritoare a unor valori eterne, singurele valori prin care neamul omenesc merge către idealul perfecțiunii sale.

PETRU P. IONESCU

PREFASCISMUL D'ANNUNZIAN

Benito Mussolini, punând bazele orânduirii nouă în statul fascist corporativ, a înțeles să lege firul istoriei actuale de întreaga devenire a trecutului. Dada principiile etern valabile ale Romanilor, la sistemul corporativ al orașelor medievale cu împuterniciri de stat, la idealul vieții integrale umaniste promovată de prima Renaștere — il Rinascimento — și la corectivul idealului naționalist al celei de a doua Renașteri — il Risorgimento —, Ducele a voit și a isbutit să sintetizeze legile de conducere și de organizare ale Revoluției fasciste. *Revoluție-evoluție*: acesta este tâlcul adânc desvăluit și adoptat de statele totalitare.

Gabriele d'Annunzio, deși poet, exprimând în scrierile sale un avânt care trece de limitele logice, căzând în estetică adesea într'o exagerare barocă, iar în politică într'o identică nemăsurare, care este în antiteză cu puțința de realizare faptică statornică, a însemnat, totuși, un far luminos, pe care Ducele Mussolini nu putea să-l nesocotească.

Una dintre acele comunități spirituale, care există numai între oameni înzestrați cu deosebite calități psihice, s'a format între Duce și poetul luptător. Îndrăsnețul și mărețul act al cuceririi orașului Fiume, acel dar adus Italiei fără ca poetul comandant să aibă învoirea oficialității dela Roma, a fost înțeles ca valoare ce depășește sensul materiei în lumea idealului, doar de Benito Mussolini, pe atunci un simplu director al ziarului „*Popolo d'Italia*“.

În marele discurs rostit la Trieste la 20 Septembrie 1920, către lămurirea, în momentele cele mai critice, temelile reconstruirii statului italian, Mussolini a rostit spre pilduire:

„...poezia are și rolul de a strâni entuziasmul și de a aprinde credințele și nu în zadar cel mai mare poet al Italiei moderne, îl admit sau nu scribii cari nu știu să exprime în creerul lor o cât de slabă idee, cel mai mare poet al Italiei, Gabriele d'Annunzio, realizează, în mândra unitate de gândire și de sentiment, acțiunea care e o caracteristică a poporului italian“.

Subtilul biograf al poetului, Filippo Sùrico, citează cuvintele definitorii ale lui Benito Mussolini, în clipa memorabilă a întemeierii Imperiului, ca o supremă judecată a dreptății istorice:

„D'Annunzio a fost însuflețitorul în vremuri întunecate a moilor mari realități italiene în pregătire cărora el le dădu poezia și acțiunea“ (1).

Poetul, deasemeni, a mărturisit până la sfârșitul vieții sale admirația și încrederea în voința creatoare a Duceului. Mai mult. Ultimele sale rânduri cari s'au publicat sunt adresate lui Benito Mussolini și au fost scrise la 9 August 1936:

„Frate de armii războinice și de victorii fără măcel, tovarăș de aripă îndrăsneată și de spațiu nemăsurat, îți aduce lauda eroică a cuceririlor tale un stol care depășește agerimea vulturească a fulgerilor și numărul întâmplărilor prevestite.“

Să împânzească Imperiul tău acești prevestitori de căi fără greș și de țeluri sigure“ (2).

Apare astfel ca un fapt interesant în doctrina genetică a Fascismului desprinderea din cadrul problemei Patriotismului d'annunzian ideile cari se leagă de noua formă de viață a Italiei. Aceste idei, fiind exprimate în epoca de prefacere socială, de prevestire și luptă spre lumină a doctrinei mussolinienne, se pot întruni într'o titlatură lămuritoare: *Prefascismul d'annunzian*.

*

După cu geneza fascistă a trecut în ultima etapă la adevărata acțiune, Marșul asupra Romei, când s'a cristalizat definitiv în organizarea corporativă totalitară a Italiei, tot astfel prefascismul lui d'Annunzio are un prim moment de *intuiție poetică* pentruca apoi să se precizeze din ce în ce, culminând cu orânduirea micului stat fuman, pe care îl putem numi parțial corporativ, fiind în neconcordanță cu statul oficial italian.

Tragedia „*Più che l'amore*“ reprezintă acea uimitoare viziune de poezie, cu conținut profetic. A fost reprezentată pentru prima dată la Roma în teatrul Costanzi, jucată de compania lui Ermete Zacconi la 29 Octombrie 1906. Publicarea ei s'a făcut după reprezentare în anul următor. Piesa nu a plăcut pentrucă suflul ei înnoitor nu putea fi înțeles. Dar, autorului nu i-a părut. El și-a iubit eroul cu atât mai mult. Cor-

1) Filippo Sùrico, *Ora luminosa, Le mie conversazioni letterarie con Gabriele d'Annunzio*, Roma, Urbs, 1939-XVII, p. 12.

2) Gabriele d'Annunzio *Teneo te Africa*, Il Vittoriale degli Italiani, 1939-XVIII, p. 207.

rado Brando ne apare în adevăr, atunci când îl despărțim de acea avântare exagerată caracteristică a psihologiei d'annunziene, de acea lume de mituri clasice interpretate romantic, ca prototipul Italiei noului reînnoit, vibrând de iubire pentru țara sa, năzuind pentru ea la fapte mari, ce depășesc iubirea firească. O formulă veche latină, părând atunci de un simbolism neînțeles, realizată, însă, astăzi prin faptă, „Teneo te Africa“, mistuia dorința pătimașă a eroului d'annunzian. Acțiunea e situată în III Romă, visată de Mazzini și realizată de Ducele Mussolini.

Tragedia „*Più che l'amore*“ a fost cu adevărat profetică și autorul ei a fost primul care și-a dat seama. Din ultima sa reședință, la Vittoriale degli Italiani, în 1936, deci cu treizeci de ani mai târziu față de prima reprezentare a dramei sale, poetul răspundea răuvoitorilor de atunci:

„Există astăzi în Italia o Căpetenie care zice asemenea unui erou neînfrânt: „Am gândul meu, ba chiar imperiul meu, o vorbă romană, să o fac italică: *Teneo te Africa*“ (3).

Iată cum Benito Mussolini a fost prevestit de fantezia poetică a lui Gabriele d'Annunzio.

Cu ocazia celebrării bătăliei dela Adua, după punerea în fapt a lozincii romane, poetul s'a adresat Ducei începând ca într'un cantico franciscan:

„Fii lăudat, o Căpetenie neașteptată a Italiei acefale, tu care redai Roma predestinatei Italiei“ (4).

Aceste cuvinte, d'Annunzio le scria tot în anul 1936 în ziua adorată de el și de toți Italianii, ziua reînnoirii firii, sărbătoreșcul început al primăverii, Calendimaggio, Mărțișor al nostru.

D'Annunzio a pus chiar să se sape pe o medalie comemorativă dictonul latin.

*

Trecând la doctrina politico-socială pe care a exprimat-o direct în discursuri, scrisori și amintiri, putem desprinde o ideologie care prevestește Fascismul mussolinian, exprimată printr'un simbolism formal deasemeni în concordanță cu atmosfera fascistă.

Să începem cu observarea acestui formalism pentru ca apoi să putem trece la prezentarea ideilor de fond cari alcătuiesc spiritualismul doctrinar atât de prețuit de Ducele Mussolini la Gabriele d'Annunzio.

Imaginea latină a mănunchiului de forțe, împrumutată dela Romani, *fasciile*, o întâlnim la d'Annunzio. În 1895, el spunea între altele:

„...noi vrem să sperăm că această neliniște a

3) *Ibidem*, p. 129.

4) *Ibidem*, p. 174.

noastră să poată întruni o *fascie vie de energii militante* cari să merite a salva orice lucru frumos și ideal din valul turbure al vulgarității care acoperă de acum întregul pământ privilegiat unde Leonardo a creat femeile sale imperioase și Michelangelo eroii săi neînfrânți“ (5).

Denumirea de *a treia Romă*, atât de utilizată de d'Annunzio, este o expresie împrumutată de la luptătorul Risorgimentului, Mazzini.

Simbolul *Aquilei romane*, imaginea biruitoare a Romei înnoite, deasemeni mult întâlnită în scrierile poetului, are de fapt o veche tradiție, având drept obârșie pe marile premergător și vecinic actual, Dante Alighieri (6).

*

Pătrunzând în intimitatea ideologiei politico-sociale-culturale d'annunziene, ne aflăm ca și integrați în spiritualismul doctrinei fascistă. Marile probleme, cari au fost actualizate de Benito Mussolini, au fost intuite total sau parțial de poetul d'Annunzio.

Să luăm în revistă principiile călăuzitoare ale vieții interne politice, sociale și culturale din Italia în concepția d'annunziană.

În domeniul *politic* schițat foarte ușor între vedem importantul trinom mussolinian, cele trei porunci de viață nefiind, însă, legate strâns între ele ca în ideologia Ducei. Către poporul adunat la Genova, poetul a spus:

„Credo“. Fie cuvântul de început al rugăciunii noastre nocturne“ (7).

Întâlnim și a doua poruncă din trinom: „*ubbidite*“, în alt discurs adresat tot Genovesilor (8). Iar a treia poruncă a Ducei o aflăm în dată sub forma învăluită a poeziei. Iată perifriza din care reese îndemnul „*combattere*“:

„Voi sunteți scânteile impetuoase al incendiului sacru. Aprindeți focul!“ (9).

Lupta este concepută sub un impuls spiritual: „...pentru a crea și pentru a învinge, este ne-

5) La parola di Farsaglia, 1895, în „*Il libro ascetico della Giovane Italia*, Il Vittoriale degli Italiani, 1939-XVII, p. 3.

6) Simbolul *Aquilei romane* a lui Dante în *Arringa al popolo di Roma*, în seara de 12 Mai 1915, în *Per la più grande Italia*, Il Vittoriale degli Italiani, 1939-XVII, p. 61; deasemeni în *Il libro ascetico*, cit. la p. 75 și la p. 103. Reînsuflețirea cuvintelor cu înțeles roman: „Duce“, „Legione“, „Fascii“, aplicate acțiunii lui Garibaldi și a celor o mie de luptători în discursul citat din *Per la più grande Italia*, pp. 61-62.

7) Cuvinte spuse poporului din Genova la 4 Mai 1915 în *Per la più grande Italia*, cit. p. 9.

8) Cuvinte spuse în Ateneul genovez la 7 Mai 1915, *Op. cit.*, p. 49.

9) *Ibid.*, p. 49.

cesar ca noi să înălțăm lupta în regiunea spiritului" (10).

D'Annunzio a dat un avânt neobișnuit atât marinei cât mai ales aviației.

*

Trecând la problemele de ordin social, descoperim în poet din nou un prevestitor al timpurilor ce trebuiau să vie. De mare însemnatate este constanta chemare și însuflețire a *tinerețului*. Iată caldul apel al celui ce se simțea vecinic tânăr, către tinerii cari priveau spre el cu adorație și cu încredințarea că sunt înțeleși :

„Voi sunteți, o Tinerețe, hotărâta primăvară a Italiei. Credința mea, statornicia mea, așteptarea mea, mă fac demn de a fi prevestitorul voinței voastre victorioase (11).

Și mai mult. El înțelese greșelile firești ale tinereții și le iertă :

„Tinerețea, chiar atunci când rătăcește, poartă în sine aroma revelației viitoare" (12).

O altă importanță problemă socială este aceea a ridicării *clasei muncitorilor*. Intr-o zi s'a apropiat de un plugar care, în tăcere, lucra pământul. Poetul începu să-i vorbească, Voia să ridice pe muncitor sufletește spre el. Acesta începu să străvadă o licărire de apropiere, dar depărtarea era încă mare. Poetul, însă, se simțea în aceea stare de har, care înfrățește ca prin minune oamenii. Vorbea, vorbea mereu. Dar, deodată, se întrerupse. Își dăde seama că trebuia altceva spre a și-l apropia spiritual pe muncitor. Să se coboare pe sine spre acesta. Să se coboare înălțându-se, firește. Atunci, poetul începu să sapa în tăcere. Și deodată plugarul transfigurat izbucni în plâns. Comuniunea sufletească se întâmplase (13). Benito Mussolini nu a făcut înlocmai, lucrând alături de muncitorii câmpului?

*

Pe tărâmul cultural, d'Annunzio a promovat, în toate scrierile sale, acea *innoire* bazată pe specificul autohton latin, pe acel sacru templu al „Penatilor spiritului latin" (14) și pe întregă tradiție italiană, în care strălucesc, precum aștrii, Dante, Leonardo, Michelangelo și la care se adaugă și înrăuirile străine. Deasemeni, e pus în evidență acel armonism între valorile spi-

ritului, idealul cel mai nobil la care trebuie să aspire cultura unui popor.

*

În domeniul problemelor externe, în miezul preocupărilor, stă expansiunea colonială, îndreptată în deosebi spre Africa, care am constatat că a pătruns până în domeniul strict al creației poetice.

Interesantă, apoi, este ideea politicei Italiei de influență spre orient, idee care se efectuează în zilele noastre, din ce în ce mai lămurit.

*

Organizarea orașului Fiume înseamnă sistematizarea și punerea în practică a tuturor acestor idei, constituind primul nucleu al viitorului stat totalitar corporativ. Păstrând simbolistica mistică adoptată în mare măsură de la Dante a mitului numeric, Constituția de la Carnaro adoptă principiul corporativ al comunelor medievale, modernizându-l în concordanță cu viața modernă, care pune la temelie *libertatea* cetățeanului necunoscută înainte de Renaștere.

Statul fiuman, organizat în zece corporații, numărul perfecțiunii, se întemează pe alt număr sacru, cele trei credințe atât de frumoase în umanitatea lor psihologică și etică :

„Trei sunt credințele religioase așezate deasupra tuturor celorlalte în universitatea Comunelor jurate :

viața e frumoasă și merită să o trăiască cu severitate și cu măreție omul refăcut întreg prin libertate ;

omul întreg este acela care știe în orice zi să invente propria sa virtute în orice zi să înfățișeze fraților săi un nou dar ;

munca, cea mai umilă chiar, cea mai neînsemnată chiar, dacă e bine îndeplinită, tinde spre frumusețe și împodobește lumea" (15).

Datorită sentimentului patriotic atât de puternic, datorită năzuinții sale neîntrerupte spre ideal, spre desăvârșirea integrală a omului, vecinic mistuit de flacăra purificatoare a frumosului poetic, Gabriele d'Annunzio rămâne în istoria genetică a Fascismului statornicit pentru totdeauna de cuvintele Ducelui Benito Mussolini.

MARIELLA COANDA

SPECTACOLE ITALIENE

Locuitorii Capitalei României au primit, în ultima lună a anului atât de trist ce s'a sfârșit, din partea Italiei, câteva zile de destindere a

nervilor, prin cufundarea sensorială în lumea pură a frumosului artistic, prin luminarea gândurilor cu formula estetică a istoriei noastre

10) *Comento meditato a un discorso improvviso, din Il libro ascetico, cit. p. 98.*

11) Exemplu italian al geniului victorios, expus tinerilor Italiei, la 1901, *Op. cit. p. 56.*

12) Mesagiul convalescentului către oamenii

de condei, *Op. cit., p. 236.*

13) Către Milanesi, *Op. cit., pp. 186-8.*

14) *Ibid. p. 8.*

15) *Constituția italiană din Carnaro, dată în Fiume la 27 August 1920, punctul 14.*

contemporane. Poate e prea mult a pronunța conceptul de formulă estetică, deoarece însuș marele regisor, Corrado Pavolini, directorul Companiei Academiei regale de artă dramatică din Roma — care prin cele patru reprezentații extraordinare pe scena teatrului Regina Maria a prilejuit bucureștenilor acele clipe de uitare a prezentului vremelnic — a mărturisit că o formulă precisă a teatrului contemporan ar fi greu de dat prin simplul fapt că ea nu ar exista. Totuș, acelaș critic a sugerat tendințele estetice în arta dramatică a epocii noastre.

Să căutăm a lămuri aceste tendințe, așa cum se întrezăresc în arta italiană, care înrăurește în mare măsură arta universală.

Eclectismul, acel dinamism cultural de întrepătrundere a curentelor celor mai contradictorii spre o năzuință de unitate formală, nu poate întrucurpa o formulă bine definită, așa cum sunt clasicismul sau neoclasicismul, romantismul și realismul. Epoca noastră trăește momentul celui mai neliniștit eclectism. Toate formulele vechi, la cari se adaugă exagerările suprarealismului, se fimbînă în mozaicul artei contemporane. Perioada barocului, adică secolele XVII și XVIII, a însemnat deasemeni o viziune eclectică, fiind un timp de tranziție, de presimțire a romantismului, prin exagerarea formelor clasice. Dar eclectismul, pe care îl trăim astăzi, are o superioritate neînchipuită față de cel precedent. Nu pare a fi căutarea unei formule nouă, sau aceasta nu se străvede încă. Actualul eclectism cuprinde toate licențele romantice și năzuește spre idealul clasic: perfecțiunea prin armonia structurală și formală. Armonia modernă are o sferă mai largă decât cea clasică. Ramurile artei nu mai sunt diferențiate statornic. Unele față de altele devin fluide și toate se contopesc în marea armonie pe care vor să o exprime. Acest fenomen a făcut chiar să se creeze o disciplină nouă, a regisorului de teatru, care își asumă răspunderea unirii armonice a tuturor elementelor cari intră în compoziția unei reprezentări teatrale, atât cele dinamice, dramatice, interpretarea artiștilor, cât și cele statice, aparținând artei figurative, plasticul statuar și pitoresc. Se adaugă deasemeni elementele melodice și cele coreografice ale compoziției mișcărilor.

Teatrul contemporan italian se desfășoară — după cum a spus Corrado Pavolini — între poliile a două personalități: Gabriele d'Annunzio și Luigi Pirandello.

Poetul d'Annunzio a fost un eclectic în cel mai profund și mai modern sens al cuvântului. El a dat în mare măsură tonul noilor tendințe ale artei în genere. Psihologia sa atât de mobilă, de impetuoasă, de romantică, s'a actualizat în opera

sa alături de un dor nesecat spre idealul armoniei clasice. El a continuat de fapt tragedia romantică a marilor artiști ai Renașterii, Leonardo, Michelangelo, tragedia aceluși „*non-finito*“, conștiința desnădăjduită a idealului unei perfecțiuni absolute cu neputință de a fi atinsă în artă, ca și în viață.

Dar Gabriele d'Annunzio, urmând exemplul lui Wagner, care a creat în drama muzicală o armonie simfonică, a căutat să aplice în opera sa, atât cea versificată cât și aceea exprimată în proză, aceleaș *legi eclectice*. El este, de fapt, primul mare critic italian, care a formulat tendințele artei contemporane. Romanul „*Trionfo della Morte*“ are o prefață în care autorul lămurește punctele metodologice de păstrat în structurarea unei lucrări în proză. Indicațiile își pot lărgi orizontul și în domeniul poeziei versificate. Bazată pe observațiuni directe, opera trebuie în primul rând să se întemeeze pe „un echilibru definit între ceea ce e variabil și ceea ce e statornic, între formele constante și formele venetice trecătoare, ilogiceu. Apoi ambiția d'annunziană a constat din crearea unei armonii de frumusețe, poeticul plasticul și simfonicul contopindu-se în proză.

Elementul armoniei catalizator al tuturor formelor de artă, introdus în Italia contemporană prima dată de către Gabriele d'Annunzio, l-am putut vedea actualizat dramatic în reprezentațiile Companiei Academiei din Roma. Intre cele patru prezentări teatrale, spectacolul de Joi 5 Decembrie a fost cel mai interesant, fiind cel mai lămuritor al specificului artei contemporane: acel eclectism rafinat redat nu prin mijloace violente, ca în baroc, ci prin sugerări, de un farmec intelectual și sensorial mult superior.

Reprezentarea, pe care voim să o comentăm ca o pildă a teoriei, a fost compusă din două părți, înadins alese spre a forma un contrast: *Misterul medieval al vieții sfinte a Mântuitorului*, după un anonim din secolul XIV, adaptat de Silvio d'Amico și *La Giara* — Ulciorul — o scurtă comedie cu inspirație rustică a lui Luigi Pirandello. Misterul se compune dintr'o succesiune de tablouri atât de expresive în simplitatea lor, ca și acele *Laudi* mistice franciscane de autori necunoscuți, din care provine și printre cari se înserează și cea mai impresionantă dintre ele prin conținutul vorbit: episodul din Patimi, în care Ioan povestește Sfintei Marii martiriul lui Christos. Acest episod a fost inspirat din singura *Laudă*, al cărei autor este cunoscut: Iacopone da Todi, cel mai uman dintre mistici.

Artiștii au fost neîntrecuți în jocul lor, dela cei ce înfățișau doar pe comentatorii Misterului, ingerii sau păstorii, până la aceea care intru-

chipa pe îndurerata Mamă a cărei expresivitate se grada, începând cu sfiioasa atitudine de uimire în scena Bunei Vestiri și culminând cu momentul în care suferința Sa nu mai are margini, întărind prin gesturile Sale calvarul răstignirii mijlocit prin cuvintele sfântului Ioan, sugerând, parcă stigmatizarea franciscană și până la artistul care a înfățișat pe Mântuitorul, cu o voce caldă, pătrunzătoare.

Dar drama Misterului a produs asupra spiritului nostru un interes multiplu, prin arta cu care a fost regisată, dându-ne putința să verificăm teoria regisorului de teatru contemporan expusă de Corrado Pavolini: armonizarea tuturor elementelor scenice, cari conlucrează în egală măsură cu interpretarea de către actori spre redarea cât mai artistică a viziunii teatrale.

Decorul se reducea la ultima expresie de simplitate, concordând cu textul scris în graiul cu parfum arhaic franciscan de sărăcie pură a formelor vorbirii, mai aproape de originea latină, prin blânda prelungire a cuvintelor înaintea de trunchere.

Simplitatea decorului accentua expresia pitorească. Primele scene ale Nativității sugerau stilul artistic al marelui pictor florentin, Giotto, în afrescurile căruia casele sunt mici ca niște cutii și tăiate într-o perspectivă, care te face să vezi înlăuntru, zidurile ce turbură privirea fiind desființate. În contrast cu schematismul acestui decor, în care natura, deasemeni, era redată printr'un singur copac, personagiile se desprindeau pe scenă, ca și în picturile trecentiste cu puternice volume în bogata înfășurare a vestimentelor.

În decursul acțiunii Misterului, s'a mai putut observa preocuparea îmbinării viziunii scenice cu cea picturală și prin redarea simultană a lumii de pe pământ cu aceea a duhurilor de dincolo de mormânt. În arta Renașterii, Raffaello a fost maestru în închipuirea celor două registre suprapuse. Sub inspirația acestui pictor ne pare că a fost înfățișat tabloul viu al armoniei celor ce reprezentau duhurile din Purgatoriu ale căror brațe invocau cerul într'un freamăt neîncetat. O perdea străvezie estompa acest registru din fund dându-i o pondere vizibil spiritualizată. Din potrivă, figurile din primul plan se impuneau ca masse puternice individuale în jocul de umbre și lumini. Dintr'o dată, aceeași viziune se prefăcea prin varierea luminii. Cu acest sens artistic a coborât fascicola de raze întruchipând luceafărul arătător al sfintei Taine. Simplă între toate și din cauza aceasta mai impresionantă a fost scena Răstignirii în care un lemn vertical pe care se sprijinea o scară închipuia piciorul crucii pe care îl îmbrățișa Maica îndurerată căutând în sus spre Fiul Ei, al cărui glas se auzea

din înălțimea nevăzută a crucii. Personajile de pe pământ — în contrast cu multitudinea de duhuri formând decorul viu în perspectivă — erau, deasemeni reduse la ultima expresie, chiar în scenele cari ne-au obicinuit cu o prezentare mai numeroasă. În locul celor douăsprezece apostoli, au apărut doar trei, iar în jurul crucii — așa cum primele tablouri sacre ale Renașterii ne-au învățat să privim — își plângeau suferința patru figuri: sfânta Maria, Magdalena, Marta și apostolul Ioan. Un element muzical lega frânturile de viață ale Misterului în desfășurarea lor rapidă: corurile pe mai multe voci din secolul XVII, executate de cântăreții Capelei din Laterano.

Contrastul intrând în armonia eclectică, a făcut ca a doua parte a spectacolului să fie comedia într'un act, plină de humor și de culoare locală rustică din câmpia Siciliei, a celui alt mare inițiator al teatrului contemporan: Luigi Pirandello.

Autorul, el însuși, a fost un sicilian născut la Agrigente. A reprezentat în timpurile moderne specificul de totdeauna al spiritului insulei italiene, care a fost ținutul de origină al *retoricii*, al procedeelor de a convinge. Fără a căuta adevărul etern valabil, retoricii din antichitate căutau să convingă pe auditori de adevărul care era în ei. Din această subtilă artă judiciară a Sicilienilor, s'a dezvoltat în lumea antică raționamentul, care a luat o structură filosofică la Eleni, numit *sofismul* lui Gorgias și Protagoras, ultimul decretând axioma că omul este măsura tuturor lucrurilor.

Raționalistul dramaturg, Luigi Pirandello, a fost întruparea cea mai actuală a spiritului sicilian, sofistic în esență, fiecare personaj dramatic făcând de el purtând și desvăluind o lume de adevăr diferită de a celorlalți.

Speculând atitudinea aceasta și pe tonul comic, în *La Giara*, cu o ușoară nuanță de satiră, Pirandello a legat vițiul zgârceniei cu pornirea psihologică a Sicilianului de a explica adevărul în mod logic cu intenția de a nu turbura egoismul interesului personal.

Coloarea locală, prin costumele țăranilor, prin reprezentarea aceluia ulcior uriaș de păstrat untdelemnul cu figurația mâinilor în plâsmuirea lutului ca un ornament, a fost minunat redată. Interpretarea actorilor a fost la aceeași înălțime cu regisarea. Se cuvine să relevăm, alături de jocul lui Tino Carraro, care a creat un rol de compoziție comică în personajul lui Z'Z'ima, din piesa lui Pirandello, jocul variat al lui Antonio Crast, care din figurația întruchipând bunătațea și seninătatea lui Iisus, s'a putut trans-

forma total în zgâncitul plin de nervozitate, Don Lolo, din comedia pirandelliană.

Astfel ni s'au lămurit tendințele eclecticice în cadrul estetic al epocii noastre. Marele război care se desfășoară pe întinsul globului pământesc are, prin însăși esența sa de universalitate,

de punere în contact a celor mai felurite civilizații, rolul logic, acela care depășește sensul social violentat vremelnic, de a întări eclecticismul cultural.

MARIELA COANDĂ

LITERATURA GERMANĂ ȘI NAȚIONALISMUL

Hans Grimm, formulând noul țel al literaturii germane, spune: „Poezia nu trebuie să fie o operă a individului pentru individ, ci trebuie să fie un rezultat și un dar făcut colectivității naționale“.

Privind deci literatura Germaniei de azi, vom găsi săpată în matca naționalismului constructiv, necesitatea participării operii literare la viața ce aparține nu numai unui singur om, ci tuturor celor ce-și spun Germani.

Adevăratul scriitor german, nu poate scrie decât pentru colectivitatea, pe care el o privește ca pe condiția propriei sale existențe.

Un popor căzut în haosul războiului mondial prin propria lui neșansă, se răsvrătește împotriva existenței de până atunci, sbuciumându-se în străfundurile sale, scormonind sufletele și mințile, purificându-se prin autoincizie și reușind să ajungă în cele din urmă la substraturile dătătoare de viață.

Poeții reprezentanți ai expresionismului, dinaintea războiului mondial și chiar de după, nu erau convinși de faptul că însușindu-și acest gen își vor putea da întreaga măsură. Expresionismul literar era o marfă ieftină pentru construcția germanică a sufletelor lor. Era o marfă importată, o haină străină care le venea rău. S'a produs atunci strigătul după o spiritualitate mai pură și s'a ajuns la un nou naturalism. Astfel poeții, cari au utilizat acest gen, n'au fost departe de întoarcerea la natură pe care însă au început s'o contemple cu alți ochi. Cu ochii ce vroiau să descopere acolo în străfundurile naturii, specificul germanic, esența existenței germane. Prin evoluția expresioniștilor spre neonaționalism sau mai bine zis prin convertirea lor la realitatea germanică, poezia a devenit „populistă“. Este poezia despre care Paul Fechter în „Deutsche Dichtung der Gegenwart“, spune că nu reprezintă altceva decât evidențierea caracterului etnic și a specificului național al pământului și a marelui familii germane.

Referindu-ne la rolul pe care-l deține Statul în conducerea mișcării literare, putem spune fără nici o ezitare că el nu este unul condamnable. Intervenționismul a servit numai la epurarea vitrinelor și bibliotecilor publice, de cărți care nu puteau decât să destrame unitatea sufletească

a poporului sau să-i distrugă echilibrul sufletec, dărâmând crezurile ce azi îi asigură viața și victoria.

Literatura germană de azi fiind o literatură a poporului, nu poate decât să întrupeze aspirațiile și simțămintele sale într'o formă care, tinzând la perfecțiune, va fi creatoare de stil.

Intervenția statului este deci numai o acțiune completativă.

Poeții și scriitorii germani, cari au determinat noul curent, au fost primii cari și-au dat seama de necesitatea acestui intervenționism, deoarece au fost vizionarii realităților de azi.

Distruși sufletește de haosul războiului și mai ales al epocii postbelice, în care inflația le secătuisese averile, iar înfrângerea suferită, idealurile, băjbâind în întunericul decepțiilor permanente, roși de singurătatea și desfrăul orașelor, s'au reforsat osteniți la casele lor dela țară.

Scârbiți de atâta frământare și de creații seci care nu le dădeau nici măcar satisfacția unei răsbunări prin scris, au abandonat totul și au ridicat ochii spre cer.

În jurul lor se legănau crengile copacilor, iar câmpurile își purtau rodul până în fundul zărilor. Țărani bătrâni veneau seara dela câmp și de multe ori în fața unei căni cu bere uitau truda de peste zi.

Copiii cumiți, porneau dimineața la școală de unde se întorceau la amiază, cântând.

Au simțit atunci, acești vitregiți ai soartei, că soarele nu luminează pentru orașele îmbăcsite, că el este acolo sus pentru viața ce pulsează aci în mirosul pământului negru muncit cu trudă. Că viața cea adevărată a neamului nu poate fi găsită decât numai aci, în inima țării în ogorul răsturnat de mâini voinice.

Acest popor sănătos la trup și la suflet, exploatat incorect și cărmuit rău, dus aproape de distrugere, se cerea salvat.

Mântuirea nu-i putea veni însă, decât prin voință. Zeii Walhalei s'au trezit atunci din amorțeală și sângele cald a început să circule prin arterele profetilor.

Poeții Germaniei, au simțit nevoia întoarcerii la popor, s'au știut misionari și au început să propovăduiască. Astfel se explică dece interven-

ționismul organelor oficiale în viața literară a Reichului nu a fost o măsură searbădă ci o necesitate.

Însăși transformarea atâtor scriitori expresioniști în reprezentanți ai noului populism este o dovadă de pătrundere nemijlocită a ideii naționaliste sănătoase în spiritualitatea scriitorilor.

Führerul a recunoscut el însuși importanța unei literaturi naționaliste sănătoase și a hotărât împiedecarea răspândirii operelor cu caracter cosmopolit sau a celor purtătoare de idei străine și dăunătoare național-socialismului.

Academia germană de poezie, este purificată de elementele de stânga și primește în fruntea ei pe Hans Johst, celebrul autor al dramei „Schlageter“ al cărei erou principal este martirul împușcat de Francezi în Saare. Odată cu eliminarea lui Heinrich Mann dela președenția academiei germane de poezie, post pe care acesta îl deținea de opt ani, viața literară ia un aspect cu totul nou și în locul idolilor vechi se ridică adevăratele valori naționale.

Se scrie mult în Reich, se scrie variat, dar cu toate acestea scrierile păstrează acea decență națională, care face pe străinul cercetător să creadă că opera este stingherită, iar creația nu se bucură de libertate. Pentru a judeca literatura Germaniei noi, trebuie să te transpuși în spiritul și concepția naționalismului integral, trebuie să simți ca ei. S'ar putea crede că întreaga literatură este așa zicând o literatură cu tendință. Realitatea este cu totul alta. Nu subiecte cu caracter politic formează miezul operelor prezentului, ci cele care reprezintă specificul german. Tot ceea ce redă eroismul, noblețea sufletească și calitățile vieții germanice, formează azi isvor de inspirație pentru poezii naționaliști. Căci național-socialismul nu este o mișcare impusă de o mână de oameni, menită să dispară odată cu aceștia, este mișcarea isvorită din aspirațiile și trăirile întregului popor conștient de menirea și de nevoia viețuirii. Este, dacă se poate spune, emanată din instinctul de conservare al nației.

Scriitorii de valoare au pierdut cetățenia, pentru că s'au ridicat împotriva noii cărmuiri. Fiind socotiți dăunători vieții generale a nației, au fost eliminați din cadrul activității lor și paralizați în acțiunile lor distructive. Astfel Thomas Mann, Stefan Zweig, și alții. Este o precauțiune isvorită din tristele experiențe ale trecutului. Acolo unde unitatea sufletească era altădată un cuvânt de paradă, unde nu a fost niciodată posibilă din cauze de politică externă și internă, se ridică azi marele edificiu creator de valori naționale, național-socialismul.

Reacții literare s'au cunoscut în Germania multe. Sturm und Drang, romantism, natura-

lism, expresionism și azi mișcarea populistă, sunt atâtea etape pe care spiritualitatea creatoare a Germaniei le-a străbătut dealungul veacurilor. Asemănător Sturm und Drang-ului, populismul de azi merge paralel cu politicul, fiind totodată și o complectare a acestuia. Purificator și autentic național, curentul se îmbină cu viața politică, dărâmand idolii mișcărilor anterioare și clădind soclul solid pentru susținerea viitorului nației.

În volumul „*Der Kampf mit dem Drachen*“ (Lupta cu balaurul) al scriitorului O. F. Battaglia, se revizuește cu un curaj demn de toată admirația, într'un timp când nimeni aproape nu îndrăsnea să se atingă de idolii timpului, valorile literare, utilizând însă pentru aceasta o formă aspră, aproape vulgară.

Este această carte un prim sunet de goarnă spre redeșteptare.

Cei ce au urmat linia trasă de Battaglia au avut mai mult răsunset prin operele și directivele lor decât primul, fapt ce se datorește desigur în bună parte formei în care le-au exprimat.

Printre întemeietorii de epocă, precursori ai noii spiritualități numărăm în primul rând pe Stefan George, singuratecul și visătorul sfințelor idealuri naționale. Socotit azi conducătorul spiritual al Germaniei, George a redat drama poporului său din timpul și dinaintea războiului în grandioasa sa operă.

După război când materialismul cuprinsese și înăbușise toată viața și concepția despre trăire a tinerei generații, aceasta și-a găsit în Stefan George adevăratul ei idol, care a știut să aducă la suprafață substanța însăși a sufletului germanic.

Din faptul că poetul era conștient de ceea ce își datorează sieși și de ceea ce datorează celorlalți, și din nesfârșita lui dorință de viață precum și din concepția pe care el o avea despre lucruri, oameni, și suflete, concepție care era tot una cu aceea despre frumos și bine, sau ceea ce se numește „Eros“ la Platon, rees precis sentimentele sale pentru tânărul efeb Maximin, care a întruchipat întreaga putere a țării și nației din care făcea parte, care n'a fost numai o creație a fantaziei sale, după cum s'a încercat a se spune, ci a trăit în realitate și a murit ca toți cei ce sunt creați pentru o misiune pe acest pământ, îndată ce și-a îndeplinit această misiune. Apariția și dispariția lui Maximin a format pentru viața lui St. George cele două etape hotărâtoare. În golul pe care-l lasă dispariția zeului poetul încearcă resemnarea în plănuirea unei lumi noi pusă pe alte baze mai sigure și mai durabile. Astfel „Steaua alianței“ devine evanghelia tineretului de după război și este o încercare de a grupa în jurul persoanei eterice a lui Maximin o socie-

tate nouă, un nou Reich. Propune întemeierea Alianței, societate condusă de steaua magică a lui Maximin care a și avut drept corespondent în viața reală Cenaclul întemeiat de George. Membrii cenaclului erau foarte legați de maestrul lor și căutau să propage ideile sale în cercuri cât mai largi. Intr-o Germanie haotică, cum o lăsase războiul, cenaclul proclama ideea ordinii și a ascultării. „Dumnezeu, Führer, comunitate, ordine și sacrificiu, acestea erau maximele „Stelei Alianței“.

Astfel eroul său Maximin a trăit în opera sa izbăvirea neamului, din care el era o parte infimă, și a dat prin întru chiparea acestei izbăviri, Germaniei, un nou crez, o nouă viață.

Urmașii lui Stefan George i-au răspândit ideile integrându-se în școala creată și, cu convingerea marilor inițiați, au luptat pentru realizarea idealului comun.

Unul dintre acești perseverenți luptători este *Gottfried Benn*, care, la începutul creației sale poate fi socotit ca un reprezentant al expresionismului și a cărui lucrare „*Der Neue Staat und die Intellektuellen*” (Țatul cel nou și intelectualii) formează confesiunea de convertire la noua concepție naționalistă.

Găsim și la Benn, ca motivare a concepției sale, ideea necesității unei legături permanente și intime între poet și nație. Individualismul democratic trebuia să dispară în favoarea personalității trecută prin filierea idealului colectiv. Omul individ, nu este decât expresia colectivului și întrepătrunderea individ-colectivitate dă omul cel nou al Germaniei refractare la opera de distrugere din epoca postbelică.

Intocmai ca Stefan George, Benn a înțeles rolul poetului german care nu trebuie să urmărească decât un singur scop: *exprimarea etnicului pentru purificarea rasei și a spiritului germanic*.

Personalității lui *Gottfried Benn* i se alătură aceea a lui *Hellmuth Langenbucher* care aduce în cartea sa „*Volkhafte Dichtung der Zeit*” (Poezia populistă a timpului) o serie de principii călăuzitoare pentru nouile creații naționale. Doborînd de pe soclu figuri proeminente și foarte apreciate pentru internaționalitatea lor, ridică în lumina mișcării celei noi naționaliste ca Paul Ernst, E. G. Kolbenheyer, Wilhelm Schäfer și alții.

Recunoaște că poporul trebuie să se regăsească pe sine în literatura sa și că aceasta trebuie să poarte trăsătura specificului național și al etnicului și că, deci, nu poate fi exprimată decât de acela în ale cărui vine curge sânge german. Poetul german este însă prin acest dar al nației, răspunzător de viața poporului, el întru chipând conștiința națională.

Curentul acesta a fost încurajat de o întreagă armată de scriitori, convertiți la crezul cel nou, și luptători dârji pentru această credință.

Dacă examinăm mișcarea literară a Reichului, vom găsi în epoca populistă, două idei care călăuzesc creațiile literare: prima este a poetului misionar, care prin opera sa trebuie să tindă la unificarea sufletească a tuturor membrilor poporului, și deci la consolidarea internă a Statului, iar a doua aceea a poetului ca expresie a colectivității, el trebuind să desvăluie sufletelor dornice de a ști adevăratele izvoare de viață ale nației, să aducă la suprafață din străfundurile trăirilor rasei, esența germanismului, să cânte faptele viteze ale trecutului eroic și să dovedească lumii că un popor nu este o izbucnire de viață — scânteie — în prezent ci el se bazează pe o întreagă înșiruire de tradiții și moșteniri verificate prin istorie. Astfel tradiționalismul sănătos devine o condiție de creație, iar conștiința națională cârma conducătoare,

MAGDA RAIU

C R O N I C A L I T E R A R Ă

VLAICU BĂRNA: BRUME. (*Editura Miron Neagu—Sighișoara*). — După promițătorul debut din *cabane albe*, Vlaicu Bârna continuă a-și desvolta în *brume* o certă vocație poetică, pe linia muzicalității formale ca și pe aceea paralelă a unei sensibilități delicate dusă până la prețiozitate.

Dacă la prima culegere reproșăm tânărului moț o lipsă de unitate stilistică provenită din alăturarea contradictorie a două vocabulare deosebite, unul neologic, altul neoaș autohton, care nu puteau în niciun caz merge împreună, trebuie să consemnăm aici că inteligența poetu-

lui a ținut seamă de obiecție, purificându-se de cuvintele căutate cu tot dinadinsul. Aceasta nu înseamnă că pe poet nu-l preocupă cuvântul. Dimpotrivă, Vlaicu Bârna e un înamorat de cuvinte. Efectul muzical al poeziei sale provine tocmai dintr-o aplecare foarte atentă asupra acestora și dintr-o cumpănire a valorii lor melodice. Dar de astădată Bârna nu mai pune la un loc cuvinte neoașe, cu iz de pământ, de cuvinte scilpitoare și rafinate culese de prin alte limbi. El a ajuns să înțeleagă că vocabularul nu-i o îngrămădeală pestriță de cuvinte, ci o ordonare a lor pe elemente comune, care să le

dea un aspect unitar, nu unul hibrid. În tot volumul numai cuvântul *herciră* mă supără, în versul: „Cu vânătorul meu cer, surâsul de herciră“. E singurul pe care-l refuz și cred că și poetul ar face-o la o mai grijulie cercetare a poeziei, fiindcă el dovedește ciudățenie, efortare nefirească și distonează în ansamblul strofei.

Bârna s'a mai curățat și de influența barbiană, fără să se depărteze totuși de poezia lui Ion Barbu sau de aceea a lui Dan Botta, folosind în orice caz experiența formală a acestor poeți, cu familia cărora se înrudește, fără să-i fie subjugat, prin preocuparea de valorile muzicale ale cuvintelor.

Mai subtilă și mai răspândită, influența lui Lucian Blaga se face simțită și ea, identificată spre exemplu în următoarele două strofe, în rezonanța și atmosfera lor, ca și în vocabular și în atitudine:

*Imi plec fruntea
La magica lespede a somnului.
Să-ți aud pașii prin iarba 'nrour
Din grădinile Domnului*

*Și genele-mi cad, umbrînd,
Lăuntrice țarini, luminate plaiuri
Mă chiamă pe urmele tale înalte
Trâmbițele fără de graiuri. (p. 16)*

Poezia lui Vlaicu Bârna se caracterizează prin atmosfera ei de irealitate, de vis, prin împerechierea de intimism și de astral laolaltă. Majoritatea poeziilor sunt broderii muzicale în jurul dragostei, vag amestecată cu natura și cu moartea. Sensibilitatea poetului e însă cam diluată și poezia sa are o configurație cam fragmentară. Ai impresia că poetul rescrie mereu aceeași poezie cu alte imagini și cuvinte, dar cu o identică stare sufletească și aceeași idee. Totul în poemele sale este estompat, lipsit de contur, aburit și majoritatea lor par schițe sau scheme de poeme. Ideea poetică șovăie, nesigură, în materialul verbal lucrat cu grijă de bijutier. Căci poetul se realizează mai mult formal, adică centrifugal, fiecare poezie a sa fiind o spirală destinsă dinăuntru în afară, dela fond fugând spre periferie, spre cuvinte. De aci impresia de grauitate lăsată de aceste poezii. Cuvântul și versul capătă preț în de însele, fără ceeace vehiculează. Poetul disprețuește prea mult substanța și-și concentrează toate forțele asupra formei. Nu vreau să spun că substanța îi lipsește cu totul. Nu. Dar ea se risipește, se fragmentează, devine fluidă și inconsistentă. Un poem de Bârna se poate citi astfel fără atenție la conținut, ci cu urechea mângâiată doar de melodia versului.

Acolo unde muzicalitatea formală se întâlnește cu plasticitatea sau cu ideea bine conturată, se vede că Vlaicu Bârna poate avea și vigoare în imaginație. Iată astfel o strofă cu puternică rezonanță medievală:

*Era un oraș adormit sub castani
Doar demoni de-aramă, în turnuri sonore,
Ridicau prin line, extatice ore,
Pașii lor giganți din pulberi de ani. (p. 13).*

sau această delicată comparație:

*Trec înapoi frunzele ca niște plute
Pe apele serii, neîncepute. (p. 63).*

ori această subtilă impresie poetică:

*Mă'ntind pe pajiștea reavănă,
Pe pajiștea verde, înrouată;
Îi simt odihna grea precum o simte
În adâncuri o corabie 'necată. (p. 72).*

Citez însă în întregime poezia care dă titlul volumului și care e poate cea mai realizată lirică și artistică din tot volumul — frumoasă e și și zămbete — pentru că poetul și-a rotunjit perfect ideea, reușind să echilibreze fondul și forma într-o armonie desăvârșită:

*Dumbravă hodinită sub luminoșii fagi
Așterne-te cu iarba când pașii celei dragi
În legănare lină, vor trece dinspre lume
Spre un liman de seară, spre țara mea de brume.*

*Să-i tămâiezi arome din burueni și rugi
Și mierlele să-i cânte, ascunse 'n buturugi.
Un paltin svelt să-i facă, în față reverențe
Când stelele-i scandează fluidele-i cadențe.*

*Umbră să-i fie drumul de văluri pădurene
Când gheonoaia verde va bate'n lemn alene,
Și singură va sta, în rațul tău, dumbravă,
Iubita adormită cu brumele'n otavă. (p. 64).*

Dacă poetul, în acest volum ia *bruma* în înțelesul pudrei înghețată pe care o lasă toamna în câmpii, mie îmi place să văd însă în titlul său sinonimul ceței, al negurei. În acest ultim înțeles poezia sa e într'adevăr frumoasă — și uneori chiar și brumată — dar va concede și el că realizarea poetică nu o obține decât atunci când reușește să împrăstie valurile de brume.

* * *

ȘTEFAN BACIU: CETATEA LUI BUCUR.
(Colecția „Universul literar“). — Parcă obosit de exercițiul lirismului propriu zis, care nu

poate fi decât interior, poetul Ștefan Baciu care nu mai e tânărul debutant de acum cinci ani, ci un tânăr pe drumul maturizării, își oferă o pauză în acest ciclu cu aspect unitar, organizat simfonic în jurul ideii de București surprins în câteva din tablourile sale caracteristice. Orice nouă experiență poetică este interesantă și-mi place mobilitatea de preocupări a lui Baciu, ea dovedind posibilitate de perpetuă înnoire, polivalență artistică, mereu îmbogățire, într'un cuvânt vitalitate lirică. De aceea am primit în primul moment cu multă bună dispoziție noul său volum. Mi-a și plăcut pentru că autorul știe să se joace cu versul și formal e totdeauna interesant și agreabil. Dar chiar dela a doua lectură mi-a apărut împasul unde a intrat poetul. *Cetatea lui Bucur* e un pas poetic făcut alături de poezie. Nu cred că e cazul să ne decepționăm de o dare înapoi — căci de regres nu poate fi vorba. De fapt poetul nu înaintează, nici nu retrogradează pe linia poeziei sale ci trece alături de ea. Și vom analiza pentru ce.

Unitatea *Cetății lui Bucur* e de fapt bazată pe elemente exterioare, de pitoresc verbal, material și nu pe o idee; sau pe o realitate interioară. Poetul descrie Bucureștii, îi prezintă în cecece au ei exterior, nu-i transfigurează dinăuntru în afară. Poetul nu-și cristalizează impresiile pe linia unui mare tumult interior, așa cum ar fi de exemplu o pasiune covârșitoare sau o ură profetică. Dragostea sa pentru oraș, mărturisită ce-i drept, e de caracter mai mult proclamativ, așa cum ne apare din versul inițial al poeziei introductive: „Cât te urâsc, orașul meu iubit!”. Dar această dragoste paradoxală — am spus poetică! — nu răzbește dealungul poemelor care alcătuiesc volumul și care rămân simple aspecte exterioare, descripții presărate sporadic doar de unele reflecții ironice, satirice, sentimentale, dar izolate. Poetul nu și-a îmbibat descrierile cu dragoste ori ură, ci, în aceiaș poezie, două-trei versuri sunt pură descriere, altul e o trăsătură subiectivă, fără ca între ele să fie o puternică legătură consubstanțială. Astfel lirismul, cât este, se pierde în ansamblul poeziei ale cărei laturi de cronică rimată, de program și de anecdotică sunt mai accentuate decât coarda interioară. Iată exemple:

*In loc de tunde, unii joacă poker,
In timp ce alții-și dau Nivea,
In adrogin diform e-aici femeea,
Bărbatul spîlcuit, un Joli-Jocker. (p. 27)*

sau:

*Doar câte-odată strada plânge,
Gardianul fuge zăpăcit,*

*De sub o ușe iese sânge:
S'a împușcat un alt falit. (p. 37).*

Descripția capătă în acest volum un caracter enumerativ:

*Ciorapi, bricege, lame, ghete,
Se'nghesuiesc în rafturi pline,
In ambulant cu marfa la perete
Răcnește și te trage către sine*

Din loc în loc constatări prozaice, cu aspect de banalitate cotidiană, accentuează exteriorul acestei poezii:

*La Londra jazzul delirează
Și domnișoarele dansează (p. 42).*

sau:

*Așa cum pentru vii e parcul,
E cimitirul pentru morți. (p. 20).*

Trebue subliniată înclinarea satirică dominantă în versurile noului volum. E poate prima oară că poetul desvoltă această trăsătură. De fapt însă satira sa are un caracter de hibriditate fiindcă nu se manifestă direct și din plin, decât în câteva din poezii, în general fiind doar fi-loane satirice, mai ales adjectivale, fie ironice, fie violente, amestecate cu lirismul și descrierea Astfel în *Calea Victoriei*:

*Adăpostești sub cerul larg și darnic,
Bătrâni și tineri, pâlcuri de zevzeci,
Hrănindu-i cu surâsul tău amarnic,
Trec sdrențe'n tact — și tu petreci, etc.
(p. 33).*

Poetul nu și-a neglijat cu totul vâna lirică. Astfel urme de lirism pur găsim adesea, ca în această imagine:

*Copaci, suind spre cer ca fumuri,
Lovesc pe boltă ingerii. (p. 20)*

sau în *Cișmigiul*, poezie integrală bună, în care poetul a izbutit să creeze o atmosferă lirică, transfigurând descrierea, idealizând obiectul, dându-i o aureolă poetică. Forma strofică, macedonskiană, ne amintește și ceva din rezonanța poeziei lui Macedonski, care și el a cântat *Cișmigiul*. E frumoasă această poemă și citez ultima strofă unde găsim un Baciu de zile mari:

*In tufe, fluerul lui Pan răsună
Și câte-o floare tremură un clopot,
De după ulmi apare-un corn de lună.
Ies umbrele cu dulce tropot,
In tufe, fluerul lui Pan răsună. (p. 19).*

Acolo unde poetul nu s'a lăsat dus de enume-
rație sau de constatare prozaică, a reușit să tra-
seze mici schițe în creion, cum e spre ex. această
Duminică :

*Ce goală-i strada, ce tăcută !
Trăim pe-o altă lume, făr' să știm,
Un vânt tehuî, cu bluza desfăcută
Aleargă 'n curți. Și noi zâmbim.*

*Deschisă-i poarta, perne'n geamuri,
O știrbă mătură'n cerdac,
— Domestice și dragi epitalamuri —
Orașul toarce, fabricile tac.*

*Un clopot doar, în strania-i limbă
Răspunde unui radio țipător ;
In haine noi, un tată-și plimbă
Prin praful fin, copilul silitor*

*O rază galbenă de soare
Alungă visul ultimului frig.
E totul calm. Nimic nu-i doare.
Băiatul roade un covrig. (p. 14—15)*

În general poetul a surprins pitorescul bucu-
reștean și l-a redat în formele lui exterioare.

Subliniez deasemenea experiența formală, lău-
dabilă, de a varia ritmurile și formele strofice,
culminând în *Lustragiii*, poezie foarte intere-
santă din acest punct de vedere, căci poetul su-
gerează foarte bine mișcarea și sunetul provocat
de aceștia prin ritm și sonoritatea verbală :

*La perete, negre pete,
Bat de zor din perii.
Ai un fir de praș pe ghetete ?
Nu, să nu te sperii*

*„Lustru facem, bre conaș,
Doar un leu !“ Ai stat.
Cârpe trec, iavaș-iavaș
Cu puș'n scuiapat. (p. 66).*

Sunt însă în acest volum două poezii ce se ri-
dică deasupra celorlalte. Un *Nestor* unde satira
bine distilată culminând în imaginea finală a
cerșetorului ocolit de bogați, e prinsă în forma
concentrată a sonetului :

*Femei ca savarina, platinat,
Purtând pe umeri vulpile pădurii
Și'n fard, aroma candidă a murii,
Preschimbă 'n bâlciu lumina din cetate.*

*La mese domnișorii stau, chiaburii,
Sorbind cafea cu gesturi delicate
Și-apoi zâmbesc cu-o dulce răutate :
Topind otrava'n colțurile gurii.*

*Se-opresc mașini și 'ncarcă înghețată,
Un cerșetor se bălbăie la ușe,
In timp ce toată goma 'nmănușată*

*Il ocolește, gravă, ca pe-o crimă.
Și după geamuri, tremurând din gușe,
Te'ntâmpină bârfeala unanimă. (p. 44—5).*

A doua poezie, e și cea mai bună din ciclul
întreg : *Statuile*. Aci poetul a exprimat original
ideia zădărniceii omenești în fața perenității spi-
ritului. Statuile sunt mărturii ignorate, inutile și
trecătoare, fapte materiale care nu spun nimic.
Gloria acelor pe care ele îi reprezintă nu se află
în aceste monumente pe lângă care lumea trece
grăbită și fără să le vadă, ci în faptele lor, în
cărți și'n amintire. Poezia culminează în com-
parația finală, amplă și măreață și ea respectă
și dozarea de lirism cu câtă banalitate e nece-
sară unei poezii și gradația efectelor, precum și
sobrietatea expresiei :

*Istorie, din cenușa ta nu 'nvie,
Decât arareori câte-un titan !
Ce dalta grea în marmură o scrie,
Va șterge harnic timpul, suveran.*

*Nu'n bronz ci'n fapte sunt eroii,
Mihai Viteazul umblă prin balade
Și nu sub biciul ud al ploii.
In carte stă bătrânul Eliade.*

*Nu într'un parc Brătianu 'ncepe,
Nici regii n'au să stea în pieți,
Ci vor trăi și vremea o să sape
La soclul lor, trufia unei vieți.*

*Statui, voi sunteți urne funerare,
Incremenind c'un gest în veșnicie,
Sau despiciând albastra zare
Cu piatra voastră ruginie.*

*Când pe sub voi aleargă generații,
Ce nici nu știu de-a voastră trudă,
Voi imi păreți un svon în spații,
Pe care nimeni n'are să-l audă. (p. 34-35).*

Această poezie e superioară tocmai prin inte-
riorizare și chiar aici poetul e cu totul departe
de pitorescul bucureștean pe care l-a căutat cel
puțin odată în domeniul pur al ideii liric expri-
mate. Ea ne arată deasemenea că Ștefan Baciu
e un poet autentic și că putem aștepta de la el
însă mult, iar această agreabilă la citit *Cetate*
a lui *Bucur* să o considerăm ca un inter-

mezzo interesant într'un lung drum poetic departe de a fi încheiat.

OCTAV ȘULUȚIU

* * *

D. CIUREZU: PĂMÂNTUL LUMINILOR MELE (poeme) Ed. Fundațiilor Regale. — După o îndelungată tăcere, domnul D. Ciurezu se prezintă astăzi în fața cetitorilor cu o culegere de poeme care, după cum vom căuta să arătăm în prezentarea de față, este una dintre cele mai de preț din lirica noastră ce-și trage isvoarele din brazdă. Căci — lucrul acesta va trebui să-l spunem dela început — d-l D. Ciurezu este un poet al pământului, așa cum și din titlul cărții sale se poate desprinde. Atitudinea aceasta poetică, mai mult mimată de-o seamă de versificatori, a aflat în d-l D. Ciurezu un reprezentant pe cât de fin, pe-atâta de autentic. Dacă vom cerca să-l situăm într-o familie poetică, d-l D. Ciurezu nu-și poate afla locul decât pe linia Octavian Goga, Nichifor Crainic, V. Voiculescu (mai ales din Părgă și Destin) și apoi Radu Gyr; alături de acești cântăreți ai pământului țării, poesia d-lui D. Ciurezu ocupă un loc care este numai al d-sale. Versurile risipite cu ani în urmă, cunoscute încă din paginile „Țării noastre“, iar mai apoi din ale acestei reviste, au fost pentru noi o vie mărturie despre frumoasa și cu totul româneasca chemare a acestui poet.

Pământul luminilor d-lui D. Ciurezu este Oltenia, această provincie în care haiducia, plugaritul și cântecul își dau încă mâna într'o minunată armonie. Și această armonie a gleei oltenesti, a trecut și în versurile poetului, printr'un foarte explicabil fenomen de osmoză spirituală.

Împărțită în trei cicluri, cartea se păstrează totuși ca un întreg, tocmai prin legătura lăuntrică a lor. „Sat fără hrisov“, „Dragoste vovevdală“ și „Din rugăciunea pulberii mele“ sunt numele ciclurilor, în care d-l D. Ciurezu își risipește o inspirație unitară, fără ca ea să fie vreo clipă monotonă sau monocordă. Coarda pe care domnul D. Ciurezu își cântă pământul, dispune de suficiente rezonanțe, așa încât poetul izbutește să îmbine de cele mai multe ori poesia cu muzica. Ceeace ne-a isbit în chip deosebit la acest poet, este viziunea pe care o are asupra satului românesc, mediu în care își așează cântecul; fără să fie sumbrul sat din „Clăcașii“ lui Goga, sau acela plin de-o problematică metafizică din Voiculescu, satul domnului D. Ciurezu ne amintește parcă mai mult de acela din „Darurile pământului“, fără ca în această apropiere să fie vorba de-o influență, ci numai — după cum am spus — de viziune. Căci iată:

*Satul meu sărac n'are hrisov,
Hrisovul lui e undeva'n pământ...
Nu-i pergament, nici piatră, nici cuvânt,
E sânge și arșiță, și istov -*

și mai departe:

*E-un câmp întreg și-o țără de pădure
Dintr'un hotar la celălalt hotar;
Și'n mijloc satul strâns ca un cuiabar,
Stă chemuit, posac, în sarici sure.*

Și aici, în aceste două strofe, pământul d-lui D. Ciurezu, e mai întâi de toate „al luminilor“, care se sbat vii și autentice în toate versurile. Și, s'o spunem chiar cu riscul de a fi puțin banali, e un lucru din cale-afară de preț, ca un poet să cânte și dărele de soare, în faptă și'n spirit, astăzi când e la modă în poezie, să fii și confuz și problematic, într'o doză destul de exagerată.

Poesii întregi, piese de antologie, am aflat în paginile acestei cărți și dacă am începe să cităm, ar trebui să transcriem aici poesii, cum ar fi următoarele: „Ar“, „Rodul“, „Când moare vara“, „Am omorît“ sau cel puțin două din „Rugăciunile“ ciclului ultim, care ni-l înfățișează pe d-l D. Ciurezu ca pe-un credincios fără complicații livrești, (și de-atâtea ori ridicole) D-sa dându-ne în aceste „Rugăciuni“ o ortodoxie rurală, dacă ne e îngăduit să spunem astfel, care ne amintește de troițele dela răscruci sau de cimitirele sateilor, pline și ele de-o adâncă și nebănuită poezie. Când poetul zice:

*Spun oamenii că tu cu Sfântu Petru — odată
Ai coborât la noi pe drumuri lungi de țără,*

nu se poate să nu ne gândim la viziunile sau la poveștile, minunate de naive, care circulă în popor. Ridicând simplitatea la rangul unei arte, d-l D. Ciurezu realizează poesii care într'adevăr că ar merita să fie citate. Ori, lucrul acesta ne este mai mult sau mai puțin imposibil, deoarece foarte multe poesii din acest volum sunt mici cicluri de patru sau cinci strofe, care în acest fel ar ocupa prea mult spațiu în pagini de revistă. Dar o strofă din acea frumoasă poezie intitulată „Cules“, tot va trebui să transcriem:

*Hai oameni, culegeți în viile mele...
Rodirea îmbibată de vin,
Că nu e pe lume atâta senin
Câtă uitare vă torn în ulcele.*

Aerul rustic al acestei mici „bahice“ are un farmec rar, pe care mai ales versul întâi, repetat în fiecare din cele trei strofe și apoi încă

odată la sfârșitul poeziei, îl subliniază ca o dulce și gravă melodie de chef. Catalogând, preferința noastră se îndreaptă înspre întâiul ciclu al cărții, acel „Sat fără hrisov“, în care poetul a isbit să adune nu numai cele mai bune și reprezentative poezii, ci și aerul întreg al cărții sale, duhul în care a fost creată. Nostalgie, elan creator și reverie, toate sunt cuprinse în acest ciclu, care, chiar numai el, mi-l prezintă pe d-l D. Ciurezu ca pe un poet veritabil, astăzi deplin stăpân al lirei și al ideilor sale, după o muncă pe care am urmărit-o treptat, pe cât ne-a fost cu putință, încă dela întâiul volum, intitulat: „Răsărit“ și apărut în anul 1927. Cele câteva imperfecțiuni întâlnite, (câteva cuvinte apoetice sau prozaice, sau cele două-trei cacofonii) sunt balasturi prea neînsemnate, pentruca să mai insistăm asupra lor, subliniindu-le și reproducându-le. Un poet trebuie judecat în primul rând prin ceea ce a dat pozitiv, nu prin scăpările sau greșelile inerente, pe care chitibușurile criticii caută să le amplifice deobicei.

Dar într'adins am lăsat la urmă poezia „*Fir de aur*“ (*cântec de leagăn*), care nu numai că ni se pare a fi cea mai bună din volum, ci este o capodoperă pe care tot din lipsă de spațiu nu o putem reproduce în întregime, candidă, minunată și naivă în muzicalitatea ei severă. Rareori am întâlnit un univers atât de rotunjit și de poetic, ca acest univers al găzelor din cântecul de leagăn, care-l laudă însuși pe cântărețul său, cu armonia fiecărui vers. Credem a nu exagera, dacă așezăm acest „*Fir de aur*“ alături de cele mai bune poezii ale genului din literatura noastră. Iată acum și o mică mostră :

*Inainte-un cărbuş
Cu mindir de fir și pluş.*

*Cu bicorn de comandor
Cu surâs de senior,
Cu baston de mareşal,
Juca'n tactul muzical.*

*Zece rânduri de gândaci
Băteau tobe roşi de maci
Şi cântau din piculine
Şase rânduri de albine.*

Este drept că acest citat este destul de mărunț, însă în același timp destul de edificator; câteva zeci de versuri de aceeași grație alcătuiesc o poemă care e o bijuterie rară a genului.

D-l D. Ciurezu ni se înfățișează în „Pământul luminilor mele“ ca un incontestabil poet. Cu un univers propriu, cu un vocabular care-i este specific, cu o grație pe care o putem compara doar cu armoniile nebănuite ale horei, D-sa a-

duce în această carte nu numai o preocupare, ci și o prezență. Iată de ce salutăm în noul său volum, reparația unei lire de care noi aveam atâtă nevoie, astăzi, mai mult decât ieri. Dincolo de obicinuita înfățișare a prețuirii literare, prezentarea noastră ar fi vrut să fie și un deget așintit asupra unui câmp în care cântă prea mulți versificatori și prea puțini poeți. Și d-l D. Ciurezu face parte dintre aceștia din urmă

ȘTEFAN BACIU

* * *

SFÂNTUL VASILE CEL MARE. CUVÂNT CĂTRE TINERI, traducere din grecește de Al Horhoianu.

Columnele de aur ale Bisericii ortodoxe a Răsăritului încep să intereseze și cercurile intelectuale mai largi ale țării noastre. O cultură de esență ortodoxă cum e aceea a României nu-și poate alimenta suflul și creațiile decât adăpându-se direct la izvoarele veșnice ale predaniei Sfinților Părinți. Dar aceste izvoare sunt scrise în limba greacă și în limba latină și deci puțin accesibile păturilor mai întinse ale cititorilor. De aceea s'a simțit și se simte mereu nevoia traducerilor izvoarelor ortodoxiei și în genere a întregii literaturi a creștinismului clasic. Asemenea traduceri s'au făcut — în mod parțial — în veacurile trecute de către unii reprezentanți de seamă ai Bisericii române. Acești chiriarhi sau modești călugări știau câteodată excepțional de bine grecește și românește. Ei erau continuatorii imediați sau mai depărtați, dar înlănțuiți printr'o neîntreruptă tradiție, ai acelei culturi bizantino-fanariote care — excepționând cunoscutele neajunsuri politice și administrative ale acelei așa de detestate epoci — a fost așa de promovatoare pentru începuturile culturii noastre românești. Dar traducerile din veacurile trecute — cu excepția celor ce dădeau pe românește cărțile de ritual, predici sau tratate morale — nu înfățișau cu toată precizia subtilitățile operelor dogmatice și exegetice, sau înaltele și nuanțatele speculațiuni ale lucrărilor filosofice sau poetice. Lucrul era firesc la niște oameni cu o cultură filosofică și științifică destul de sumară, sau în cazul contrar dezorientați de o terminologie tehnică pe care, din binecuvântate motive, nu și-o putuseră însuși. Sfinții Părinți și în deosebi marii Doctori ai Bisericii creiază noțiuni nouă pentru cuprinsul cel nou al gândirii creștine sau dau conținut nou vechilor noțiuni ale filosofiei păgâne. Deși combătând în mare această filosofie, creștinismul nu s'a sfiit să-și apropieze elemente esențiale câștigate de cugetarea pă-

gână în veacurile ei înfloritoare. Dar traducătorul român din veacurile 18 și 19 n'avea de unde să știe nenumăratele detalii ale acestor deosebiri sau apropieri între Apollon și Sfântul Duh pentru a le tâlmăci cum s'ar fi convenit în graiul de atunci. Greutăți de neînvinș întâmpinau acești traducători mai ales când aveau să tălmăcească opere polemice și apologetice. In asemenea opere, autorii creștini nu se mulțumeau cu principii generale, ci împingeau argumentările până la detalii minime și până la subtilități exprimate prin jocuri de cuvinte, dublete și tot arsenalul unui stil pe atât de nuanțat pe cât de doritoare de izbândă era credința care-l susținea.

De atunci și până astăzi cultura românească s'a îmbogățit cu roadele diferitelor discipline științifice, care pun pe traducător la adăpost față de lipsurile de altădată.

Depinde de traducător; în primul rând de pregătirea lui teologică și filosofică; un traducător al Sfinților Părinți care nu posedă la perfecție cultura greco-latină și în deosebi sistemele și subsistemele filosofice ale acestei culturi își pierde vremea în zadar pe paginile patristice. Mai presus de orice, îi trebuie o solidă și migăloasă pregătire filologică, deasupra oricărei critici. Un traducător cu cele mai aurii intenții face maculatură indigestă fără o echipare filologică de rangul întâiu. Căci o limbă străină, veche sau modernă, nu cedează traducătorului decât dacă acesta o naște a doua oară printr'o tehnică filologică ireproșabilă. Acribia filologică singură pune o traducere la înălțimea lucrărilor de știință. Învățați întâi bine grecește și latinește, domnilor teologi, și pe urmă apucați-vă de traduceri din Sfinții Părinți! Afară numai dacă, pretinzând că traduceți din grecește și latinește, în realitate traduceți din franțuzește sau nemțește!

Acribia filologică nu este însă suficientă. Ea nu face decât să mânuiască tehnic un material dat. Traducătorul trebuie să fie la înălțimea originalului prin cultura, caracterul și pietatea sa. Un traducător care nu se poate ridica cu spiritul pe cūmile gândirii sau ale preocupărilor generale ale originalului face operă goală, scheletică. Cel ce nu iubește autorul și subiectul pe care vrea să-l traducă va face o caricatură. Un traducător ateu sau indiferent în materie de credință va fi incapabil să redea înălțimea și elanul gândului și al evlaviei sau unduirea și strălucirea formei. Talentul e expresia sborului interior.

D-l Horhoianu ne înfățișează o traducere onorabilă a opusculului Sfântului Vasile *Despre folosul ce-l putem trage din citirea scriitorilor*

profani. Traducerea reflectează destul de aproape originalul și se prezintă într'un stil fluent și limpede. E una din foarte rarele traduceri bunișoare care se fac din Sfinții Părinți, în vremea noastră. D. Horhoianu se ridică până la înălțimea ideilor originalului pe care-l redă într'o limbă românească cursivă și scutită de acele cocoșe stilistice așa de frecvente în marea majoritate a traducerilor noastre românești.

Traducerea d-lui Horhoianu are însă și o seamă de lipsuri care ne surprind la un elenist de talia Domniei-Sale.

În substanțiala deși prea sumara prezentare a Sfântului Vasile, care precede traducerea, sau în altă parte, traducătorul ar fi trebuit să ne indice ediția originalului grec de care s'a servit. Chiar într'o cârticică de popularizare cum e broșura de față, arătarea izvorului sau a textului original e o necesitate de primul ordin. Problema tratată de autor e uneori prea importantă sau prea sugestivă pentru a nu îndemna pe un cititor specializat să întrebe și originalul. Alteleori, traducerea însăși invită la control și confruntare; acestea nu sunt posibile fără arătarea precisă a ediției originalului. În tot cazul, d. Horhoianu sau nu cunoaște, sau n'a ținut decât foarte vag seama de ediția cea mai recentă a opusculului Sf. Vasile, apărută în *Collection des Universites de France*, Paris, Les Belles Lettres, 1935, și datorită abatelui Fernand Boulenger. O operă de popularizare nu poate nesocoti achizițiile științifice, tocmai pentru că e operă de popularizare. Cititorul comun sau mediocru nu poate fi indus în eroare sub pretextul că el nu poate digera știința. Știința trebuie servită în forme și după metode adaptate.

Indicarea ediției grecești ne-ar fi ușurat identificarea unor termeni și a unor fragmente de fraze a căror traducere e sau prea departe sau prea contrarie textului ultimei ediții pentru a nu atrage atenția.

Dece a tradus d. Horhoianu *βεβαίωσις τοῦ βεβαιοῦ* dela începutul Cap. III prin „dragostea față de cea mai bună (literatură)”? *Βεβαίωσις* înseamnă „întărire, asigurare”. Autorul ne cere ca printr'un studiu comparativ al celor două literaturi să ne dăm seama de diferența dintre ele „nefiind lucru puțin să ne întărim în cea mai bună dintre ele”.

Propoziția imediat următoare a pierdut cu totul perspectiva și chiar înțelesul originalului. Ce text grec stă la baza expresiei: „această asemănare”? Ediția lui Boulenger n'are decât *τῆς σιμόνοϋ*.

Comparația cu pomul este iarăși incorect tradusă. Textul grec nu permite traducerea: „în-sușirea proprie a unui pom este de a acoperi

roadele la timpul lor, având ca podoabă frunzișul ce se frământă în jurul ramurilor" (p. 11), ci: „de a se acoperi....., dar poartă ea o podoabă și frunzele ce tremură în jurul ramurilor“ = τῆ καρπῆ βρέβιν ὄρατω, φέρει δὲ τινα καὶ ὄλλα τοῖς κλάδοις περισειόμενα.

La sfârșitul aceluiaș capitol III, traducătorul a omis să traducă tocmai cuvântul esențial din text: τῆ θεωρίᾳ.

În capitolul V ἐκ τοῦ ὄψεγγος nu înseamnă „din cauza scurtimei“, ci „din cauza apropierii, a comodității“.

E un contrasens să redai καταμαλακισθέντας πρὸς τοῖς πόνοις prin „obosiți fiind de multă muncă“. Corect este „slăbiți din pricina greutateților“.

Παρηργον n'a însemnat niciodată „ceea ce servește ca podoabă“, ci „lucru fără importanță, nimicuri“.

Stângăcie de stil: „au desfășurat... o laudă virtuții“ (p. 18).

„Cuprins de supărare“, nu „plin de supărare“ (p. 20).

Τῶ παρανόντε înseamnă nu „celui care-l bătea“, ci „bețivului“.

Μελεταί sunt „exerciții“, nu „deprinderi“.

În capitolul IX, primul și al treilea din frumoasele proverbe populare sunt: „Cei ce dă-răcesc lână pentru foc“ și „toarnă într'un butoi găurit“, nu „cei care sunt încinși cu foc“, și „toarnă într'un vas fără fund“.

Frumoasa și înțeleapta maximă οὐ τὸ ὀρώμενον ὀάνθρωπος e diluată prin: „ceea ce vezi la cineva nu este omul însuși“. Corect: „Nu ceea ce se vede este omul“.

Aceste scăpări, cărora li s'ar putea adăoga și altele, nu scad valoarea în sine a traducerii d-lui Horhoianu. E nevoie de scrupulozitate și de mult autocontrol în cazul unei traduceri din limbile vechi. Ne trebuie multă răbdare și mai ales multă siguranță în cunoștințele noastre.

Problema tratată de Sf. Vasile e tot așa de actuală și astăzi, ca în vremea lui.

Educatorii moderni trebuie să știe că fără orientarea și controlul tineretului în domeniul lecturii, toată munca lor se risipește ca praful în vânt. Caracterul e, în mare măsură, și rodul cărților citite în copilărie și adolescență.

Sfântul Sinod și Ministerul Educației Naționale au în acest opuscul al Sf. Vasile prețioase indicații asupra valorii eterne a câtorva clasici eleni pentru formarea tineretului, printre cari strălucesc Homer, Hesiod, Solon, Theognis, Pythagoras, Platon, cei șapte înțelepți etc.

* * *

DIMITRIE MARMELIUC: SOFOCLES. — D-l prof. D. Marmeliuc înscrie în știința ama-

nismului elenic din țara noastră una din acele frumoase isbânzi care nu se uită curând. Tragedia greacă e una din cele mai superbe creațiuni ale geniului grec. Nicăiri ca în poezia dramatică spiritul elen nu s'a realizat pe sine însuși mai integral și mai artistic. Numai în tragedia greacă își dau întâlnire și se topesc într'o minunată sinteză cele mai variate mituri și tradiții folklorice cu cele mai vechi credințe religioase și datini strămoșești, mireasma cultului de pe altare simple sau din temple somptuoase cu nedumeririle gândirii sau cu arzătoare probleme politice ori sociale, preamărirea trecutului cu critica prezentului, ideea blestemului rasial cu trăsnetul destinului, urgia fatalității cu maiestratea conștiinței, aurul binei cu purpura frumosului.

În *Introducere*, d. profesor D. Marmeliuc face un excurs asupra originilor tragediei grecești, origini așa de mult discutate încă din antichitate. Ținând înțeleapta cale de mijloc între atâtea ipoteze belicoase ale învățaților moderni, în deosebi germani, autorul, pe baza elementelor sigure ale tradiției antice, pune origina tragediei elene „în împreunarea fericită a două genuri literare (cântecul corului de satiri și iambul ionic), originale, ale geniului elen, create de două seminții deosebite ale acestui popor înzestrat, și această împreunare s'a întâmplat pe pământul atic, în Atena, vatra de lumină a tot ce s'a creat sublim și veșnic în cultura veche a Grecilor“ (p. 5).

Aischylos e acela care desprinde elementul propriu zis dramatic din vagul și de multeori haosul corului și al lirismului, conturându-l, organizându-l și insufându-i forța și vraja unei arte geniale pe care nici unul din tragicii următori nu le-au atins. Autorul subliniază seria de contribuții personale ale primului tragic la precizarea și înălțarea artei dramatice la rangul de regină printre celelalte genuri literare.

În alte patru pagini, e arătată pe scurt *Viața lui Sofocles*. O viață de lumină și bucrii cum la puținii le este dat să aibă. Darurile sale artistice unite cu acea frumusețe fizică, proprie rasei elenice, au făcut din tragicul Sophocle una din acele rari apariții în care Elenii vedeau încarnarea acelei postulat de perfecțiune ideală Kalon Kagathon. Tradiția vorbește de anumite necazuri de bătrânețe ale poetului. Lucrul nu este exclus dacă ne gândim că el avea moștenitori din două căsătorii. Dar aceste inevitabile supărări într'o viață de om nu i-au rupt armonia luminoasă a geniului și a unei frumuseți spirituale nepieritoare legată de acest geniu.

Se analizează apoi cu lux de amănunte trei din piesele păstrate ale lui Sophocle: *Aias*,

Trachiniile și *Antigona*. Desfăcând până la subtilitate elementele mitice, eroice, morale și dramatice ale fiecăreia din aceste piese, autorul desprinde cu precizie și claritate figurile centrale ale eroilor. Discrețiunea lui Aias, brutalitatea și răutatea lui Heracles, chiar atunci când a cunoscut pricina adevărată a nenorocirii sale, puterea de neînfrânt a conștiinței și a voinței Antigonei, frumusețea aproape creștină a martiriului și a morții acestei fecioare cu profil unic în istoria femeilor păgâne, te întâmpină cu un natural impresionant când străbați paginile acestei cărți. Este meritul covârșitor al autorului, ca făcându-și drum prin jungla atâtor ipoteze și deducții, să reușească să ajungă la concluzii care stau cu semeție în picioare.

Subscriem din toată inima afirmația că *Aias* și în deosebi *Trachiniile* au fost compuse sub influența theodiceei și artei lui Aischylos. Rămâne de scris un studiu întreg asupra influențelor reciproce dintre cei trei mari tragici. Anumite observații sumare răspândite ici și colo prin reviste sunt insuficiente.

Jumătate din studiul d-lui profesor Marmeliuc este consacrat analizei *Antigonei*. Această piesă este într-adevăr una din capodoperele poeziei universale și merita o atenție deosebită. Autorul insistă cu drept cuvânt asupra a două texte, celebre încă din antichitate, ale tragediei *Antigonei*. Iată primul: „Multe minunății mai există: mai minunat decât toate este omul. El a pus stăpânire pe mări, el muncește cu plugul, an de an, Pământul, această supremă zeitate, nepieritoare, inepuisabilă. A ajuns domn peste toate vietățile lumii, peste paseri, animale sălbatice și tot ce viează în fundul mărilor. El a înfrânt calul și a pus la jug pe neobositul taur. A învățat apoi limba și gândirea întraripată și orânduirea de state, precum s'a deprins să se ferească de frig și de ploaie și să prevadă viitorul. Numai să scape de Hades n'a găsit mijloc, deși a găsit leac contra boalelor. Inzestrat cu ingeniozitate uluitoare pentru diferite arte, el merge, fie spre rău fie spre bine, și devine un păstrător al statului, cinstind legile pământului și dreptul divin, devine însă nimicitor de stat, fără stat, când n'are în sine binele fără semeție. Cine este așa, nu-l doresc nici tovarăș de cămin, nici tovarăș de gânduri“ (p. 49 vv. 332 sqq. din *Antigona*). E în aceste cuvinte un imn de glorie a omului pentru neobosită lui muncă și pentru genialele lui creațiuni. E conștiința apogeului umanismului elen. Ceeace bătrânul Aischylos punea cu atâta evlavie pe seama Titanului Prometheus, Sophocle atribuie di-

rect puterilor izvoditoare ale omului. Anthropocentrismul sophocleean nu implică însă indiferență religioasă. Dimpotrivă. Sforțările gigantice ale omului de a cuceri tainele firii înaltă biata noastră ființă efemeră până la înălțimile Olympului. Dar, spre deosebire, în oarecare măsură, de oamenii aeschyleeni pe care Prometheus îi putea scăpa, cel puțin simbolic, dela moarte, cei ai lui Sophocle nu pot evita Hadesul. E aci cel mai sigur destin dintre toate destinele muritorilor. Ca și Thucydide, Sophocle nu consideră drept cetățean vrednic de acest nume pe cineva decât dacă se integrează în chip desăvârșit în ordinea statului, în legile pământului și în dreptul divin. În cazul Antigonei legile statului nu sunt depășite de dreptul divin decât în aparență, pentru că aceste legi erau oficializarea egoismului tiranic al lui Creon.

Al doilea text celebru din *Antigona* al cărui mesagiu străbătând prin veacuri ne mișcă și azi ca pe spectatorii lui Sophocle, este: „Nu sunt născută pentru a împărtăși ură, ci numai iubire“ (p. 55 v. 523 din *Antigona*). Sunt cuvintele Antigonei. Ele sunt ca o dulce prevestire a divinului nostru Mântuitor care a pus ca lege supremă la temelie creștinismului minunatul îndemn: „Iubiți-vă unul pe altul!“

Cartea d-lui profesor Marmeliuc e grea de erudiție. Se trec în revistă și uneori se discută pe larg numeroase ipoteze și teorii. Și nu e aproape problemă, de formă sau de fond, în drama lui Sophocle care să nu fi provocat discuții și teorii. Unul din meritele considerabile ale lucrării de față este de a fi discutat amplu și de a fi propus de fiecare dată o soluție judicioasă în capitolul punerea în scenă a tragediilor în chestiune. Cronologia pieselor și punerea lor în scenă formează două grele pietre de încercare pentru filologi și istoricii literari. D. Marmeliuc nu se sfiește să torpileze cutare ipoteză pentru a propune soluții pe care i le-au sugerat studiul atent al textelor și condițiunile de punere în scenă din veacul V în. de Hristos. E o frumoasă performanță a științei românești pentru care felicităm din toată inima pe autorul volumului de față.

Claritatea și cursivitatea stilului fac lectura acestui volum cât se poate de plăcută. Rezumatul german e dens și precis. Dorim autorului sănătatea și vigoarea de a ne da și volumul II al acestei lucrări pe cât de interesantă pe atât de atrăgătoare

IOAN COMAN

C R O N I C A M Ă R U N T Ă

○ INTRAM IN ANUL XX. — Revista Gândirea a apărut la 1 Maiu 1921 în Cluj, în capitala intelectuală a Transilvaniei românești. Cronologic, la 1 Maiu viitor se vor împlini 20 de ani dela ivirea ei în câmpul literaturii noastre. De fapt însă, existența revistei a suferit în acest timp unele sincope, care i-au întârziat pasul. De una dintre aceste sincope, — cea din anul 1934 — e vinovat actualul ei redactor responsabil care, întemnițat d'n Ianuarie până în Aprilie, n'a putut să redea viață publicației decât în luna Octombrie a aceluiaș an. Astfel, stăm în pragul anului XX, când ar fi trebuit să ne găsim aproape la sfârșitul lui.

Lucrul acesta nu are, de altfel, decât o însemnătate secundară. Însemnătatea, pe care punem preț, e persistența ei și dăra pe care a lăsat-o în acest timp în cultura românească. În ultimii 20 de ani, sumedenii de reviste au apărut și au dispărut. Mai mult încă, unele care veneau de dincolo de războiul mondial cu prestigiu încontestabil nu s'au putut menține, spre regretul nostru. Continuitatea unei vechi publicații, mai ales într'o țară de cultură tânără cum e a noastră, constituie un drept în plus la considerație din partea celorlalte popoare. Franța nu e o țară tânără, dar ea se poate lăuda, ni se pare, cu cele mai vechi reviste din câte apar în Europa. La noi e greu să se înțeleagă nu numai ce înseamnă lucrul acesta, dar și ceea ce înseamnă o revistă ca stimulent al creației literare și artistice și ca îndrumare a creației acesteia.

Gândirea însă va continua să apară, mai sigură de drumul ei decât oricare altă publicație din țară. Crezul ei, formulat cu mult înaintea altor reviste de peste hotare, abia acum e de actualitate europeană. Principiile, bunăoară, pe care caută să se așeze literatura și arta național-socialismului german, par noi pentru publicul Reichului. Ele sunt însă exact aceleași, pe care de 20 de ani le afirmă în România revista Gândirea. Nu suntem atât de naivi să credem că această revistă ar fi exercitat vre-o influență peste hotare. Suntem prea normali ca să ne îngăduim asemenea aiureli. Dar coincidența, pe care o subliniem, între ideile conducătoare ale literaturii și artei germane și între ideile noastre, arată tocmai vitalitatea crezului revistei Gândirea. Această vitalitate constituie actualitatea ei. După 20 de ani dela apariția întâiului număr, se dovedește că intuiția mănunchiului de scriitori, din jurul ei, a mers direct la elementele permanente ale spiritului autohton, și aceste elemente de valoare permanentă dau ac-

tualitatea publicației, care le-a susținut timp de două decenii. Gândirea va putea să dispară numai în momentul când o publicație similară va reprezenta acelaș crez cu mai multă strălucire și cu mai multă vigoare decât ea. Pe aceea n'o vedem încă. E loc mai departe pentru misiunea noastră care, luată pe umeri de un grup restrâns, n'a sîujit grupului, ci conștiinței românești în întregimea ei.

* * *

SPRE O PLASTICA NOUA. — Am văzut, luna trecută o expoziție de tineri artiști legionari la sala Dalles. Pictori, decoratori, sculptori, arhitecți Legionari — întrucât se manifestau ca grup politic; dar nu numai atât: legionari în naștința de a găsi o expresie plastică ideilor ce-i însuflețesc. Din acest punct de vedere, expoziția lor ni s'a părut cea mai interesantă dintre manifestările ultimilor ani. Nu era ceea ce se numește o realizare, ci un tumult de căutare, un clocot de strădanie spre ceva nou. Aceasta interesează însă în grad incomparabil față de obișnuitele plâsmuirii în formula banală.

De mult timp, plastica noastră a luat un drum greșit, ce nu mai poate duce la nici o cucerire și la nici o glorie: drumul peisagismului impresionist, clișeu exasperant, care se infundă în neputință. Ca să iasă d'n acest impas mortal, plasticeii noastre îi trebuie zguduirea unei crize. Fără o viziune nouă ea nu se poate ridica din platitudinea peisagistă. Iar această viziune nouă n'o poate da decât un nou etos, o nouă spiritualitate. Ca în toate activitățile spiritului omnesc, în plastică nu e suficientă tehnica penelului sau a dălții. Acestea sunt mijloace, iar nu scopuri. Măiestria dălții sau a penelului e necesară pentru a exprima ceva ce trece dincolo de meșteșug. Singur etosul lăuntric poate da acest ceva, această viziune, pe măsura căreia însuș meșteșugul se desvoltă. Vă puteți imagina un Michelangelo, un Rafael sau un Leonardo zugrăvind numai peisagii și ajungând cu ele la gloria plâsmuirilor de care se leagă numele acestor giganti?

În expoziția dela Dalles, am văzut îndrăzneala unui etos nou. Panouri vaste cu încercări de compoziții complicate, machete turmentate de vedene mitologice, splendide miniaturi de palate și biserici de o încântătoare euritmie arhitectonică. Ca viziune, nimic nu seamănă cu ceea ce e atât de obișnuit în plastica noastră. E, d'impotrivă, o ruptură. Și ne place să credem că această ruptu-

ră se datorește tocmai noului etos, noii credințe ce infierbântă pe tinerii artiști. Sunt în proiectele lor elemente bizantine, elemente de legendă etnică, sau istorică, elemente din mișcarea legionară, în tendința de a le contopi în unitatea unei armonii. N'au ajuns până acolo, dar drumul lor într'acolo se desbide : spre o plastică nouă.

Am vizitat la Berlin o expoziție colectivă de artiști contemporani. Nu mai era în ea nimic din stridențele expresionismului de elădată. Impresia ce se desfăcea era aceea de liniște a inspirației, de limpezire și purificare a maselor de culoare, de compoziție dozată și de proporții ritmice. Plastica și arhitectura germană au revenit la ceea ce se numește neoclasicism. Am văzut iarăși reproduceri din pictorii italieni actuali : e acelaș clasicism nou al compozițiilor de dimensiuni mari, al pânzelor „cu subiect”, — ceea ce face oroarea impresionismului inform de până ieri. Pretutindeni, vechea formulă a fost părsită. Se poate obiecta însă plămuirilor noi, văzute în străinătate, un prea mare servilism față de arta consacrată a muzeelor istorice. Multe pânze de-ale acestor contemporani par mai de grabă actualizări ale unor tablouri celebre, văzute de atâtea ori în galeriile europene.

Tinerii artiști dela Dalles sunt străini de asemenea primejdii. Elementele vădite în schițele și în proiectele lor tumultuoase sunt autohtone. Într'o plastică românească regenerată nici nu poate fi vorba de o revenire la clasicismul occidental care nu este expresia modului nostru de a face artă, ci mai de grabă de un neobizantinism cu substanță etnică.

* * *

MUZELE ÎN POLITICA. — Contribuția muzeelor la marile mișcări de idei nu e un lucru modern. Artă elină n'a fost o artă pentru artă, ci un mijloc seducător de a vehicula și de a populariza ideile conducătoare ale cetății. O poezie într'aripată de melodie are mai multă putere decât un tratat de a răspândi gândul și de-l transforma în sentiment. Orice religie cultivă versul și cântecul în sensul acestui misionarism. O sectă cum a fost aceea a ereziei arianiste, care a hărțuit o vreme Biserica, nu contamina spiritele atât prin acrobațiile ei de ordin dogmatic cât prin imnurile care le popularizau.

Mișcarea legionară, încă dela începuturile ei, a folosit versul și cântecul ca mijloc de propagandă. Și cred că în mare parte succesul ei se datorește acestei metode de a-și înfige crezul în inimi prin magia cuvântului cântat. O întreagă colecție de cântece, cu un conținut variat, de durere, de revoltă, de îmbărbătare și de eroism, stă

astăzi la dispoziția mișcării. Fenomenul e unic în politica românească.

Dintre alcătuitoarii lor, cari sunt mulți două nume se ridică deasupra: poetul Radu Gyr și compozitorul Ion Mânzatu. Asociația acestor două talente, recunoscute în câmpul larg al literaturii și al muzicii, a dat cele mai puternice și mai frumoase cântece legionare. Despre Radu Gyr nu e nevoie să vorbim aici. Versul lui politic a avut norocul să-și întâlnească puterea corespunzătoare în muzica lui Ion Mânzatu.

Compozitorul legionar dispune de însușiri melodioase multiple în sfera lirismului muzical. Alcătuirile sale se pot grupa în două categorii : muzică ușoară și muzică politică. Autor de dansuri moderne și de romanțe cu texte alese din poezii nostri de valoare, Ion Mânzatu e popularizat sub pseudonimul străveziu de Nello Manzatti. Creația lui în această direcție e melodia sentimentală și sinuoasă, căreia nu-i lipsește distincția necesară pentru a salva din vulgaritate și din banalitate.

Cealaltă fază a talentului său e cu totul neașteptată. Dansul a pierit ca și cum n'ar fi fost ; romanța s'a stins și ea. În locul sinuosităților nevoase apar dintr'odată tonuri virile de luptă, trâmbețe de biruință și buciume de gemăt infundat „Sfântă tinerețe legionară“ și „Imnul muncitorilor“ parcă sunt operele altui compozitor. Tăria unui crez înalt îl străbate și gravitatea lui îl face pe cântăreț să arunce chitara dulcilor serenade. În „Sfântă tinerețe legionară“ Ion Mânzatu a creat o capodoperă a genului politic. Prospețimea melodiei, ritmica fugoasă, care îmbrânțește sufletul mereu înainte, accentul de voinicie, care izbucnește parcă din colnicele cordurilor, au impus acest cântec peste toate celelalte ca marș al generației noi. În comparație cu el, **Horst-Wessel**, marșul național-socialismului german, e grav, dar pentru urechea noastră pare greoiu ; iar fermecătoarea **Giovinazza** e parcă prea gentilă și prea grațioasă pentru un cântec politic.

Cealaltă creație a sa, „Imnul muncitorilor legionari“, e o compoziție mult mai savantă, al cărei stil mi se pare, atinge o culme între plămuirile lui Ion Mânzatu. El avea de luptat aici cu „Internaționala“, care e, incontestabil, un cântec de mare putere, și trebuia să-i opună o forță cel puțin egală, în scopul de a vrăji sufletul muncitoresc și de a-l smulge din curentul comunist pentru a-l încadra în disciplina românească a legiunii. Compozitorul a izbutit. Cântecul său începe în registrul de jos, simbolizând strădania gigantice de a sui din prăpăstii spre culmi, și urcă mereu, talaz după talaz, până la

acel strigăt scânteietor de luptă și de biruință, marcat prin cuvintele **Cu creștetul în soare!** El n'are spontaneitatea verde a marșului tineretii; adânc gândit și laborios alcătuit, în el e prea multă artă pentru a fi un simplu cântec politic. Compozitorul a mărturisit nu odată că l-a zămislit după sugestiile lui Corneliu Zelea Codreanu, pentru a cărui memorie are un cult aproape religios. Dar nu e mai puțin adevărat că acest cântec înfruntă cu mândrie „ Internaționala ” marxismului.

Cuvintele lui Radu Gyr intră în aceste melodii virile ca degetele în mânășă sau ca ramurile în coaja lor.

Un poet și un compozitor, asociați în acelaș crez, au creat prin arta lor vehicule de comuniune sufletească mai puternice decât oricare alt mijloc de propagandă. Solidaritatea legionară e o stare de spirit înaintea de toate. La întreținerea și la intensificarea ei, Radu Gyr și Ion Mânzatu au o considerabilă parte de contribuție.

* * *

ARMATOLII, foaia săptămânală de luptă armânească, se remarcă din mulțimea publicațiilor recente printr'o fisionomie aparte. E legionară cași ele, dar are în plus vigoarea specifică sufletului macedo-român. Intemeiată cu opt ani înaintea de regretatul Iancu Caranica, tânărul de splendidă inteligență și de formidabil talent oratoric, și de Constantin Papanace, actualmente subsecretar de stat, foaia a suferit soarta suprimărilor, ca toate publicațiile care au îndrăznit în această țară s'o îubească și să n'o batjocorească.

„Armatolii” reprezintă spiritul macedonean încadrat în legiune. Remarcam într'o cronică

trecută tendința sau speranța unora dintre frații dela Pind de a vedea problema lor deslegată sub egida Romei. Armatolii cred, dimpotrivă, că o Românie tare o va soluționa. Scrisul lor ardent și neclintit e străbătut de această convingere.

Tocmai fiindcă sunt macedoneni, ei consideră chestiunea purificării românești dintr'un punct de vedere mai amplu decât noi. Naționaliștii autohtoni să zicem, văd exclusiv impuritatea iudaică de care trebuie să ne eliberăm. Macedonienii văd în plus impuritatea greco-slavă. Cu această atitudine, ei se mișcă exact pe linia marului Eminescu, uitată de noi în parte. Dreptatea e, firește, de partea lor, cu adausul că există și o impuritate armenească la care trebuie să fim atenți. Altfel, în viitor, locul Evreilor îl vor lua Armenii și când naționaliștii se vor trezi, antisemitismul va trebui transformat în antiarmenism.

Foaia e împodobită cu deseme, care evocă portul tradițional și familia macedoneană exemplară. Fiecare număr aduce, printre articolele de sfântă patimă națională, bine scrise, poezii în dialect. Nume necunoscute până ieri se afirmă. E o erupție de macedonism în cadru legionar.

În ultimul număr poetul Ion Zeana, găsind cauzele înfrângerilor noastre în „alterarea autenticității noastre etnice”, scrie aceste rânduri remarcabile :

„Nu există decât o singură cale pentru salvarea noastră din marasmul în care ne aflăm : **salutul uriaș dela iobăgie la imperialism.** Pentru aceasta trebuie să deslănțuim cel mai crâncen războiu contra mentalității de rob. Și să oficiem un singur cult : cultul orgoliului de rasă”.

NICHIFOR CRAINIC

Marea revistă muencheneză, Das innere Reich, la care colaborează cei mai valoroși scriitori ai Germaniei noi, publică în numărul său din Decembrie, sub titlul Das geistige Leben im heutigen Rumaenien, conferința ținută de d. Nichifor Crainic la Universitățile din Viena, Breslau și Berlin, a cărei versiune românească s'a tipărit în numărul trecut al „Gândirii”. Revista muencheneză însoțește conferința de o notiță documentară asupra autorului.